

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ με θέμα:

Η θέση της Ρωσίας στην Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση

Επιβλέπων Καθηγητής: Ανδρέας Αντωνιάδης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής : Κωνσταντίνος Μπουτέλης
Α.Μ. 1211Μ083

ΑΘΗΝΑ 2013

Η Θέση της Ρωσίας στην Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	06
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»	
1.1 Περιεχόμενο και σκοποί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	08
1.2 Η αρχιτεκτονική της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	11
1.2.1 Τυπικοί μηχανισμοί.....	12
1.2.1.1 Οι οργανισμοί του συστήματος του Bretton Woods.....	12
1.2.1.1.1 Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.....	13
1.2.1.1.2 Η Παγκόσμια Τράπεζα.....	17
1.2.1.2 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.....	19
1.2.1.3 Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών και η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση.....	22
1.2.1.3.1 Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο.....	23
1.2.1.3.2 Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη	24
1.2.1.4 Περιφερειακοί μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	25
1.2.1.4.1 Οργανισμοί για την προώθηση της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας.....	25
1.2.1.4.2 Περιφερειακές Τράπεζες Ανάπτυξης.....	26
1.2.1.4.3 Οργανισμοί Περιφερειακής Οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	26
1.2.2 Άτυποι μηχανισμοί.....	28
1.2.2.1 Η Ομάδα G10.....	28
1.2.2.2 Η Ομάδα G7.....	29
1.2.2.3 Η Ομάδα G20.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 «Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (1992-2009)»	
2.1 Από τη διάλυση της ΕΣΣΔ μέχρι την κρίση του 1998.....	33
2.2 Η περίοδος της οικονομικής ανάκαμψης και ανάπτυξης.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 «Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»	
3.1 Το Πολιτικό Σύστημα της Ρωσικής Ομοσπονδίας.....	42
3.2 Η Εθνική Στρατηγική για την Οικονομία.....	44
3.2.1 Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέχρι το 2020.....	44
3.2.1.1 Η «Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας» και τα «Μέτρα για την πραγματοποίηση της».....	48
3.2.2 Η «Καινοτόμος Ρωσία».....	49
3.2.3 Η «Στρατηγική 2020».....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 «Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΥΠΙΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ»	
4.1 Η Ρωσία και οι Τυπικοί Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	53

4.2	Η Ρωσία και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.....	56
4.3	Η Ρωσία και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 «Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ»		
5.1	Η Ρωσία και οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	64
5.2	Οργανισμοί περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης και συνεργασίας στο μετασοβιετικό χώρο.....	69
5.2.1	Τελωνειακή Ένωση και Ενιαίος Οικονομικός Χώρος.....	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 «Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΤΥΠΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ»		
6.1	Η Ρωσία και οι Άτυποι Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.....	75
6.2	Η Ρωσία και οι G20.....	79
6.2.1	Οι στόχοι και οι προτεραιότητες της Ρωσικής Προεδρίας στο G20 το 2013.....	81
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....		85
ΠΗΓΕΣ.....		90

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΚΑΚ	Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
APEC	Asia Pacific Economic Cooperation
BRICS	Brazil, Russia, India, China, South Africa
EBD	Eurasian Development Bank
EBDR	European Bank
ECOSOC	Economic and Social Council
EFF	Extended Fund Facility
EurAsEC	Eurasian Economic Community
FCL	Flexible Credit Line
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
IBDR	International Bank for Reconstruction and Development
ICSID	International Centre for Settlement Investment Disputes
IDA	International Development Association
IFC	International Finance Corporation
IMFC	International Monetary and Financial Committee
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
PLL	Precautionary and Liquidity Line
RFI	Rapid Financing Instrument
SBA	Stand-By Arrangement
SCO	Shanghai Cooperation Organization
SDR	Special Drawing Rights
STF	Systemic Transformation Facility
TIM	Trade Integration Mechanism
TRIMS	Trade-Related Investment Measures
TRIPS	Trade-Related Intellectual Property Rights
UNCTAD	United Nations Conference for Trade And Development

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση» χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα σύστημα μηχανισμών και διαδικασιών που έχει ως στόχο τη διαχείριση των διεθνών οικονομικών ζητημάτων. Η διαχείριση αυτή αποτελεί, κατά κυρίο λόγο, προϊόν πολυμερούς διακυβερνητικής συνεργασίας είτε εντός διεθνών οικονομικών οργανισμών, είτε στο πλαίσιο άτυπων μορφών σύμπραξης ανάμεσα στα κράτη. Καθώς τα κράτη επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους, προσδίδουν στην πολυμερή τους συνεργασία μια σαφή πολιτική διάσταση η οποία καθορίζει τη δομή, τη λειτουργία αλλά και την αποτελεσματικότητα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.

Η πολιτική ισχύς, επομένως, είναι αναπόσπαστο τμήμα αυτής της διαδικασίας. Ο μηχανισμός για τη διακυβέρνηση της παγκόσμιας οικονομίας που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των συμφωνιών του Bretton Woods μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, επιβεβαίωσε με απόλυτο τρόπο τη παραπάνω θέση. Αρχικά, η δομή των διεθνών οικονομικών οργανισμών του Συστήματος του Bretton Woods αντανακλούσε τη κυρίαρχη θέση των ΗΠΑ και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Παράλληλα, η διεθνής πολιτική πραγματικότητα που διαμορφώθηκε με την ανάδειξη των δύο αντίπαλων ιδεολογικοπολιτικών συνασπισμών επηρέασε τη λειτουργία των οργανισμών αυτών καθώς τους εκτόπισε από τις χώρες του σοσιαλιστικού κόσμου αναιρώντας στην πράξη το στόχο για παγκόσμια δράση που είχαν θέση οι ιδρυτές τους. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ανέδειξε τις ΗΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη και κατέστησε το σύστημα διακυβέρνησης της διεθνούς οικονομίας στο οποίο κυριαρχούσαν πραγματικά παγκόσμιο.

Μετά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, το διεθνές σύστημα δείχνει να βρίσκεται σε μια διαδικασία μεταβάσης. Οι ΗΠΑ διατηρούν την ηγεμονική τους θέση, ωστόσο η κυριαρχία τους έχει υποστεί σοβαρά πλήγματα σε όρους οικονομικής και πολιτικής ισχύος. Παράλληλα, οι ΗΠΑ καλούνται να αντιμετωπίσουν την ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων, όπως η Κίνα, η Ρωσία, η Ινδία και η Βραζιλία, που επιδιώκουν έναν αναβαθμισμένο ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις. Οι χώρες αυτές, βασισμένες στην εντυπωσιακή οικονομική τους ανάπτυξη, διεκδικούν μεγαλύτερο ρόλο στην παγκόσμια οικονομική τάξη. Έτσι αμφισβητούν τις δομές της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης και κυρίως τον ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ σε αυτές, ενώ προωθούν μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν τους μηχανισμούς της περισσότερο αντιπροσωπευτικούς της διεθνούς οικονομικής πραγματικότητας.

Σκοπός της εργασίας είναι να εξετάσει τη θέση μιας, εκ των αναδυόμενων αυτών δυνάμεων, της Ρωσίας, απέναντι στο σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης. Η Ρωσία συνιστά μια ιδιαίτερη περίπτωση, σε σχέση με τις υπόλοιπες αναδυόμενες οικονομίες κυρίως γιατί το πολιτικό της εκτόπισμα στη διεθνή σκηνή είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο από το οικονομικό. Πρόκειται για το διάδοχο κράτος μιας υπερδύναμης, που διαθέτει μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, και κατέχει πυρηνικό οπλοστάσιο όπως και έναν από τους πιο ισχυρούς στρατούς στον κόσμο. Από την άλλη, η ρωσική οικονομία είναι η πιο εύθραυστη μεταξύ των δυναμικά αναπτυσσόμενων χωρών. Η πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση του 2008 προκάλεσε στη Ρωσία την πιο σοβαρή μείωση του ΑΕΠ σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη δυναμικά αναπτυσσόμενη χώρα. Υπό αυτό το πρίσμα, η διάδραση της Ρωσίας με την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση αποκτά ξεχωριστό ενδιαφέρον.

Η εργασία θα επιχειρήσει να εξετάσει την αλληλεπίδραση της Ρωσίας με την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση καθόλη τη διάρκεια του βίου της πρώτης ως ανεξάρτητο κράτος. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τον εντοπισμό της συμβολής της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης στην πορεία της ρωσικής οικονομίας και αντίστροφα τις επιδιώξεις της Ρωσίας στο σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης αναφορικά με την εκπλήρωση των πολιτικών και οικονομικών της επιδιώξεων.

Η εργασία δομείται σε 5 κεφάλαια: το 1^ο αφορά την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση, το αντικείμενο, τους σκοπούς της καθώς και το πλέγμα των μηχανισμών (τυπικών, άτυπων) που την απαρτίζουν. Στο 2^ο κεφάλαιο το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην παρουσίαση του συστήματος λήψης αποφάσεων και στην οικονομία της Ρωσίας. Στόχος του κεφαλαίου είναι να αναγνωρίσουμε ποιες είναι οι επιδιώξεις της Ρωσίας από την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση όπως επίσης ποιος και γιατί θέτει τις επιδιώξεις αυτές. Τα κεφάλαια 3, 4 και 5 της εργασίας εξετάζουν τις σχέσεις της Ρωσίας με τους τυπικούς παγκόσμιους, περιφερειακούς και άτυπους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης. Καταληκτικά, η τελευταία ενότητα της εργασίας συνοψίζει τα πορίσματα των προηγούμενων κεφαλαίων παρέχοντας τους βασικές γραμμές πάνω στις οποίες κινήθηκε και κινείται η αλληλεπίδραση της Ρωσίας με την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

1.1 Περιεχόμενο και σκοποί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Η αγορά (market) ως θεσμός συνδέει τα διάφορα στοιχεία μιας οικονομίας δημιουργώντας μεταξύ τους οργανωτικές σχέσεις. Οι σχέσεις αυτές αποτελούν το αντικείμενο ρυθμιστικής παρέμβασης από μηχανισμούς οι οποίοι επιδιώκουν να ελέγξουν τις δυσμενείς συνέπειες που θα προκαλούσε η απεριόριστη δράση των δυνάμεων της αγοράς. Αν και θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως η νεοφιλελεύθερη, απορρίπτουν την οποιαδήποτε παρέμβαση στη λειτουργία της αγοράς, με το επιχείρημα ότι πλήττεται η αποτελεσματικότητα της, στην πράξη κανένα οικονομικό σύστημα δεν είναι πλήρως απαλλαγμένο από παρεμβάσεις¹.

Στα «εθνικά» συστήματα αγορών, η ρύθμιση ασκείται σε κρατικό επίπεδο δηλαδή από αρμόδιες κυβερνητικές αρχές οι οποίες άλλωστε διαθέτουν και νομιμοποιημένη εξουσία να το πράξουν. Όσο όμως οι αγορές διευρύνονται και το άνοιγμα τους παρακάμπτει τα εθνικά σύνορα αναδεικνύεται και η ανάγκη για μια ανάλογη επέκταση της ρυθμιστικής παρέμβασης. Σε διεθνές επίπεδο, ωστόσο, δεν υφίσταται κανενός είδους κυβερνητική αρχή που να διαθέτει δικαιοδοσία και νομιμοποιημένη εξουσία αντίστοιχες με εκείνες που διαθέτουν οι κυβερνητικές αρχές σε εθνικό επίπεδο. Αυτό το κενό που παρουσιάζεται στη ρύθμιση των αγορών σε διεθνές επίπεδο, λόγω της απουσίας ανάλογων κυβερνητικών μηχανισμών, έρχεται να καλύψει η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση.

Καταρχάς, ο όρος Διακυβέρνηση (governance) εισήχθη σχετικά πρόσφατα στην ορολογία των Πολιτικών Επιστημών με αποτέλεσμα μέχρι και σήμερα να μην έχει αποκτήσει ένα γενικώς αποδεκτό νόημα. Σε αντιπαράθεση με τον όρο Κυβέρνηση, που περιγράφει την κορυφή της εκτελεστικής εξουσίας σε ένα πολιτικό σύστημα και αφορά το σύνολο των τυπικών διαδικασιών μέσω των οποίων λαμβάνονται και εφαρμόζονται οι αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο, η Διακυβέρνηση αποτελεί έννοια ευρύτερη. Ενέχει την άσκηση εξουσίας αλλά περιλαμβάνει το σύνολο των δρώντων (τυπικών και μη) που επενεργούν στη λήψη της τελικής απόφασης καθώς και τις διαδικασίες με τις οποίες αυτοί οι δρώντες συντονίζουν τις ενέργειες τους. Η Διακυβέρνηση, επομένως αποτελεί έννοια ευρύτερη της

¹ Peet, R., *Geography of power: the making of global economic policy* ZED Books, LONDON 2007 σ. 24

Κυβέρνησης γιατί η δεύτερη μπορεί να αποτελεί μια πτυχή της πρώτης, ενώ η πρώτη είναι δυνατή και χωρίς την ύπαρξη της δεύτερης.

Σε αυτό το πλαίσιο έχουν κινηθεί οι προσπάθειες να διατυπωθεί ένας ορισμός για την Παγκόσμια Διακυβέρνηση. Η Επιτροπή για την Παγκόσμια Διακυβέρνηση (Commission on Global Governance) στην έκθεση της που δημοσιεύτηκε το 1995 υπό τον τίτλο «Η Παγκόσμια Γειτονιά μας» (Our Global Neighborhood) σημειώνει χαρακτηριστικά: *διακυβέρνηση είναι το σύνολο των πολλών τρόπων με τους οποίους άτομα και θεσμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί, διαχειρίζονται τις μεταξύ τους σχέσεις. Είναι μια διαρκής διαδικασία μέσα από την οποία τα αντιτιθέμενα ή αποκλίνοντα συμφέροντα συμβιβάζονται και αναλαμβάνεται συνεργατική δράση. Περιλαμβάνει επίσημους θεσμούς και καθεστώτα επιφορτισμένα να επιβάλλουν τη συμμόρφωση όπως και ανεπίσημους διακανονισμούς μεταξύ ατόμων ή θεσμών*².

Η έννοια της Διακυβέρνησης επομένως υπονοεί την ύπαρξη συμπλεκόμενων αλλά ξεχωριστών φορέων που μοιράζονται ένα κοινό στόχο και επιδιώκουν τη λήψη αποφάσεων που θα εκπληρώνουν επαρκώς το στόχο αυτό³. Για την Παγκόσμια Διακυβέρνηση οι φορείς αυτοί συνιστούν έναν ευρύ κατάλογο δρώντων με κυριότερο εξ αυτών τα κράτη⁴, καθώς μέχρι και σήμερα οι αποφάσεις των κρατών είναι αυτές που κατά κύριο λόγο δημιουργούν την Παγκόσμια Διακυβέρνηση⁵. Οι υπόλοιποι δρώντες περιλαμβάνουν πολυμερείς διεθνείς οργανισμούς και περιφερειακές οργανώσεις (που συγκροτούνται από κράτη), ιδιωτικές εταιρίες, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο καθώς και τοπικούς φορείς⁶. Η αλληλεπίδραση όλων αυτών των δρώντων στοχεύει στην παραγωγή κανόνων σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο ώστε να είναι δυνατή η βέλτιστη διαχείριση των εντεινόμενων σχέσεων ανάμεσα στα κράτη και να δοθούν συνεργατικές και μη βίαιες

² *Our Global Neighborhood* Report of the Commission on Global Governance, Oxford University Press, 1995

³ Halliday, F., "Global Governance: prospects and problems", *Citizenship Studies*, Vol. 4, No. 1, 2000.

⁴ Η ιδέα ότι το έθνος-κράτος έχει απωλέσει σημαντικό μέρος της ισχύος του προς όφελος άλλων δρώντων εξαιτίας της οικονομικής παγκοσμιοποίησης έχει αποκτήσει ισχυρή τάση στη σχετική βιβλιογραφία. Ωστόσο, παρά τις επιθέσεις που υφίσταται το κράτος από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, εξακολουθεί να παραμένει κυρίαρχος δρών στις διεθνείς σχέσεις. Βλ. σχετικά Gilpin, R. *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2007.

⁵ Οποιαδήποτε ουσιαστική απόφαση που διευθετεί ζητήματα παγκόσμιας πολιτικής είναι το προϊόν της συναίνεσης των κρατών, η οποία συχνά επιτυγχάνεται μέσω οδυνηρών συμβιβασμών. Asmussen, J., *The future of global economic governance*, Speech at Hertie School of Governance, February 2013.

⁶ Streeten, P., *Globalization: threat or opportunity* Copenhagen Business School Press Copenhagen 2001, σ. 118

λύσεις σε μια σειρά ζητημάτων που απασχολούν το σύνολο της ανθρωπότητας⁷. Οι κανόνες αυτοί δεν αφορούν αποκλειστικά την παραγωγή νομοθεσίας αλλά και την υιοθέτηση κοινών στόχων και πρακτικών στο πλαίσιο διακυβερνητικής ή πολυμερούς συνεργασίας⁸.

Η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση συνιστά την πτυχή εκείνη της Παγκόσμιας Διακυβέρνησης μέσω της οποίας επιχειρείται η διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας. Η Επιτροπή για την Παγκόσμια Διακυβέρνηση θέτει ως βασικό αντικείμενο της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης τη διαχείριση της αυξανόμενης αλληλεξάρτησης των οικονομιών παγκοσμίως. Κατά κύριο λόγο η αλληλεξάρτηση αυτή αφορά την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, η οποία και μεταπολεμικά πραγματοποιήθηκε με αλματώδεις ρυθμούς⁹, τη διαχείριση του διεθνούς νομισματικού συστήματος και των νομισματικών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη, καθώς και τη ρύθμιση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Παράλληλα το σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης καλείται να αντιμετωπίσει και μια σειρά εξίσου σημαντικών προκλήσεων όπως η συνεχιζόμενη φτώχεια σε συγκεκριμένες περιφέρειες παρά τους δυναμικούς ρυθμούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας και τη σημαντική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος τα τελευταία 50 χρόνια. Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα είναι το ανεκμετάλλευτο ανθρώπινο δυναμικό παγκοσμίως. Το ζήτημα αυτό δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο ανθρώπινο δυναμικό των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών που αδυνατεί να αναπτύξει τις δυνατότητες του λόγω της απουσίας κατάλληλων υποδομών. Αντίθετα, επεκτείνεται στις κοινωνικές ομάδες που αποκλείονται από την απασχόληση και την εργασία λόγω διακριτικών συμπεριφορών (κατ' εξοχήν γυναίκες και μειονότητες). Επίσης σημαντικές είναι και οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, δηλαδή οι πιέσεις που ασκούνται στο φυσικό περιβάλλον λόγω της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων στο πλαίσιο μοντέλων οικονομικής ανάπτυξης. Τα σύγχρονα περιβαλλοντικά ζητήματα που απασχολούν το σύνολο της ανθρωπότητας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την οικονομική δραστηριότητα: φαινόμενο του θερμοκηπίου από την αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, ερημοποίηση περιοχών λόγω αλόγιστης χρήσης των πόρων κ.α.

⁷ Barnett, M., Duvall, R. , “Power in Global Governance”, στο Barnett, M., Duvall, R. (edited), *Power in Global Governance*, Cambridge University Press, 2005.

⁸ Ρουμελιώτης, Παναγιώτης *Προς έναν πολυπολικό κόσμο* Εκδ. Α.Α. Λιβάνη ΑΘΗΝΑ 2010 σ. 579

⁹ Για μια εκτενέστερη ανάλυση σχετικά με την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου μεταπολεμικά βλ. Ρουμελιώτης, Π., *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σσ. 215-238.

Η αρχιτεκτονική της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης στηρίζεται σε τυπικούς και άτυπους μηχανισμούς¹⁰. Οι τυπικοί μηχανισμοί αφορούν κατά βάση πολυμερείς διεθνείς οργανισμούς οι οποίοι έχουν ως κύριο έργο τη ρύθμιση και προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Παραδείγματα τυπικών μηχανισμών της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. Οι άτυποι μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης περιλαμβάνουν ομαδοποιήσεις κρατών που συγκροτούνται με στόχο την ενίσχυση του διαλόγου ανάμεσα στα κράτη αυτά και στο συντονισμό των ενεργειών τους σε συγκεκριμένα οικονομικά και νομισματικά θέματα. Οι κυριότεροι άτυποι μηχανισμοί είναι οι ομάδες (groups) κρατών όπως G7, G10 και G20.

Συνοψίζοντας, η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση είναι δυνατό να περιγραφεί ως ένα σύστημα μέσω του οποίου επιχειρείται η διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας και των διάφορων πτυχών της. Υλοποιείται μέσα από την παραγωγή κανόνων υποχρεωτικού χαρακτήρα και δημοσίων παρεμβάσεων συμβουλευτικού χαρακτήρα αλλά και μέσω της υιοθέτησης κοινών πρακτικών και στόχων. Από τους δρώντες που θεωρείται ότι διαδραματίζουν ρόλο στην άσκηση της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης, ως σημαντικότεροι ορίζονται τα κράτη τα οποία και δρουν εντός τυπικών και άτυπων μηχανισμών.

1.2 Η αρχιτεκτονική της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Όπως σημειώθηκε ανωτέρω, η βασική διάκριση των μηχανισμών της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης γίνεται σε τυπικούς και άτυπους υπό την έννοια ότι οι πρώτοι ιδρύθηκαν και λειτουργούν εντός του διεθνούς νομικού πλαισίου, ενώ οι δεύτεροι αποτελούν το προϊόν της επιθυμίας των κρατών να δημιουργήσουν ένα forum διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων πάνω σε οικονομικά ζητήματα. Κατ'έκταση, όταν γίνεται λόγος για τυπικούς μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης, πρόκειται για διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, ενώ η έννοια των άτυπων μηχανισμών περιλαμβάνει συναντήσεις από ομάδες κρατών που επιθυμούν να λάβουν από κοινού αποφάσεις ή να διαμορφώσουν κοινές θέσεις (τις οποίες θα προωθήσουν συντονισμένα στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς). Η καταγραφή των διεθνών οικονομικών οργανισμών και των

¹⁰ Ρουμελιώτης, Π., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Εκδόσεις Λιβάνη, 2006. σσ. 201-211

ομαδοποιήσεων των κρατών που συγκροτούν το πλέγμα των θεσμών της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας ενότητας.

1.2.1 Τυπικοί μηχανισμοί

Οι πολυμερείς οικονομικοί θεσμοί συγκροτούν την τυπική ή επίσημη πτυχή της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι θεσμοί αυτοί περιλαμβάνουν το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, τους οργανισμούς του Συστήματος του Bretton Woods (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Παγκόσμια Τράπεζα) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Σε περιφερειακό επίπεδο οι μηχανισμοί αυτοί, πέρα από οικονομικούς οργανισμούς, περιλαμβάνουν ένα πλήθος πολυμερών εμπορικών συμφωνιών.

1.2.1.1 Οι οργανισμοί του συστήματος του Bretton Woods

Στις 22 Ιουλίου 1944, και ενώ ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν σε εξέλιξη, αντιπρόσωποι από 44 χώρες που είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή Bretton Woods στο New Hampshire των Ηνωμένων Πολιτειών, ολοκλήρωναν τις εργασίες της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για Νομισματικά και Χρηματοπιστωτικά Θέματα, υιοθετώντας το πλαίσιο εντός του οποίου θα αναπτυσσόταν η διεθνής οικονομική συνεργασία μεταπολεμικά. Η υιοθέτηση αυτού του πλαισίου, που θα καθιερωθεί έκτοτε με την ονομασία «Σύστημα του Bretton Woods», αποτελεί την πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια από μια ομάδα κρατών να ρυθμίσει τις μεταξύ τους οικονομικές σχέσεις αλλά και την πρόταση του οικονομικά αναπτυγμένου Βορρά για τη θεσμική διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας¹¹.

Το κύριο βάρος για το σχεδιασμό του νέου συστήματος έφεραν δύο κράτη: οι ΗΠΑ και η Βρετανία που είχαν δρομολογήσει διαπραγματεύσεις για τη βελτίωση των παγκόσμιων οικονομικών σχέσεων ήδη από το 1942 με την υπογραφή του Συμφώνου Αμοιβαίας Βοήθειας (Mutual Aid Agreement)¹². Εν τέλει το Σύστημα του Bretton Woods δομήθηκε πάνω στον κοινό τόπο των απόψεων των εκπροσώπων των δύο κρατών: του John Maynard Keynes από το Ηνωμένο Βασίλειο και του Harry Dexter

¹¹ Cohn, T.H., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: θεωρία και πράξη*, Εκδόσεις Gutenberg, ΑΘΗΝΑ 2009. σελ. 55

¹² Βάσει του Άρθ. 7 του Συμφώνου Αμοιβαίας Βοήθειας μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Ηνωμένων Πολιτειών προβλέπεται ότι οι δύο χώρες θα εργαστούν για την ανάληψη συμφωνημένης δράσης, στην οποία θα μπορούν να προσχωρήσουν και άλλα κράτη, και που θα προωθεί την παραγωγή, την απασχόληση, την ανταλλαγή και κατανάλωση των αγαθών. Παράλληλα προβλέπει συμφωνημένη δράση στην εξάλειψη όλων των εμποδίων για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου (δασμοί, διακρίσεις). Άρθρο VII, Anglo-American Mutual Aid Agreement.

White από τις ΗΠΑ. Οι παράγοντες στους οποίους συμφωνούσαν οι δύο εκπρόσωποι ήταν : ο έλεγχος των συναλλαγματικών ισοτιμιών από ένα διεθνή θεσμό, δημιουργία διεθνών νομισματικών αποθεματικών και ρευστότητας ως συμπληρωματικών των εθνικών αποθεμάτων και απόδοση στους διεθνείς θεσμούς ρυθμιστικών εξουσιών ώστε να ελέγχουν τις εγχώριες πολιτικές¹³.

Δύο διεθνείς οργανισμού συνέστησαν τη θεσμική αρχιτεκτονική του Συστήματος του Bretton Woods και σε κάθε έναν εξ αυτών ανατέθηκε ξεχωριστός τομέας της παγκόσμιας οικονομίας: το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για τις νομισματικές σχέσεις και την Διεθνή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και Ανάπτυξη (μετέπειτα Παγκόσμια Τράπεζα) για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης.

1.2.1.1.1 Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (στο εξής ΔΝΤ) ιδρύθηκε βάσει διεθνούς συνθήκης το 1945 αναλαμβάνοντας αφενός την εποπτεία του νομισματικού καθεστώτος που θεσπίστηκε με τη Συμφωνία του Bretton Woods και αφετέρου την παροχή βραχυπρόθεσμης χρηματοδοτικής βοήθειας στα κράτη που αντιμετώπιζαν ανισορροπίες στο ισοζύγιο πληρωμών τους.

Τα κυριότερα όργανα του ΔΝΤ είναι δύο: το Συμβούλιο των Διοικητών και το Εκτελεστικό Συμβούλιο. Το Συμβούλιο των Διοικητών (Board of Directors) αποτελεί το ανώτερο όργανο λήψης αποφάσεων όπου κάθε χώρα διαθέτει έναν εκπρόσωπο (συνήθως τον Υπουργό Οικονομίας ή τον Επικεφαλής της Κεντρικής Τράπεζας). Κάθε σύμβουλος διαθέτει τόση ισχύ όση και το ύψος της συνδρομής της χώρας του στον Οργανισμό. Καθώς το όργανο συνεδριάζει μόνο μια φορά ετησίως, οι περισσότερες εξουσίες ανατίθενται στο Εκτελεστικό Συμβούλιο. Ωστόσο, το Συμβούλιο των Διοικητών διατηρεί στο έπακρο την αρμοδιότητα να εγκρίνει τις αυξήσεις ή αναθεωρήσεις στις ποσοστώσεις, την αποδοχή νέων μελών ή την αποπομπή άλλων καθώς και τις τροποποιήσεις των Άρθρων Συμφωνίας.

Το Εκτελεστικό Συμβούλιο (Executive Board) αποτελεί τον λειτουργικό βραχίονα του ΔΝΤ και μεριμνά για την αποτελεσματική καθημερινή λειτουργία του. Τα μέλη ή Εκτελεστικοί Διευθυντές, βάσει του Καταστατικού, δεν επιτρέπεται να

¹³ Economides, S., Wilson, P., *The economic factor in international relations: a brief introduction*, I.B.Tauris, 2001. σελ. 76

είναι λιγότερα από 20¹⁴ και διορίζονται από τα κράτη-μέλη ή εκλέγονται από αυτά, ενώ η ισχύς της ψήφου κάθε Διευθυντή ορίζεται από το άθροισμα των ψήφων των κρατών που τον διόρισαν ή εξέλεξαν. Η παρούσα σύνθεση αριθμεί 24 μέλη εκ των οποίων 5 έχουν διοριστεί άμεσα από τις χώρες με το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Γαλλία και Ην.Βασίλειο), 3 έχουν εκλεγεί από μόνο μια χώρα που διαθέτει επαρκή αριθμό ψήφων (Κίνα, Σαουδική Αραβία και Ρωσία) ενώ τα υπόλοιπα μέλη έχουν εκλεγεί από συνασπισμούς χωρών¹⁵. Ο Διευθύνων Σύμβουλος (Executive Director) εκλέγεται από το Εκτελεστικό Συμβούλιο, για πενταετή απεριόριστα ανανεώσιμη θητεία, και προεδρεύει αυτού χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου (ο Διευθύνων Σύμβουλος μπορεί να ψηφίσει μόνο σε περίπτωση ισοψηφίας). Επικουρείται από τρεις αναπληρωτές, προϊστάται του προσωπικού (staff) και σε αυτόν υπάγεται το σύνολο των διοικητικών λειτουργιών του ΔΝΤ. .

Δύο επιτροπές συμβουλευτικού χαρακτήρα επικουρούν το έργο του Συμβουλίου των Διοικητών: η Διεθνής Νομισματική και Χρηματοπιστωτική Επιτροπή (International Monetary and Financial Committee, IMFC) και η Επιτροπή Ανάπτυξης (Development Committee). Η IMFC, συνέρχεται δύο φορές το χρόνο, για να υποβάλει στο Συμβούλιο των Διοικητών εκθέσεις για την κατάσταση του διεθνούς νομισματικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος (π.χ. παγκόσμια ρευστότητα) και προτάσεις για την τροποποίηση των Άρθρων. Η σύνθεση της IMFC είναι παρόμοια με εκείνη του Εκτελεστικού Συμβουλίου καθώς οι χώρες και οι ομάδες χωρών που διορίζουν και εκλέγουν αντίστοιχα τους Εκτελεστικούς Διευθυντές διορίζουν και τα 24 μέλη της IMFC. Η Επιτροπή Ανάπτυξης διαθέτει 25 μέλη και σκοπός της είναι να επεξεργάζεται προτάσεις για την ανάπτυξη των οικονομικά ασθενέστερων χωρών και τις καταθέτει στο Διοικητικό Συμβούλιο ή στην Παγκόσμια Τράπεζα.

Σε κάθε μέλος του ΔΝΤ ορίζεται μια ποσόστωση (quota), ένα μερίδιο συνδρομής για τη συμμετοχή στον οργανισμό, η οποία αντανακλά τη σχετική θέση του κράτους στην παγκόσμια οικονομία¹⁶. Το κάθε κράτος-μέλος καταβάλλει τη συνδρομή του κατά 25% σε Ειδικά Τραβηχτικά Δικαιώματα¹⁷ (Special Drawing

¹⁴ Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος, Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005. σσ 235

¹⁵ Η παρούσα δομή αντανακλά την αναδιανομή στις ποσοστώσεις που πραγματοποιήθηκε το 2008. Η αναθεώρηση του 2010 δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ.

¹⁶ Gerber, J., *International Economics*, Pearson Education Inc., 2011. σσ. 19

¹⁷ Τα Ειδικά Τραβηχτικά Δικαιώματα είναι ένα διεθνές αποθεματικό που δημιούργησε το ΔΝΤ το 1969 και η αξία του βασίζεται σε ένα καλάθι τεσσάρων νομισμάτων (ευρώ, αμερικανικό δολάριο, στερλίνα και γεν). Για τα Ειδικά Τραβηχτικά Δικαιώματα βλ. IMF, Special Drawing Rights, Factsheet <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/sdr.pdf>

Rights, SDR) ή κάποιο κύριο νόμισμα (ευρώ, αμερικανικό δολάριο, στερλίνα ή ιαπωνικό γεν) και κατά 75% στο εθνικό του νόμισμα. Η τρέχουσα φόρμουλα υπολογισμού της ποσόστωσης κάθε χώρας, αποτελεί ένα σταθμισμένο μέσο όρο του ΑΕΠ της (50%), του βαθμού ανοίγματος της οικονομίας της (30%), της οικονομικής μεταβλητότητας της (15%) και των διεθνών αποθεματικών της (5%)¹⁸. Η ποσόστωση του κάθε μέλους καθορίζει και την έκταση των δικαιωμάτων του: την ισχύ του στις ψηφοφορίες και το ανώτερο ποσό που δύναται να δανειστεί σε περίπτωση ανάγκης χρηματοδοτικής ενίσχυσης. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο προβαίνει σε γενική ανασκόπηση των ποσοστώσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα (συνήθως ανά πενταετία), ωστόσο οποιαδήποτε αλλαγή στις ποσοστώσεις απαιτεί την έγκριση από το 85% των συνολικών ψήφων. Η 9^η και πιο πρόσφατη αύξηση των ποσοστώσεων συμφωνήθηκε τον Δεκέμβριο του 2010¹⁹ και βάσει αυτής το ύψος των ποσοστώσεων διπλασιάστηκε από 238,5 εκ. SDR σε 477 εκ. SDR ενώ υπήρξε μια σημαντική αναπροσαρμογή των μεριδίων προς όφελος των αναδυόμενων και των υποεκπροσωπούμενων χωρών²⁰.

Το σύστημα σταθμισμένων ψηφοφοριών είναι θεμελιώδες για τη λειτουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Οι αναπτυγμένες χώρες, που καταβάλουν και υψηλότερες συνδρομές, διαθέτουν δυσανάλογα μεγαλύτερη δύναμη να καθορίσουν αποφάσεις σε σύγκριση με τις λιγότερο αναπτυγμένες. Ειδικότερα σε αποφάσεις που χρειάζονται ειδική πλειοψηφία 70% ή 85% (όπως η τροποποίηση των Άρθρων Συμφωνίας), οι ΗΠΑ (που διαθέτουν το 17, 1% των ψήφων), ή οι χώρες της ΕΕ (Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτουν αθροιστικά 14,99% των ψήφων) ουσιαστικά έχουν τη δυνατότητα βέτο. Για να επιτευχθεί κάτι αντίστοιχο από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, χρειάζεται η σύμπραξη μεγάλου αριθμού χωρών που δύσκολα είναι εφικτή με δεδομένο το μέγεθος και την ανομοιομορφία της ομάδας των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Ως αποτέλεσμα, το σύστημα ψηφοφορίας ευνοεί τις αναπτυγμένες χώρες στην προώθηση των συμφερόντων τους. Τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε εξέλιξη μια προσπάθεια ώστε οι δυναμικά αναπτυσσόμενες και οι υποεκπροσωπούμενες χώρες να αποκτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο ψήφων. Ήδη στην

¹⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα Quota του ΔΝΤ βλ. IMF, Quotas, Factsheet <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/quotas.pdf>

¹⁹ Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί δεκατέσσερις γενικές ανασκοπήσεις των ποσοστώσεων. Σε οχτώ από αυτές προτάθηκε αλλαγή, ενώ μια αναθεώρηση των ποσοστώσεων πραγματοποιήθηκε εκτός των τακτικών ανά πενταετία ανασκοπήσεων, το 1958-59.

²⁰ IMF, Press Release 10/477, *IMF Board of Governors Approves Major Quota and Governance Reforms*

Τροπολογία του 2008 για αλλαγές στις ποσοτώσεις και τις ψήφους των χωρών που τέθηκε σε ισχύ στις 3 Μαρτίου 2011, οι δυναμικά αναπτυσσόμενες οικονομίες αύξησαν τα μερίδια ψήφων τους²¹. Στην τελευταία αναθεώρηση των ψήφων του 2010 συμφωνήθηκε μια μετατόπιση της τάξης του 6% των συνολικών ποσοστώσεων από τις αναπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες οικονομίες²².

Μετά την κατάρρευση του συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods, η δανειοδότηση των κρατών-μελών κατέστη βασική λειτουργία του ΔΝΤ. Η χρηματοδοτική ενίσχυση από το ΔΝΤ υπόκειται στη λεγόμενη πολιτική «αιρεσιμότητας» (conditionality), δηλαδή παρέχεται υπό προϋποθέσεις και εκταμιεύεται υπό όρους. Ένα μέλος μπορεί να αιτηθεί δανειοδότηση από το ΔΝΤ όταν βρίσκεται σε κατάσταση οικονομική κρίσης με το εθνικό νόμισμα να υφίσταται πιέσεις στην αγορά συναλλάγματος οι οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν από τα συναλλαγματικά αποθέματα που διαθέτει, με την οικονομική δραστηριότητα σε καθίζηση και με μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε πτώχευση. Το ΔΝΤ συζητά με το κράτος που αιτείται την χρηματοδοτική ενίσχυση τις δέουσες πολιτικές για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος. Οι συζητήσεις αυτές καταλήγουν στην κατάρτιση ενός προγράμματος πολιτικών με συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους. Το δάνειο επιμερίζεται σε δόσεις οι οποίες αποδεσμεύονται αφού διαπιστωθεί ότι το κράτος έχει εκπληρώσει τις πολιτικές και έχει πετύχει τους στόχους που έχουν συμφωνηθεί στο πρόγραμμα.

Το ΔΝΤ έχει στη διάθεση του μια σειρά από μηχανισμούς δανειοδότησης κάθε ένας από τους οποίους ενεργοποιείται σε διαφορετικές περιστάσεις. Ο κύριος και περισσότερο χρησιμοποιημένος δανειοδοτικός μηχανισμός του ΔΝΤ είναι ο Stand-by Arrangement (SBA) που εξυπηρετεί στην αντιμετώπιση βραχυπρόθεσμων προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών²³. Η πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση δημιούργησε την ανάγκη για τη δημιουργία ενός προληπτικού μηχανισμού δανειοδότησης στον οποίο θα μπορούν να καταφεύγουν χώρες με ισχυρά οικονομικά μεγέθη και καλές επιδόσεις στην υλοποίηση πολιτικών, όταν αντιμετωπίζουν πιέσεις στο ισοζύγιο πληρωμών τους. Αυτήν την ανάγκη καλύπτει ο Flexible Credit Line

²¹ IMF, Press Release 11/64, *The IMF's 2008 Quota and Voice Reforms Take Effect*

²² IMF, Press Release 10/418, *IMF Executive Board Approves Major Overhaul of Quotas and Governance*

²³ Για τις Stand-by Arrangements βλ. IMF, Stand-By Arrangement, Factsheet <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/sba.pdf>

(FLC)²⁴. Ο μηχανισμός Precautionary and Liquidity Line (PLL) κινείται στην ίδια λογική αποτροπής των οικονομικών κρίσεων αλλά απευθύνεται σε χώρες με υγιή οικονομικά μεγέθη, αλλά σημαντικές αδυναμίες που δεν τους επιτρέπουν να κάνουν χρήση του FLC²⁵. Στο πλαίσιο ανάπτυξης περισσότερο ευέλικτων δανειοδοτικών μηχανισμών δημιουργήθηκε και ο Rapid Financing Instrument (RFI) ώστε να παρέχει άμεση χρηματοδότηση σε χώρες που αντιμετωπίζουν επείγουσες ανισορροπίες στο ισοζύγιο πληρωμών και που η εκπόνηση συνολικού δανειοδοτικού προγράμματος (όπως στο SBA) είναι περιττή ή ακατάλληλη²⁶. Ο Extended Fund Facility (EFF) αναπτύχθηκε για να ενισχύσει τη διαδικασία προσαρμογής χωρών των οποίων τα προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών είναι αποτέλεσμα δομικών αδυναμιών. Επειδή ακριβώς ο μηχανισμός στοχεύει στη θεραπεία δομικών αδυναμιών, δίνει μεγάλη έμφαση στην προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ενώ έχει διπλάσια περίοδο αποπληρωμής σε σχέση με τον SBA²⁷. Τέλος, το ΔΝΤ έχει δημιουργήσει ένα μηχανισμό για να συνδράμει χώρες που λόγω της πολυμερούς απελευθέρωσης του εμπορίου αντιμετωπίζουν προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών. Ο Trade Integration Mechanism (TIM) ενεργοποιείται στα πλαίσια των υπολοίπων δανειοδοτικών μηχανισμών και βασική προϋπόθεση είναι το κράτος-μέλος να υλοποιεί ομαλά το πρόγραμμα προσαρμογής του²⁸.

1.2.1.1.2 Η Παγκόσμια Τράπεζα

Ως συμπλήρωμα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου που σχεδιάστηκε να παρέχει βραχύχρονα δάνεια για την εξισορρόπηση του ισοζυγίου πληρωμών των κρατών, οι συμμετέχοντες στη συνδιάσκεψη του Bretton Woods αποφάσισαν τη δημιουργία της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (International Bank for Reconstruction and Development, IBDR). Η IBDR είχε ως αντικείμενο την παροχή μακροπρόθεσμων δανείων για τη ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης από τον πόλεμο Ευρώπης και για την ενίσχυση της ανάπτυξης στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Η αρχική σκέψη των αναπτυγμένων χωρών για το θεσμό αυτό ήταν ότι θα

²⁴ Για τον Flexible Credit Line βλ. IMF, Flexible Credit Line, Factsheet, <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/fcl.pdf>

²⁵ Για τον Precautionary and Liquidity Line βλ. IMF, Precautionary and Liquidity Line, Factsheet, <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/pll.pdf>

²⁶ Για τον Rapid Financing Instrument βλ. IMF, Rapid Financing Instrument, Factsheet, <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/rfi.pdf>

²⁷ Η περίοδος αποπληρωμή στον SBA είναι 3,5-5 έτη έναντι 4,5-10 έτη του EFF. Για τον Extended Fund Facility βλ. IMF, Extended Fund Facility, Factsheet, <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/eff.pdf>

²⁸ Για τον Trade Integration Mechanism βλ. IMF, Trade Integration Mechanism, Factsheet, <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/tim.pdf>

είναι αποκλειστικά προσανατολισμένος στην ανοικοδόμηση της Ευρώπης²⁹, ωστόσο η έντονη αντίθεση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών ανάγκασε τους συνέδρους στο Bretton Woods, να συμπεριλάβουν ισότιμα και το στόχο της οικονομικής ανάπτυξης του Νότου.

Η IBDR αποτέλεσε τον πρώτο από τους πέντε θεσμούς που θα συγκροτήσουν αργότερα την ομάδα της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το 1956, ιδρύεται η Διεθνής Εταιρεία Χρηματοδότησης (International Finance Corporation, IFC) με στόχο να ενισχύσει την ιδιωτική επιχειρηματικότητα στις αναπτυσσόμενες και λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Το 1960, ύστερα από τις ενστάσεις των χωρών του Νότου που δυσκολεύονταν να ανταπεξέλθουν στα υψηλά επιτόκια των δανείων της IBDR, θεσπίστηκε η Διεθνής Ένωση Ανάπτυξης (International Development Association, IDA). Η IDA παρέχει άτοκα δάνεια στις κυβερνήσεις των πιο φτωχών χωρών. Το Διεθνές Κέντρο Επίλυσης Επενδυτικών Διαφορών (International Centre for Settlement Investment Disputes, ICSID) θεσμοθετήθηκε το 1966 ως αυτόνομος οργανισμός στο πλαίσιο της Σύμβασης για την Επίλυση Επενδυτικών Διαφορών μεταξύ Κρατών και υπηκόων άλλων κρατών που υπεγράφη το 1965. Αντικείμενο του θεσμού είναι να παρέχει υπηρεσίες συμβιβασμού και επιδιαιτησίας σε ζητήματα άμεσων ξένων επενδύσεων. Τέλος, το Γραφείο Πολυμερούς Εγγύησης Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA) αποτελεί τον πλέον πρόσφατο θεσμό του ομίλου της Παγκόσμιας Τράπεζας καθώς δημιουργήθηκε το 1988. Σκοπός του Γραφείου είναι να προωθεί τις άμεσες ξένες επενδύσεις στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες παρέχοντας εγγυήσεις σε ξένους επενδυτές απέναντι σε μη εμπορικούς κινδύνους³⁰ και διευκολύνοντας την πρόσβαση των επενδυτών σε δανειακά κεφάλαια με ευνοϊκότερους όρους.

Το ανώτερο όργανο λήψης αποφάσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι το Συμβούλιο Διοικητών (Board of Governors) στο οποίο μετέχουν όλα τα κράτη-μέλη εκπροσωπούμενα από τον Υπουργό Οικονομικών ή τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας. Το Συμβούλιο Διοικητών έχει παραχωρήσει τις εξουσίες του στους Εκτελεστικούς Διευθυντές, ωστόσο διατηρεί την αρμοδιότητα αποδοχής ή

²⁹Ο Harry Dexter White μάλιστα είχε προτείνει, αρχικά, ως ονομασία του θεσμού το «Τράπεζα της Ανοικοδόμησης»

³⁰ Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούν: περιορισμούς στη μεταφορά συναλλάγματος, απαλλοτριώσεις από τη χώρα υποδοχής, πόλεμος ή πολιτικές αναταραχές και παραβίαση της συμφωνίας από τη χώρα υποδοχής με παράλληλη αδυναμία του επενδυτή να προσφύγει σε φορέα επίλυσης της διαφοράς, Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος, Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005. σσ 171-172

αποπομπής μελών, έγκρισης των τροποποιήσεων στα Άρθρα Συμφωνίας, τελικής ερμηνείας των Άρθρων Συμφωνίας, αύξησης ή μείωσης του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας, αύξησης του αριθμού των εκλεγμένων Εκτελεστικών Διοικητών, καθορισμού της διάθεσης του εισοδήματος της Τράπεζας ενώ έχει και την εξουσία να αναστείλει οριστικά τη λειτουργία της Παγκόσμιας Τράπεζας. Τα πρόσωπα που διορίζονται στο Συμβούλιο των Διοικητών της IBDR, εκπροσωπούν τη χώρα τους στα αντίστοιχα συμβούλια της IFC και της IDA, αλλά και στο Διοικητικό Συμβούλιο (Administrative Council) του ICSID. Οι Διοικητές για το Συμβούλιο της MIGA διορίζονται ξεχωριστά, συνήθως όμως τις θέσεις καταλαμβάνουν τα ίδια πρόσωπα που συμμετέχουν και στα αντίστοιχα συμβούλια των άλλων οργανισμών.

Το Συμβούλιο των Διευθυντών (Board of Directors) αποτελεί το εκτελεστικό όργανο της Τράπεζας και από το Νοέμβριο του 2010 αριθμεί 25 μέλη συν τον Πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας. Στο Συμβούλιο των Διευθυντών ισχύει το ίδιο σύστημα σταθμισμένης ψηφοφορίας που ισχύει και στο ΔΝΤ, καθώς οι ψήφοι που διαθέτει κάθε μέλος είναι ανάλογοι της συνδρομής του στην Τράπεζα και η συνδρομή με τη σειρά της είναι ανάλογη της ποσόστωσης του κράτους στο ΔΝΤ. Ως συνέπεια, οι 5 από τους Εκτελεστικούς Διευθυντές διορίζονται απευθείας από τα κράτη-μέλη με τη μεγαλύτερη συνδρομή (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Γαλλία και Ην.Βασίλειο), οι Ρωσία, Κίνα και Σαουδική Αραβία διαθέτουν επαρκείς ψήφους για να εκλέξουν μόνες τους, δικούς τους Εκτελεστικούς Διευθυντές ενώ οι υπόλοιποι εκλέγονται μέσα από συσπειρώσεις χωρών. Οι Εκτελεστικοί Διευθυντές που διορίζονται η εκλέγονται στο Συμβούλιο των Διοικητών της IBDR συμμετέχουν ex officio στα αντίστοιχα συμβούλια της IFC και της IDA. Τυπικά οι Εκτελεστικοί Διευθυντές της MIGA διορίζονται ξεχωριστά, ωστόσο, σύμφωνα με την πρακτική που ακολουθούν τα κράτη δεν επιλέγονται άλλα πρόσωπα. Η κατανομή των δικαιωμάτων ψήφου διαφέρει σε κάθε οργανισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας.

1.2.1.2 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization, WTO – εφεξής ΠΟΕ) είναι ο μοναδικός παγκόσμιος διεθνής οργανισμός με αντικείμενο τους κανόνες του διεθνούς εμπορίου και αποτελεί μετεξέλιξη της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT). Η ιδρυτική συμφωνία του ΠΟΕ υπεγράφη τον Απρίλιο του 1994, ως αποτέλεσμα του Γύρου Πολυμερούς Διαπραγμάτευσης της Ουρουγουάης, και τέθηκε σε ισχύ την 01

Ιανουαρίου 1995. Ο ΠΟΕ έχει την έδρα του στη Γενεύη και σήμερα αριθμεί 159 μέλη.

Η βασική αρμοδιότητα του ΠΟΕ είναι η επίβλεψη εφαρμογής των εμπορικών κανόνων της GATT και μιας σειράς συμφωνιών που υπεγράφησαν στο πλαίσιο του Γύρου της Ουρουγουάης: της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο των Υπηρεσιών (General Agreement on Trade in Services, GATS), της Συμφωνίας για τα Σχετιζόμενα με το Εμπόριο Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Agreement on Trade-Related Intellectual Property Rights, TRIPs), και της Συμφωνίας για τα Επενδυτικά Μέτρα στον Τομέα του Εμπορίου (Agreement on Trade-Related Investment Measures, TRIMs). Ο ΠΟΕ αναλαμβάνει τη διευθέτηση των διαφορών ανάμεσα στα μέλη του, εποπτεύει τις εθνικές εμπορικές πολιτικές και παρέχει τεχνική βοήθεια και κατάρτιση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Παράλληλα, εξυπηρετεί ως ένα forum για εμπορικές διαπραγματεύσεις και συνεργάζεται με το ΔΝΤ και την IBDR ώστε να επιτυγχάνεται συνοχή στη λήψη αποφάσεων για την παγκόσμια οικονομία³¹.

Το ανώτερο όργανο λήψης αποφάσεων του ΠΟΕ είναι η Υπουργική Συνδιάσκεψη (Ministerial Conference) στην οποία συμμετέχουν όλα τα μέλη του οργανισμού και συνεδριάζει κάθε δύο έτη. Το Γενικό Συμβούλιο (General Council) διαθέτει την εξουσία να δρα εκ μέρους της Υπουργικής Συνδιάσκεψης το χρονικό διάστημα ανάμεσα στις Συνδιασκέψεις. Το Γενικό Συμβούλιο αποτελείται από τους Μόνιμους Αντιπρόσωπους των κρατών-μελών στη Γενεύη και συνέρχεται σε δύο σχηματισμούς: ως Όργανο Επισκόπησης Εμπορικών Πολιτικών και ως Όργανο Επίλυσης Διαφορών. Το Γενικό Συμβούλιο προΐσταται και παρέχει καθοδήγηση σε τρία κυρία Επικουρικά Συμβούλια: α) το Συμβούλιο Εμπορευματικών Συναλλαγών (Council for Trade in Goods), β) το Συμβούλιο για τις Συναλλαγές στον Τομέα των Υπηρεσιών (Council for Trade in Services) και γ) το Συμβούλιο για τα TRIPs (Council for TRIPs). Επίσης στο Γενικό Συμβούλιο υπάγονται πλήθος άλλων επιτροπών και ομάδων εργασίας. Η Γραμματεία (Secretariat) ασκεί καθήκοντα διοικητική στήριξης του ΠΟΕ, και επικεφαλής της είναι ο Γενικός Διευθυντής ο οποίος είναι ο ανώτερος διοικητικός υπάλληλος και διαθέτει τρεις αναπληρωτές³².

Σε συνέχεια της παράδοσης της GATT και αντίθετα από το ισχύον καθεστώς ψηφοφορίας σε ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα, στον ΠΟΕ ισχύει ο κανόνας «ένα

³¹ Συμφωνία για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, Άρθρο 3

³² Για τη οργανωτική δομή του ΠΟΕ βλ. Συμφωνία για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, Άρθρο 4

κράτος, μια ψήφος». Σύμφωνα με την ιδρυτική συμφωνία του ΠΟΕ οι αποφάσεις προβλέπεται ότι θα λαμβάνονται με συναίνεση (consensus) η οποία θεωρείται ότι επιτυγχάνεται όταν κανένα από τα παρόντα μέλη δεν αντιταχθεί στην απόφαση που προτείνεται. Όταν δεν επιτευχθεί συναίνεση τότε οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία η οποία σε συγκεκριμένες αποφάσεις οφείλει να είναι ενισχυμένη. Ειδικότερα, στην προσχώρηση νέων μελών και στην τροποποίηση των συμφωνιών απαιτείται πλειοψηφία δύο τρίτων, στην χορήγηση αναστολών από τις υποχρεώσεις των κρατών και στην ερμηνεία των διατάξεων οποιασδήποτε συμφωνίας απαιτείται πλειοψηφία τριών τετάρτων, ενώ απαιτείται ομοφωνία για την τροποποίηση διατάξεων αναφορικά με τη χορήγηση αναστολών και τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους³³.

Ο ΠΟΕ προωθεί ένα πολυμερές εμπορικό σύστημα το οποίο θα βασίζεται σε συγκεκριμένες αρχές³⁴. Η πρώτη είναι ο αποκλεισμός των διακρίσεων (non-discrimination) από τις εμπορικές πρακτικές, ο οποίος έχει δύο όψεις: μια εξωτερική και μια εσωτερική. Στην εξωτερική υλοποιείται μέσα από τη ρήτρα του Μάλλον Ευνοουμένου Κράτους (Most Favored Nation) όπου προβλέπει ότι κάθε εμπορικό πλεονέκτημα ή προνόμιο που εκχωρεί ένα κράτος σε ένα άλλο αυτόματα επεκτείνεται και στα υπόλοιπα μέλη, ενώ στην εσωτερική υλοποιείται μέσα από την αρχή της εθνικής μεταχείρισης (national treatment) όπου το κράτος υποχρεούται να υιοθετεί την ίδια μεταχείριση τόσο στα εγχώρια όσο και στα εισαγόμενα προϊόντα. Η δεύτερη αρχή είναι η κατάργηση των εμποδίων, δασμολογικών και μη, ώστε να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη του εμπορίου. Η τρίτη αρχή είναι αυτή της διαφάνειας όπου τα κράτη μέλη υποχρεούνται να δημοσιοποιούν τα μέτρα εμπορική πολιτικής και να ενημερώνουν έγκαιρα τα υπόλοιπα μέλη του οργανισμού³⁵. Η επόμενη αρχή είναι η θετική διακριτική μεταχείριση υπέρ των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών καθώς οι τελευταίες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στον να προσαρμοστούν στις διατάξεις του ΠΟΕ. Τέλος, έχει προστεθεί και η αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος για την οποία θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν μπορεί να χρησιμοποιείται από κράτη ώστε να δικαιολογηθούν προστατευτικές πολιτικές.

Ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ είναι πιο ενισχυμένος και με συντομότερες διαδικασίες σε σχέση με τον αντίστοιχο μηχανισμό της GATT.

³³ Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος, Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005. σσ 43

³⁴ Για τις αρχές του πολυμερούς εμπορικού συστήματος που προωθεί ο ΠΟΕ βλ. WTO, Understanding the WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/what_stand_for_e.htm

³⁵ Μπαμπανάσης, Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004. σελ. 55

Καταρχάς εφαρμόζεται η αρχή της προηγούμενης διαβούλευσης δηλαδή μια διαφωνία είναι δυνατόν να αχθεί ενώπιον του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών μόνο εάν έχουν αποτύχει οι προσπάθειες για συμβιβασμό σε διμερή βάση. Σε πρώτη φάση συγκροτείται επιτροπή εμπειρογνομόνων η οποία και υποβάλει μια ενδιάμεση έκθεση στα διστάμενα μέρη ώστε και αυτά με τη σειρά τους να σημειώσουν παρατηρήσεις και μια τελική έκθεση που παραδίδεται στο Όργανο Επίλυσης Διαφορών προς υιοθέτηση. Σε περίπτωση που ένα διστάμενο μέρος διαφωνήσει με την έκθεση των εμπειρογνομόνων έχει τη δυνατότητα προσφυγής στο Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο. Το όργανο αυτό αποτελείται από επτά άτομα αλλά η υπόθεση ανατίθεται σε τρία από αυτά. Το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο υποβάλει έκθεση στο Όργανο Επίλυσης Διαφορών προς υιοθέτηση. Μετά από την έκδοση της απόφαση το κράτος θα πρέπει να αποσύρει το παράνομο μέτρο εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Σε αντίθετη περίπτωση, το κράτος που θίγεται μπορεί να ζητήσει αντισταθμιστικά ανταλλάγματα και εάν ούτε αυτά αποδοθούν τότε μπορεί να ζητήσει την έγκριση αντιποίνων προς το κράτος που παρανόμησε³⁶.

1.2.1.3 Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών και η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση

Οι οργανισμοί του Συστήματος του Bretton Woods θεσπίστηκαν με την προοπτική ότι θα αποκτήσουν πραγματικά «παγκόσμιο» χαρακτήρα δεχόμενοι στους κόλπους τους το σύνολο των κρατών σε όλον τον κόσμο. Ωστόσο, η πολιτική πραγματικότητα όπως διαμορφώθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με την ανάδειξη δύο αντίπαλων συνασπισμών αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα που εμπόδισε την καθολικότητα των οργανισμών. Η Σοβιετική Ένωση απέτρεψε τις χώρες που άνηκαν στον συνασπισμό της από τα συμμετέχουν στους οργανισμούς του Bretton Woods και δημιούργησε ένα ξεχωριστό σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης για τον σοσιαλιστικό κόσμο με βασικότερο οργανισμό, το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (Council for Mutual Economic Assistance, COMECON). Με την ίδρυση της COMECON οι διαφορές Ανατολής και Δύσης παγιώθηκαν, αφήνοντας τα Ηνωμένα Έθνη και τις εξειδικευμένα όργανα του ως μοναδικά fora όπου οι δύο συνασπισμοί συμμετείχαν από κοινού.

³⁶ Για λεπτομερέστερη καταγραφή της Διαδικασίας Επίλυσης Διαφορών του ΠΟΕ βλ. WTO, Understanding the WTO: Settling Disputes http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ1_e.htm

1.2.1.3.1 Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο

Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών αποτελεί ένα από τα ιδρυτικά όργανα του ΟΗΕ με αντικείμενο την εκπόνηση προτάσεων πολιτικής για τα παγκόσμια οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Στον ECOSOC υπάγονται συνολικά 9 λειτουργικές επιτροπές:

- I. Για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
- II. Για τα Ναρκωτικά
- III. Για την αποτροπή του εγκλήματος και την ποινική δικαιοσύνη
- IV. Για την επιστήμη και τεχνολογία για ανάπτυξη
- V. Για την Αειφόρο Ανάπτυξη
- VI. Για το καθεστώς των γυναικών
- VII. Για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη
- VIII. Για την Κοινωνική Ανάπτυξη
- VIV. Για την Στατιστική

5 περιφερειακές επιτροπές:

- I. Για την Αφρική
- II. Για την Ευρώπη
- III. Για την Λατινική Αμερική και Καραϊβική
- IV. Για την Ασία και τον Ειρηνικό
- V. Για τη Δυτική Ασία

και 14 εξειδικευμένες υπηρεσίες.

Στον ECOSOC υπάγονται το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα ως Ειδικευμένοι Οργανισμοί και οι τελευταίοι έχουν την υποχρέωση λογοδοσίας. Ωστόσο, στην πράξη ουδέποτε τα Ηνωμένα Έθνη άσκησαν αποτελεσματική επιρροή σε αυτούς τους θεσμούς. Η βασικότερη αδυναμία των Ηνωμένων Εθνών σε σχέση με το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα ήταν ότι οι τελευταίοι ήταν οικονομικά ισχυρότεροι. Αιτία αυτής της αδυναμίας είναι ότι οι αναπτυγμένες χώρες προτιμούσαν τα συστήματα σταθμισμένης ψηφοφορίας των οργανισμών του Bretton Woods, από το σύστημα «μια χώρα, μια ψήφος» των Ηνωμένων Εθνών, επομένως κατεύθυναν τη χρηματοδότηση τους προς αυτούς.

1.2.1.3.2 Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη

Η GATT πρέσβευε τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και κατά γενική ομολογία κατάφερε την αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου αλλά και τις ποικιλίας των εμπορευόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες όμως προέβλεπαν το επιχείρημα ότι αυτή η απελευθέρωση του εμπορίου είχε δυσμενή για αυτές αποτελέσματα. Με αφετηρία τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ όπου διέθεταν ισχυρή πλειοψηφία, οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες άρχισαν μια προσπάθεια να δημιουργήσουν ένα αντίβαρο στη GATT³⁷. Το 1964, η προσπάθεια αυτή κατέληξε σε ένα ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης για τη σύγκλιση της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD).

Η UNCTAD έγινε μόνιμο όργανο της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και ανέπτυξε το δικό της οργανόγραμμα στην κορυφή του οποίου βρίσκεται η Συνδιάσκεψη. Η Συνδιάσκεψη συνέρχεται ανά τετραετία με συμμετοχή όλων των μελών (κάθε μέλος του ΟΗΕ είναι και μέλος της UNCTAD) για να καθορίσει τις πολιτικές του οργάνου. Κάθε μέλος διαθέτει μια ψήφο και οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία. Ο εκτελεστικός βραχίονας της UNCTAD είναι το Συμβούλιο Εμπορίου και Ανάπτυξης το οποίο συνεδριάζει κάθε δύο έτη και εκπονεί μια μελέτη για τη Γενική Συνέλευση στην οποία σημειώνεται η πρόοδος στην εκπλήρωση των στόχων του οργάνου. Υπό του Συμβουλίου βρίσκονται τρεις επιτροπές υπεύθυνες για τη διευθέτηση ζητημάτων σε συγκεκριμένους τομείς. Οι επιτροπές αφορούν το Εμπόριο Αγαθών και Υπηρεσιών, τις Επενδύσεις, την Τεχνολογία και τα σχετικά χρηματοοικονομικά θέματα και τις Επιχειρήσεις, τις Εμπορικές Διευκολύνσεις και την Ανάπτυξη. Η UNCTAD διατηρεί και μια μόνιμη Γραμματεία επιφορτισμένη να παρέχει διοικητικές και τεχνικές υπηρεσίες, καθώς και μια σειρά από ομάδες εργασίας.

Παρόλο που στην UNCTAD συμμετέχει το σύνολο των μελών του ΟΗΕ, τον κυριότερο ρόλο έχουν οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες που άλλωστε είχαν και την πρωτοβουλία για την ίδρυση της. Παράλληλα οι χώρες του Ανατολικού συνασπισμού στο πλαίσιο προώθησης εναλλακτικών οικονομικών οργανισμών, συστρατεύονταν με τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Κατά συνέπεια η UNCTAD κινήθηκε στο αντίθετο

³⁷ Ζαχαριάδης – Σούρας, Δ., *Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί (με ιδιαίτερη και εκτεταμένη αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση)*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, ΑΘΗΝΑ 2004. σελ.. 77-81

άκρο από την εμπορική φιλελευθεροποίηση της GATT υποστηρίζοντας τόσο τον προστατευτισμό των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών όσο και τη διαφοροποιημένη εμπορική αντιμετώπιση τους από τις αναπτυγμένες χώρες. Ωστόσο, η UNCTAD ποτέ δεν κατάφερε να αμφισβητήσει την κυριαρχία της GATT στη διαχείριση του διεθνούς εμπορίου και δεν μπόρεσε να εξελιχθεί σε κάτι περισσότερο από ένα forum διαλόγου για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

1.2.1.4 Περιφερειακοί μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Όπως σημειώθηκε προηγουμένως η παραγωγή κανόνων και η υιοθέτηση κοινών στόχων και πρακτικών στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης λαμβάνει χώρα και σε περιφερειακό επίπεδο. Ο όρος περιφέρεια δεν θα ήταν δόκιμο να περιοριστεί μόνο στην έννοια της γεωγραφικής εγγύτητας καθώς μπορεί να υποδηλώνει μια ομάδα χωρών που χαρακτηρίζεται από πολιτική, οικονομική ή πολιτισμική συνοχή.

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι οι οικονομικοί οργανισμοί μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικοί εάν συγκροτούνται σε περιφερειακό επίπεδο. Το κυριότερο επιχείρημα υπέρ αυτής της θέσης είναι ότι κράτη που ανήκουν στην ίδια περιφέρεια είναι πιθανότερο να μοιράζονται κοινούς στόχους, συμφέροντα, πολιτικές αντιλήψεις, αξίες ακόμα και προβλήματα. Ο μεγαλύτερος βαθμός ομοιογένειας, που χαρακτηρίζει τους περιφερειακούς οργανισμούς, συνεπάγεται και περισσότερες πιθανότητες για την επίτευξη συμφωνιών ανάμεσα στα κράτη³⁸.

Το σύνολο των περιφερειακών μηχανισμών της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει οργανισμούς και οργανώσεις που επιτελούν μια συγκεκριμένη λειτουργία και θα μπορούσαμε να τους κατηγοριοποιήσουμε ως εξής: 1) οργανισμούς για την περιφερειακή οικονομική συνεργασία, 2) τράπεζες περιφερειακής ανάπτυξης και 3) περιφερειακές οργανώσεις που εκπροσωπούν αντίστοιχους εμπορικούς συνασπισμούς και ενώσεις και επιδιώκουν την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση.

1.2.1.4.1 Οργανισμοί για την προώθηση της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας

Οι Οργανισμοί για την προώθηση της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας εξυπηρετούν ως ένα forum διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων ανάμεσα

³⁸ LeRoy Bennett, A., *International Organizations: principles & issues*, Prentice-Hall Inc. 1991. σσ 216-217

στα μέλη τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) και η Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC). Οι οργανισμοί αυτοί εκτός από την προώθηση της συνεργασίας, παρέχουν και τεχνική υποστήριξη στα μέλη τους, συντάσσοντας μελέτες και εκθέσεις, και καταθέτοντας προτάσεις πολιτικής. Επίσης, στο πλαίσιο ενίσχυσης της συνεργασίας, είναι δυνατόν να προωθούν συμφωνίες που συμβάλλουν στην οικονομική ολοκλήρωση της περιφέρειας τους. Για παράδειγμα υπό την αιγίδα της APEC είχαν υπογραφεί 42 συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των μελών της ενώ εξετάζει τις πιθανότητες για τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου.

1.2.1.4.2 Περιφερειακές Τράπεζες Ανάπτυξης

Οι Περιφερειακές Τράπεζες Ανάπτυξης είναι πολυμερείς οικονομικοί θεσμοί που παρέχουν χρηματοδοτική ενίσχυση και τεχνική βοήθεια σε χώρες χαμηλού εισοδήματος εντός της περιφέρειας τους. Η χρηματοδοτική ενίσχυση παρέχεται υπό μορφή δανείων με ευνοϊκούς όρους σε ότι αφορά το επιτόκιο δανεισμού και κατά κύριο λόγο αποδέκτης των δανείων αυτών είναι ο δημόσιος τομέας (κατασκευή υποδομών).

Η Παγκόσμια Τράπεζα κατηγοριοποιεί τις περιφερειακές τράπεζες σε τρεις ομάδες: στην πρώτη ανήκουν η Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης, η Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και Ανάπτυξη και ο Όμιλος της Δια-αμερικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης. Αυτές οι τράπεζες χαρακτηρίζονται Πολυμερείς Τράπεζες Ανάπτυξης (Multilateral Development Banks), και δεν περιορίζονται στις χώρες της περιφέρειας που ανήκουν. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους Πολυμερείς Χρηματοπιστωτικούς Θεσμούς (Multilateral Financial Institutions) και αφορά περιφερειακές τράπεζες που έχουν περιορισμούς στα μέλη τους και χρηματοδοτούν συγκεκριμένες δραστηριότητες όπως η Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης. Τέλος υπάρχουν οι υπό-περιφερειακές τράπεζες (sub-regional banks) που δημιουργούνται για αναπτυξιακούς σκοπούς κυρίως από αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Τράπεζα Ανάπτυξης της Καραϊβικής.

1.2.1.4.3 Οργανισμοί Περιφερειακής Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Η περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση περιλαμβάνει πέντε επίπεδα:

- I. Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών: τα κράτη μέλη καταργούν τους μεταξύ τους δασμούς
- II. Τελωνειακή Ένωση: τα μέλη μιας Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών αποφασίζουν τη καθιέρωση κοινού εξωτερικού δασμού για τα μη μέλη
- III. Κοινή Αγορά: πέρα από την τελωνειακή ένωση ισχύει και ελεύθερη διακίνηση συντελεστών παραγωγής (εργασία και κεφάλαιο) ανάμεσα στα μέλη
- IV. Οικονομική Ένωση: περιλαμβάνει την Κοινή Αγορά, τη νομισματική ένωση καθώς και την εναρμόνιση της οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής των μελών, και
- V. Πολιτική Ένωση: τα μέλη αποφασίζουν να εναρμονίσουν όχι μόνο την οικονομική αλλά και την εξωτερική και αμυντική τους πολιτική. Σε αυτό το επίπεδο, η ένωση είναι περισσότερο ομοσπονδιακό σύστημα και λιγότερο συμφωνία κυρίαρχων κρατών.

Η συσπείρωση των κρατών σε περιφερειακά μπλοκς λαμβάνει τη μορφή εμπορικών συμφωνιών απώτερος σκοπός των οποίων είναι η ενδυνάμωση των οικονομικών δεσμών τους. Σήμερα, σύμφωνα με τη βάση δεδομένων του ΠΟΕ, βρίσκονται σε ισχύ 259 περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες από μόλις 33 που αριθμούσε ο ίδιος κατάλογος την περίοδο 1990-1994³⁹. Αναμφίβολα η εξέλιξη αυτή πιστοποιεί την στροφή των κρατών προς τον περιφερισμό. Από τις 259 συμφωνίες⁴⁰, η συντριπτική πλειοψηφία (228 συμφωνίες) αντιστοιχεί σε εμπορικές διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες. Τα αντισυμβαλλόμενα μέρη των διμερών συμφωνιών δεν είναι μόνο κράτη αλλά και περιφερειακές οικονομικές ενώσεις όπως για παράδειγμα η εμπορική συμφωνία της Ιαπωνίας με την ASEAN (Association of Southeast Asian Nations). Οι 31 από τις καταγεγραμμένες περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες είναι συνασπισμοί κρατών που μπορούν να καταταχθούν σε ένα από τα παραπάνω επίπεδα περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Ως πιο σημαντικές περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες θα μπορούσαν να αναφερθούν οι εξής:

- η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου της Βορείου Αμερικής (North American Free Trade Association Area, NAFTA), με τη συμμετοχή των ΗΠΑ, του Καναδά και του Μεξικό,

³⁹ Frankel, J.A., *Regional Economics: in the world economic system*, Institute for International Economics, 1997. σελ. 4

⁴⁰ Η λίστα με το σύνολο των εν ενεργεία Περιφερειακών Εμπορικών Συμφωνιών είναι διαθέσιμη στην επίσημη ιστοσελίδα του ΠΟΕ <http://rtais.wto.org/UI/PublicAllRTAList.aspx>

- ο Σύνδεσμος των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of South East Nations, ASEAN) με μέλη τις Ινδονησία, Καμπότζη, Βιετνάμ, Λάος, Μαλαισία, Μπρουνέι, Μιανμάρ, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη και Φιλιππίνες,
- τη Νότια Κοινή Αγορά (Mercado Común del Sur, MERCOSUR) με μέλη τις Αργεντινή, Βραζιλία, Παραγουάη, Ουρουγουάη και Βενεζουέλα.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση που αποτελεί και το πιο προωθημένο περιφερειακό εγχείρημα καθώς είναι η μόνη ένωση κρατών που έχει προχωρήσει στο επίπεδο της νομισματικής ένωσης.

1.2.2 Άτυποι μηχανισμοί

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε η λειτουργία του Συστήματος του Bretton Woods αποτέλεσαν και την αφορμή για την ανάδειξη της άτυπης αρχιτεκτονικής της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης. Σε αντίστιξη με τους πολυμερείς οικονομικούς οργανισμούς, η έννοια των άτυπων μηχανισμών αφορά περισσότερο χαλαρά οργανωμένα δίκτυα ή ομαδοποιήσεις κρατών με συναντήσεις που δεν υπόκεινται σε προκαθορισμένους διαδικαστικούς κανόνες. Το αποτέλεσμα των συναντήσεων δεν είναι μια συνθήκη ή κάποια άλλη κλασσική πηγή του διεθνούς δικαίου, αλλά κατευθύνσεις, πρότυπα ή διακηρύξεις⁴¹. Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει τους κυριότερους άτυπους αυτούς μηχανισμούς, εν προκειμένω τις ομάδες κρατών GX (G10, G7 και G20).

1.2.2.1 Η ομάδα G10

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 το ΔΝΤ αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα στενότητας πόρων με συνέπεια να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις χρηματοδοτικές υποχρεώσεις που προέβλεπε το καταστατικό του. Το 1962, 8 μέλη του Ταμείου (Βέλγιο, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ιταλία, Καναδάς, Ολλανδία) και οι κεντρικές τράπεζες 2 ακόμη χωρών (Γερμανία και Σουηδία) δημιούργησαν τη Γενική Συμφωνία Δανεισμού (General Agreement to Borrow). Βάσει αυτής, τα παραπάνω κράτη συμφωνούσαν στο να παρέχουν προσωρινά δάνεια στο ΔΝΤ, ώστε το τελευταίο να μπορεί να εξυπηρετεί τόσο τα μέλη του όσο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις και τα μη μέλη του. Το 1964, προσχώρησε και η Ελβετία, ωστόσο το όνομα της ομάδας παρέμεινε ως είχε.

⁴¹ Geraets, D., Wouters, J., *The G20 and the informal international lawmaking*, Leuven Centre for Global Governance Studies, Working Paper No. 86 – March 2012. σελ. 4-5

Οι συναντήσεις της ομάδας λαμβάνουν χώρα σε δύο επίπεδα: σε επίπεδο Υπουργών Οικονομικών και Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών ανά εξάμηνο και σε επίπεδο μόνο Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών ανά δίμηνο.

Η ομάδα των 10 επιχείρησε να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στη διαχείριση του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος την περίοδο πριν και κυρίως την περίοδο μετά την κατάρρευση του Συστήματος του Bretton Woods. Κατά την περίοδο όπου το σύστημα του Bretton Woods αντιμετώπιζε δυσκολίες και χρειαζόταν ένα νέο διεθνές αποθεματικό, η G10 διαδραμάτισε καίριο ρόλο συμβάλλοντας στη δημιουργία των Ειδικών Τραβηχτικών Δικαιωμάτων του ΔΝΤ. Μετά την απόφαση των ΗΠΑ να αναστείλουν τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου το 1971 δίνοντας πρακτικά τέλος στο σύστημα των σταθερών αλλά προσαρμόσιμων ισοτιμιών, η G10 έλαβε εκ νέου δράση. Η Σμιθσόνια Συμφωνία που υπεγράφη το 1971 από την ομάδα των 10 ήταν μια προσπάθεια να διασωθεί το σύστημα σταθερών αλλά προσαρμόσιμων ισοτιμιών του Bretton Woods. Επιχειρώντας τη διόρθωση του υπερτιμημένου δολαρίου, η Σμιθσόνια Συμφωνία προέβλεπε την ανατίμηση των νομισμάτων των υπολοίπων χωρών. Η συμφωνία όμως ήταν μια ανεπαρκής και καθυστερημένη αντίδραση προσαρμογής του δολαρίου⁴² που δεν κατάφερε να εμποδίσει εν τέλει την αντικατάσταση του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών με ένα καθεστώς κυμαινόμενων ισοτιμιών.

Τα μέλη της G10 ανέλαβαν και άλλη μια πρωτοβουλία, αυτή τη φορά στο τομέα του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: τη δημιουργία της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία. Η Επιτροπή της Βασιλείας συστάθηκε το 1974 ύστερα από άτυπη απόφαση των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών των μελών της G10 και σήμερα έχει εξελιχθεί ως ένας μηχανισμός με ιδιαίτερη σημασία για τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος.

1.2.2.2 Η Ομάδα G7

Η Ομάδα των G7 δημιουργήθηκε το 1976 στην Οικονομική Συνδιάσκεψη του Πουέρτο Ρίκο όπου συγκεντρώθηκαν οι ηγέτες των 7 μεγαλύτερων βιομηχανικών κρατών για να συζητήσουν διεθνή οικονομικά θέματα. Η τελική σύσταση της Ομάδας προέκυψε σταδιακά αρχής γενομένης το 1965, όταν αξιωματούχοι από τις 5 μεγαλύτερες αναπτυγμένες οικονομίες (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Γαλλία και Γερμανία) συναντήθηκαν για να διεξάγουν έναν ανεπίσημο διάλογο για διεθνή

⁴² Cohn, T.H., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: θεωρία και πράξη*, Εκδόσεις Gutenberg, ΑΘΗΝΑ 2009. σελ. 232

νομισματικά θέματα. Αργότερα, θα προσκληθούν ο Καναδάς και η Ιταλία να συμμετέχουν στις Διασκέψεις αυτές δημιουργώντας την ομάδα των 7. Ως αφορμή για το σχηματισμό της Ομάδας αυτής μπορεί να θεωρηθεί αφενός η κατάρρευση του νομισματικού συστήματος του Bretton Woods, αφετέρου η πετρελαϊκή κρίση του 1973-74 και η παγκόσμια οικονομική ύφεση. Η δημιουργία της G7 δεν απορρόφησε αυτόματα τη G5 καθώς η τελευταία μέχρι και το 1986 θα συνεχίσει να αποτελεί διακριτή ομαδοποίηση διατηρώντας τις δικές της συναντήσεις. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης τα μέλη της Ομάδας κάλεσαν το 1991 τη Ρωσία σε κοινή συνάντηση. Η Ρωσία το 1997 θα ενταχθεί στην Ομάδα μετατρέποντας της ουσιαστικά σε G8.

Οι συναντήσεις της ομάδας G7 λαμβάνουν χώρα σε δύο επίπεδα: το πρώτο περιλαμβάνει τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων οι οποίοι και συνεδριάζουν σε ετήσια βάση και το δεύτερο του Υπουργούς Οικονομικών και Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών. Η ατζέντα των συναντήσεων της Ομάδας περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο ζητήματα οικονομικού ενδιαφέροντος όπως το διεθνές εμπόριο, τη μακροοικονομική διαχείριση και το διεθνές οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η θεματολογία των συναντήσεων έχει διευρυνθεί περιλαμβάνοντας ζητήματα όπως η διεθνής τρομοκρατία, η εγκληματικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Με άλλα λόγια, η Ομάδα πλέον κινείται πέρα από τις οικονομικές καταβολές της ενσωματώνοντας στο αντικείμενο των συζητήσεων της το σύνολο των θεμάτων που απασχολούν τη διεθνή κοινότητα. Τα αποτελέσματα των συναντήσεων ανακοινώνονται με τη δημοσίευση ενός κειμένου Τελικών Συμπερασμάτων⁴³.

1.2.2.3 Η Ομάδα G20

Η Ομάδα των 20 αποτελεί και την πιο πρόσφατη ομαδοποίηση άτυπου χαρακτήρα. Δημιουργήθηκε στο Βερολίνο το 1999 με πρωτοβουλία του G7 ύστερα από τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις του Μεξικό το 1994-95 και της Νοτιοανατολικής Ασίας το 1997. Σκοπός του είναι να αποτελέσει ένα forum διαλόγου μεταξύ των αναπτυγμένων και των δυναμικά αναπτυσσόμενων οικονομιών για νομισματικά και χρηματοπιστωτικά θέματα. Μέσα από την ενίσχυση της συνεργασίας επιχειρείται η διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς νομισματικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επιπλέον, όπως σημειώνεται και στην επίσημη ιστοσελίδα της Ομάδας,

⁴³ Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος, Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005. σελ. 214-215

ένας από τους βασικούς σκοπούς είναι η αναμόρφωση της διεθνούς χρηματοοικονομικής αρχιτεκτονικής.

Η σύνθεση της Ομάδας των 20 περιλαμβάνει όλα τα μέλη του G7, 12 αναπτυγμένα ή οικονομικά αναπτυσσόμενα κράτη (Αργεντινή, Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, Ρωσία, Τουρκία, Νότια Αφρική, Σαουδική Αραβία, Νότια Κορέα, Ινδονησία, Αυστραλία και Μεξικό) και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επιλογή των 12 αναπτυσσόμενων χωρών έγινε με κριτήριο τη συστημική τους σημασία η οποία με τη σειρά της ορίζεται από το διεθνή αντίκτυπο που δύναται να έχει μια κρίση στο εσωτερικό τους χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Όλες οι αποφάσεις του G20, σε όλα τα επίπεδα, λαμβάνονται με συναίνεση καθώς απουσιάζει ένα επίσημο σύστημα ψηφοφορίας. Οι αποφάσεις δημοσιεύονται με τη μορφή ανακοινωθέντων και διακηρύξεων (*communiqués* και *declarations*). Ως άτυπος οργανισμός δε διαθέτει κάποιο τρόπο να επιβάλει την υλοποίηση των αποφάσεων του, ούτε μηχανισμούς για την επιβολή κυρώσεων σε χώρες που δεν πειθαρχούν. Αντίθετα, στηρίζεται μόνο στην ηθική υποχρέωση των μελών της να θέσουν σε εφαρμογή τα όσα έχουν συμφωνήσει⁴⁴.

Οι Σύνοδοι Κορυφής του G20 καθιερώθηκαν ως απάντηση στη χρηματοοικονομική κρίση του 2007-08 και η πρώτη σύνοδος πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2008 στη Washington. Μέσα από τις συνόδους αυτές, το G20 έχει αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες για τη σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των πρωτοβουλιών είναι ο τριπλασιασμός της δανειοδοτικής ικανότητας του ΔΝΤ που αποφασίστηκε στη σύνοδο του Λονδίνου το 2009, και η Συναίνεση της Σεούλ για την Ανάπτυξη (*Seoul Development Declaration*) που αποφασίστηκε στη σύνοδο του 2010.

Σε ότι αφορά την αποτελεσματικότητα της, η Ομάδα των 20 διαθέτει χαρακτηριστικά που την ενισχύουν αλλά και στοιχεία που την περιορίζουν. Αρχικά, η Ομάδα των 20 αποτελεί ένα ανομοιογενές σύνολο χωρών με διαφορετική πολιτική φιλοσοφία για τη διαχείριση της οικονομίας. Η αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης λειτούργησε καταλυτικά στην προώθηση της συνεργασίας, αλλά μένει να αποδειχτεί εάν με την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας η συνεργασία αυτή θα υπονομευτεί από τα αποκλίνοντα συμφέροντα των χωρών που θα έρθουν στην επιφάνεια. Η απουσία μηχανισμών για την επιβολή των αποφάσεων της, που

⁴⁴ Nelson, R.M., *The G-20 and International Economic Cooperation: Background and Implications for Congress*, Report for Congress, Congressional Research Service, January 2013.

συνεπάγεται ο ανεπίσημος χαρακτήρας της Ομάδας, αποτελεί ένα σημαντικό μειονέκτημα. Η ηθική υποχρέωση από μόνη της δεν μπορεί να εγγυηθεί την εφαρμογή των όσων αποφασίζονται στις συνόδους κορυφής, ιδιαίτερα εάν οι αποφάσεις και οι προτάσεις πολιτικής αφορούν ζωτικής σημασίας τομείς για τα κράτη. Στον αντίποδα, το G20 είναι αρκετά μεγάλη ομάδα κρατών ώστε να αντιπροσωπεύει το 90% του παγκόσμιου ΑΕΠ, το 80% του παγκόσμιου εμπορίου και ταυτόχρονα αρκετά μικρή (20 μέλη) ώστε να είναι σε θέση να διεξάγει συνομιλίες και να παίρνει αποφάσεις. Επιπλέον οι σύνοδοι γίνονται σε επίπεδο αρχηγών κρατών, γεγονός που ενισχύει την βαρύτητα των όσων συμφωνούνται και την πιθανότητα εφαρμογής τους⁴⁵.

⁴⁵ Nelson, R.M., *The G-20 and International Economic Cooperation: Background and Implications for Congress*, Report for Congress, Congressional Research Service, January 2013. σελ. 10-11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (1992-2009)

Σε αυτό το κεφάλαιο, θα καταγραφεί συνοπτικά η πορεία της ρωσικής οικονομίας από τη διάλυση της ΕΣΣΔ μέχρι και το 2009 οπότε και η χώρα αντιμετώπισε τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007-08. Μέσα από την παρουσίαση των σημαντικότερων γεγονότων που έκριναν τις εξελίξεις στη ρωσική οικονομία, κατά την προηγούμενη εικοσαετία, θα τεθεί και το πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύχθηκαν οι σχέσεις της Ρωσίας με το σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης αυτήν την περίοδο.

2.1 Από τη διάλυση της ΕΣΣΔ μέχρι την κρίση του 1998

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η ίδρυση της ανεξάρτητης Ρωσικής Ομοσπονδίας (στο εξής Ρωσία) ήταν η αφετηρία μιας χρονικής περιόδου όπου η τελευταία καλούταν να πραγματοποιήσει ένα μετασχηματισμό στον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας της. Αρχικά, ήδη από τη δεκαετία του '80 η επιβράδυνση της ανάπτυξης της ΕΣΣΔ είχε φέρει στην επιφάνεια τις δομικές αδυναμίες της σοβιετικής οικονομίας και τον αρνητικό αντίκτυπο που αυτές είχαν στην παραγωγικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου⁴⁶. Η αντιστροφή της αρνητικής πορείας που είχε λάβει η σοβιετική οικονομία αποτελούσε και το διακύβευμα των μεταρρυθμίσεων του τελευταίου ηγέτη της ΕΣΣΔ, Μ. Gorbachev.

Ο Gorbachev εισήγαγε τη φιλοσοφία της «περεστρόικα» (στα ελληνικά ο όρος μεταφράζεται ως ανοικοδόμηση ή ανασυγκρότηση) εννοώντας ένα πλέγμα πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων για το σοβιετικό σύστημα. Σε μια πρώτη ανάγνωση, η οικονομική πολιτική της «περεστρόικα» αποσκοπούσε στη βαθμιαία απαγκίστρωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας από τον αυστηρό κρατικό συγκεντρωτισμό. Με αυτόν τον τρόπο οι επιχειρήσεις θα αναπροσανατόλιζαν τη λειτουργία τους με βάση την εξυπηρέτηση των κοινωνικών αναγκών και ως αποτέλεσμα θα μετατοπιζόταν το βάρος της σοβιετικής οικονομίας στη μη βαριά βιομηχανία, όπου και υστερούσε, και θα προωθείτο η τεχνολογική ανάπτυξη με βάση τα παγκόσμια πρότυπα⁴⁷. Η «περεστρόικα» απέτυχε να εκπληρώσει το σκοπό της και ως προς αυτό συνηγόρησαν μια σειρά από λόγοι οι περισσότεροι εκ των οποίων θα μπορούσαμε να πούμε ότι πηγάζουν από το γεγονός ότι οι προτεινόμενες οικονομικές

⁴⁶ Μαλκίδης, Θ. *Πολιτική Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ρωσία*, Εκδ. Γόρδιος, 2005. σελ. 138

⁴⁷ Αναλυτικότερα, για την αναγκαιότητα, τη φιλοσοφία και τους στόχους των οικονομικών μεταρρυθμίσεων της «περεστρόικα» βλ. Γκορμπατσώφ, Μ., *Περεστρόικα: νέα σκέψη για τη χώρα μας και τον κόσμο*, Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, 1987. σελ. 142-164

μεταρρυθμίσεις ήταν ασύμβατες με το πολιτικό σύστημα της ΕΣΣΔ⁴⁸. Ο Μ. Gorbachev επιχείρησε την αναμόρφωση ενός συστήματος με το οποίο όμως η κοινωνία επιζητούσε την πλήρη ρήξη. Η αποτυχία της «περεστρόικα» ενίσχυσε τις φυγόκεντρες δυνάμεις στην ΕΣΣΔ καθιστώντας αναπόφευκτη τη διάλυση της το 1991.

Η ρωσική οικονομία, στις αρχές της δεκαετίας του 90, είχε να αντιμετωπίσει όχι μόνο τις παθογένειες που κληρονόμησε από το προηγούμενο καθεστώς αλλά και το συστημικό κενό που προκάλεσε η αιφνίδια κατάρρευση των μηχανισμών της κεντρικά σχεδιαζόμενης οικονομίας⁴⁹. Η προσπάθεια για μετάβαση από την κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία στην οικονομία της αγοράς δεν μπορούσε να στηριχθεί ούτε στο ανθρώπινο κεφάλαιο της χώρας. Οι Ρώσοι διοικητές επιχειρήσεων (που επί ΕΣΣΔ ήταν μόνο κρατικές) δεν διέθεταν καθόλου εμπειρία στη λήψη αποφάσεων σε συνθήκες οικονομίας της αγοράς⁵⁰, ενώ στην κορυφή της ιεραρχίας των προτεραιοτήτων τους βρισκόταν η κοινωνική προστασία των εργαζομένων ή η στήριξη της τοπικής οικονομίας και όχι η κερδοφορία της επιχείρησης⁵¹. Επιπλέον, η Ρωσία καλούνταν να αντιμετωπίσει την τεχνολογική και οικονομική υστέρηση της σοβιετικής περιόδου και τη χαμηλή παραγωγικότητα μιας βαριάς βιομηχανίας που έπρεπε να προσανατολιστεί στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών.

Ο πρώτος πρόεδρος της Ρωσίας Β. Yeltsin έθεσε επίσημα την έναρξη της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας με την έκδοση ενός διατάγματος στις 3 Δεκεμβρίου 1991. Τόσο ο Β. Yeltsin όσο και ο πρωθυπουργός της χώρας Υ. Gaidar ήταν πεπεισμένοι ότι η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς δε μπορούσε να γίνει βαθμιαία όπως στην Κίνα, αλλά ότι θα έπρεπε να εκμεταλλευτούν το παράθυρο ευκαιρίας και να αποδομήσουν τα κατάλοιπα του προηγούμενου καθεστώτος προωθώντας τις μεταρρυθμίσεις άμεσα και γρήγορα. Επιπλέον στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής αλλαγής που συντελούνταν στη Ρωσία, οι πολίτες θεωρούνταν ότι ήταν περισσότερο πρόθυμοι να υποστηρίξουν τις μεταρρυθμίσεις και στον οικονομικό τομέα. Οι κύριοι πυλώνες του μεταρρυθμιστικού προγράμματος ήταν η

⁴⁸ Για μια εκτενέστερη ανάλυση των αιτιών αποτυχίας της «περεστρόικα» βλ. Boettke, P.J., *Why Perestroika failed: the politics and economics of socialist transformation*, Routledge, London 1993.

⁴⁹ Hanson, P., "The Russian economy and the Russian economic policies since 1991", *Russian Analytical Digest*, Center for Security Studies ETH Zurich, No. 109. σελ. 7

⁵⁰ Remington T.F., *Politics in Russia*, Addison-Wesley Educational Publishing, New York 1999. σελ. 181

⁵¹ Για μια εκτενέστερη ανάλυση του συστήματος αξιών των Ρώσων διοικητών επιχειρήσεων βλ. Βλαχούτσικος Χ., *Η ρωσική οικονομική εμπλοκή: σύγκρουση αξιών*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 2000.

απελευθέρωση των τιμών, οι ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών επιχειρήσεων και επίτευξη της οικονομικής σταθερότητας μέσα από μια σφιχτή νομισματική και δημοσιονομική πολιτική.

Τον Ιανουάριο του 1992 άρθηκε ο κρατικός έλεγχος επί των τιμών σε προϊόντα που αντιπροσώπευαν σχεδόν το 70% του ΑΕΠ. Η απελευθέρωση αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, οδήγησε σε υψηλότατα επίπεδα πληθωρισμού τα οποία εξαφάνισαν την αγοραστική δύναμη των Ρώσων και την αξία των τραπεζικών τους καταθέσεων. Το 1992 ο πληθωρισμός άγγιξε το 1353% για να μειωθεί σταδιακά τα επόμενα 4 χρόνια σε 895,9% το 1993, 302% το 1994 και 190,1% το 1995.

Η διαδικασία της ιδιωτικοποίησης ήταν σημαντικό μέρος του προγράμματος αφενός στο πλαίσιο της προσπάθειας εκσυγχρονισμού των παρωχημένων τεχνολογικών δομών της ρωσικής βιομηχανίας αφετέρου ως όχημα για να σπάσει το μονοπώλιο επιχειρήσεων που σε συνδυασμό με την απελευθέρωση των τιμών τροφοδοτούσε τον πληθωρισμό. Το καλοκαίρι του 1992 εκπονήθηκε ένα σύστημα κουπονιών μέσω του οποίου θα υλοποιούνταν η ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων. Κάθε πολίτης της Ρωσίας έλαβε ένα κουπόνι με ονομαστική αξία 10000 ρούβλια το οποίο και θα μπορούσε να εξαργυρωθεί έναντι μετοχών στις εταιρίες που θα ιδιωτικοποιούνταν. Στην πράξη το σύστημα τις περισσότερες φορές λειτούργησε ώστε οι ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις να περάσουν στα χέρια των επί ΕΣΣΔ διοικητών και εργαζομένων. Οι διοικητές, έχοντας και κάποια πρόσβαση σε κεφάλαια, κατόρθωσαν να αποκτήσουν αποτελεσματικό έλεγχο στις επιχειρήσεις ενώ οι εργαζόμενοι υποστήριζαν αυτήν την εξέλιξη με αντάλλαγμα να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους. Σε ένα διάστημα περίπου τεσσάρων ετών, οι ιδιωτικές εταιρίες αποτελούσαν το 53% των συνολικών ρωσικών επιχειρήσεων και παρήγαγαν σχεδόν το 60% του ρωσικού ΑΕΠ⁵².

Η ιδιωτικοποίηση μέσω κουπονιών ποσοτικά πέτυχε το σκοπό της και περιόρισε την κρατική ιδιοκτησία, ωστόσο ποιοτικά δεν απέφερε τα αναμενόμενα: τα έσοδα από τα κουπόνια ήταν περιορισμένα (η πραγματική τους αξία περιορίστηκε από την χαμηλή ζήτηση)⁵³ οπότε δεν διοχετεύθηκαν κεφάλαια στις επιχειρήσεις για επενδύσεις και ανάπτυξη, ενώ διατηρήθηκε το ίδιο προσωπικό (διοικητικό και εργατικό) το οποίο ήταν αποφασισμένο να διαιωνίσει τις αντιλήψεις του προηγούμενου συστήματος. Κατά συνέπεια, η μέθοδος της ιδιωτικοποίησης στη

⁵² Remington T.F., *Politics in Russia*, Addison-Wesley Educational Publishing, 1999. σελ. 192

⁵³ Μαλκίδης, Θ. *Πολιτική Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ρωσία*, Εκδ. Γόρδιος, 2005. σελ. 142

Ρωσία αντί να αναδιαρθρώσει τις επιχειρήσεις, ενίσχυσε και νομιμοποίησε την ήδη υπάρχουσα φιλοσοφία λειτουργίας τους. Η συμμετοχή ξένων επενδυτών στη διαδικασία της ιδιωτικοποίησης ήταν περιορισμένη κυρίως λόγω του ασταθούς οικονομικού περιβάλλοντος και του καλπάζοντος πληθωρισμού που μείωνε την αξία του ενεργητικού των, προς ιδιωτικοποίηση, επιχειρήσεων.

Η άσκηση αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής για τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων αποδείχθηκε εξίσου απαιτητικός στόχος. Αρχικά, το δημοσιονομικό έλλειμμα το 1991, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΔΝΤ, υπολογιζόταν στο 17% του ΑΕΠ, επομένως χρειαζόνταν ριζικά δημοσιονομικά μέτρα για την εξάλειψη του. Παράλληλα οι προσπάθειες για περικοπές των δημοσίων δαπανών προσέκρουαν στα πελατειακά συμφέροντα του κάθε υπουργείου που προσπαθούσε να αποσπάσει όσο το μεγαλύτερο δυνατό μερίδιο από τους πόρους του προϋπολογισμού αλλά και στην έντονη αντίθεση της αντιπολίτευσης στο Κοινοβούλιο από το Κομμουνιστικό Κόμμα⁵⁴.

Το 1996, στο πλαίσιο της προσπάθειας για εξισορρόπηση του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού, εκπονήθηκε το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων «δάνεια έναντι μετοχών» (loans-for-shares scheme). Το σχέδιο αυτό προέβλεπε την απόδοση μεριδίου μετοχών από 12 μεγάλες κρατικές εταιρίες ως εγγύηση σε ρωσικές τράπεζες που θα χορηγούσαν δάνεια για την ενίσχυση του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού⁵⁵. Στην περίπτωση που το κράτος δεν αποπλήρωνε τα δάνεια, οι τράπεζες είχαν δικαίωμα να δημοπρατήσουν τα μερίδια τους. Εάν το αποτέλεσμα της δημοπρασίας δεν ικανοποιούσε την κυβέρνηση, τότε η τελευταία είχε το δικαίωμα εντός ενός έτους να επαναγοράσει τα μερίδια. Το αποτέλεσμα του συστήματος loans-for-shares ήταν, σημαντικές για τη ρωσική οικονομία, επιχειρήσεις να καταλήξουν στον έλεγχο μιας ομάδας ανθρώπων (οι λεγόμενοι «ολιγάρχες») και για πολύ μικρό τίμημα. Οι άνθρωποι εφεξής θα διέθεταν πέρα από οικονομική ισχύ και πολιτική επιρροή την οποία και χρησιμοποίησαν, μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που είχαν υπό τον

⁵⁴ Trautmann, L., *Η Ρωσία ανάμεσα στη δικτατορία και τη δημοκρατία*, Εκδ. Α.Α.Λιβάνη, 2000. σελ. 58-72

⁵⁵ Το αρχικό πλάνο προέβλεπε αρχικά τη συμμετοχή στο πρόγραμμα loans-for-shares 43 επιχειρήσεων οι οποίες αργότερα μειώθηκαν στις 16. Από αυτές τις 16, 4 δεν έλαβαν καμία προσφορά ώστε να πάρει κάποιος επιχειρηματίας μετοχές. Οι 12 αυτές εταιρίες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως τα μεγαθήρια της ρωσικής οικονομίας και περιελάμβαναν μεγάλες εταιρίες φυσικού αερίου (Surgutneftgas), πετρελαίου (Yukos, Lukoil) και χάλυβα (Novolipetsk). Treisman, D., "Loans for Shares" Revisited, National Bureau of Economic Research, Working Paper 15819.

έλεγχο τους, για να βοηθήσουν τον πρόεδρο B.Yeltsin στην προεκλογική του εκστρατεία⁵⁶.

Η επανεκλογή του B.Yeltsin στην προεδρία της Ρωσίας το 1996 αναζωογόνησε, έστω και σε διακηρυκτικό επίπεδο, το μεταρρυθμιστικό εγχείρημα. Το 1995 είχε προηγηθεί μια σταθεροποίηση των μακροοικονομικών δεικτών που από πολλούς ερμηνεύτηκε ως καρποφόρηση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Ο πληθωρισμός έμοιαζε να καταπολεμάται, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας ήταν αρνητικός αλλά η μείωση του ΑΕΠ ήταν η μικρότερη από την έναρξη της περιόδου μετάβασης, ενώ με τη βοήθεια του ΔΝΤ, το οποίο ενέταξε τη Ρωσία σε ένα 3ετές πρόγραμμα, είχε γίνει δυνατή και η σταθεροποίηση του ρουβλίου. Το 1997, ήταν η πρώτη χρονιά όπου η Ρωσία σημείωσε θετικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης (+1,4%). Οι θετικές ενδείξεις των στατιστικών στοιχείων σε συνδυασμό με τις διαπραγματεύσεις της ρωσικής κυβέρνησης για αναδιάρθρωση του σοβιετικού χρέους βελτίωσε την εμπιστοσύνη των κεφαλαιαγορών στη ρωσική οικονομία προκαλώντας αύξηση στις εισροές κεφαλαίου στη χώρα.

Η εικόνα όμως που παρουσίαζε η πορεία της ρωσικής οικονομίας δεν ανταποκρινόταν στην πραγματική κατάσταση. Η προώθηση των μεταρρυθμίσεων είχε ουσιαστικά διακοπεί καθώς εν όψει των προεδρικών εκλογών ουδείς επιθυμούσε να επιβάλλει σκληρά μέτρα που θα ξεσήκωναν τη λαϊκή αντίδραση και θα κατεύθυναν το εκλογικό σώμα προς το Κομμουνιστικό Κόμμα. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού διευρύνθηκε τόσο από τις προεκλογικές ενέργειες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης όσο και από την αδυναμία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού να συλλέξει τους φόρους⁵⁷. Ταυτόχρονα, η εισροή κεφαλαίων βελτίωσε την κατάσταση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη Ρωσία, αλλά οι τράπεζες δε διοχέτευσαν τα κεφάλαια που έλαβαν στην παραγωγική οικονομία και ιδιαίτερα στις βιομηχανίες που αντιμετώπιζαν προβλήματα ρευστότητας. Το σημαντικότερο όμως πρόβλημα για τη ρωσική οικονομία ήταν το υπερτιμημένο ρούβλι καθώς έπληττε την ανταγωνιστικότητα των ρωσικών προϊόντων δημιουργώντας επιπρόσθετα προβλήματα στις εγχώριες βιομηχανίες.

Οι διεθνείς χρηματαγορές αγνόησαν σε μεγάλο βαθμό τις αδυναμίες της ρωσικής οικονομίας μέχρι και το ξέσπασμα της κρίσης της Νοτιοανατολικής Ασίας

⁵⁶ Shleifer, A., Treisman, D., "A normal country: Russia after Communism", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 19, No. 1, 2005. σελ. 153

⁵⁷ Σκλιάς, Π., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: τα Βαλκάνια, η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και οι σχέσεις τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εκδ. Παπαζήση, 2001. σελ. 272

το 1997. Οι επενδυτές, τότε, έχασαν την εμπιστοσύνη τους στις αναδυόμενες οικονομίες και συνεπώς απομάκρυναν μαζικά τα κεφάλαια τους από τη Ρωσία. Παράλληλα, η κάμψη στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα περιόρισε τη ζήτηση για πετρέλαιο και φυσικό αέριο στερώντας από τη χώρα πολύτιμα έσοδα για τον κρατικό προϋπολογισμό. Σε ένα αρνητικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον και με δεδομένη την αδυναμία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να εξισορροπήσει τον κρατικό προϋπολογισμό, το ρούβλι δεχόταν έντονες πιέσεις για υποτίμηση και ενώ η εξέλιξη αυτή φαινόταν αναπόφευκτη η ρωσική κυβέρνηση διακήρυττε την προσήλωση της στη σταθερότητα του νομίσματος. Παρά τις εξαγγελίες περί του αντίθετου και πριν καν συμπληρωθεί ένας μήνας από τη σύναψη ενός δανείου με το ΔΝΤ για τη στήριξη του νομίσματος, η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας στις 17 Αυγούστου του 1998 ανακοίνωσε την υποτίμηση του ρουβλίου από τα 6,3 ρούβλια ανά δολάρια στα έως και 9,5 ρούβλια ανά δολάριο και την μονομερή αναστολή πληρωμών.

Η υποτίμηση του ρουβλίου τον Αύγουστο του 1998 ουσιαστικά ολοκλήρωσε την πρώτη περίοδο της ρωσικής οικονομίας μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Το πραγματικό ΑΕΠ της χώρας την περίοδο 1991-1998 σημείωσε πτώση που άγγιξε το 30%. Η απελευθέρωση των τιμών προκάλεσε υψηλότατα επίπεδα πληθωρισμού τα οποία εξαφάνισαν τις καταθέσεις των Ρώσων (κυρίως αυτών που άνηκαν στα μεσαία και χαμηλότερα στρώματα) και μείωσαν τα πραγματικά εισοδήματα. Σε αυτό το περιβάλλον η παραοικονομία γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση όπως και τα φαινόμενα διαφθοράς στον κρατικό μηχανισμό. Οι ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών επιχειρήσεων κατέληξαν στην άνοδο μια μικρής τάξης Ρώσων μεγιστάνων οι οποίοι απέκτησαν μεγάλη οικονομική και πολιτική ισχύ. Την ίδια στιγμή, το ποσοστό των ανθρώπων που ξεπέρασαν το όριο της φτώχειας αυξήθηκε κατακόρυφα⁵⁸ με αποτέλεσμα να καταγραφεί άνοδος των ανισοτήτων στη Ρωσία, ενώ ακόμα και το προσδόκιμο ζωής σημείωσε κάμψη φτάνοντας τα 65 έτη το 2000 από τα 68 που βρισκόταν το 1990⁵⁹.

Εάν λάβουμε υπόψη τα ανωτέρω, η προσπάθεια μετασχηματισμού της ρωσικής οικονομίας δεν είχε ικανοποιητικά αποτελέσματα ενώ πολλοί αναφέρονται στην περίοδο των μεταρρυθμίσεων ως περίοδο οικονομικού χάους. Η θεραπεία-σοκ που προκρίθηκε από την προεδρία Β. Yeltsin και από τους διεθνείς οικονομικούς

⁵⁸ Με κριτήριο τη διαβίωση με λιγότερο από 2\$ ημερησίως το ποσοστό των φτωχών στη Ρωσική Ομοσπονδία από το 2,8% το 1989 έφτασε το 23,8% το 1998. Stiglitz, J., *Η Μεγάλη Αυταπάτη*, Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, 2003. σελ. 302

⁵⁹ Στοιχεία του United Nations Development Project

οργανισμούς που συνέδραμαν στην προσπάθεια ήταν μάλλον ακατάλληλη και δημιούργησε επιπρόσθετα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Ωστόσο, υπάρχει και η άποψη που υποστηρίζει ότι η κατάσταση της ρωσικής οικονομίας εκείνη την περίοδο είναι καλύτερη από αυτήν που παρουσιάζεται και σε ότι αφορά την κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, την πτώση του βιοτικού επιπέδου και την αύξηση των ανισοτήτων⁶⁰. Άλλωστε, ο μετασχηματισμός μιας κεντρικά ελεγχόμενης οικονομίας σε οικονομία της αγοράς δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς κανένα κόστος. Σε κάθε περίπτωση, η Ρωσία έκανε μερικά πραγματικά βήματα για την οικονομική μεταρρύθμιση: απελευθέρωση των τιμών σε αγαθά και υπηρεσίες, μετατρεψιμότητα του ρουβλίου και άνοιγμα της οικονομίας στο διεθνές εμπόριο και τις διεθνείς επενδύσεις.

2.2 Η περίοδος της οικονομικής ανάκαμψης και ανάπτυξης

Η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης του 1998 ήταν δύσκολο έργο για τον πρόεδρο B.Yeltsin με δεδομένη την διαρκώς μειούμενη δημοτικότητα του αλλά και την επιβαρυνόμενη του υγεία. Το Δεκέμβριο του 1999 αποφασίζει να παραιτηθεί από το προεδρικό αξίωμα υπέρ του πρωθυπουργού V. Putin ο οποίος τον Μάρτιο του 2000 θα κερδίσει τις προεδρικές εκλογές με ποσοστό 52,9%.

Η ανόρθωση της οικονομίας ήταν βασική προτεραιότητα του νέου προέδρου και υπέρ αυτής της προσπάθειας συνηγορούσαν δύο παράγοντες. Πρώτον, η δραστική μείωση της αξίας του ρουβλίου είχε και θετικές επιπτώσεις για τη ρωσική οικονομία: κατέστησε τα ρωσικά προϊόντα πιο ανταγωνιστικά και τις εισαγωγές προϊόντων απαγορευτικά ακριβές για τους Ρώσους. Κατά συνέπεια, η ζήτηση στράφηκε στα εγχώρια προϊόντα βοηθώντας πολλές ρωσικές επιχειρήσεις να ανακάμψουν, να αυξήσουν τα κέρδη τους και να επενδύσουν στην παραγωγική διαδικασία. Δεύτερον, η άνοδος των τιμών σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο αύξησε τα κρατικά έσοδα και ενίσχυσε τα εμπορικά πλεονάσματα της χώρας.

Οι ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργήθηκαν για τις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές της Ρωσίας συμπληρώθηκαν ως ένα βαθμό από μια σειρά πολιτικών που εφήρμοσε η προεδρία V.Putin για να εξασφαλίσει την οικονομική σταθερότητα. Στον τομέα της δημοσιονομικής πειθαρχίας, προωθήθηκε ο εξορθολογισμός των δημοσιών δαπανών και δεν επιτράπη η αύξηση τους παρά την ενίσχυση των κρατικών εσόδων

⁶⁰ Για μια εκτενέστερη ανάλυση βλ. Shleifer, A., Treisman, D., "A normal country: Russia after Communism", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 19, No. 1, 2005.

που επέφερε η άνοδος των τιμών σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Στο πλαίσιο εξορθολογισμού των δημοσίων δαπανών, έγινε μια γενναία προσπάθεια να μειωθούν οι κρατικές κοινωνικές και βιομηχανικές επιδοτήσεις. Παράλληλα το 2004, η ρωσική κυβέρνηση ίδρυσε ένα Ταμείο σταθεροποίησης οι πόροι του οποίου θα προέρχονταν από τα αυξημένα συναλλαγματικά αποθέματα. Μετά το 2008, το ταμείο αυτό διασπάστηκε σε δύο επιμέρους ταμεία με το μεν πρώτο να δραστηριοποιείται σε περιόδους πτώσης της τιμής του πετρελαίου (Reserve Fund) και το δεύτερο να στοχεύει σε δράσεις για την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των Ρώσων (National Welfare Fund)⁶¹.

Στο πλαίσιο βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, υπήρξαν εξίσου σημαντικές μεταρρυθμίσεις⁶². Αρχικά, προωθήθηκε η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος το οποίο λόγω και του αποκεντρωμένου τρόπου διοίκησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας οδηγούσε σε υπερφορολόγηση (οι ομοσπονδιακές, περιφερειακές και τοπικές αρχές επέβαλαν ξεχωριστούς φόρους) και ευνοούσε τη φοροδιαφυγή. Μέχρι το 2004, οι φόροι μειώθηκαν στους 16 (δέκα ομοσπονδιακοί και έξι περιφερειακοί και τοπικοί), ενώ ο κλιμακούμενος φόρος εισοδήματος αντικαταστάθηκε από έναν οριζόντιο με συντελεστή 13%. Η αρμοδιότητα συλλογής των φόρων αποδόθηκε σε μια κεντρική αρχή (Υπουργείο Φορολογίας και Εσόδων, από το 2004 Ομοσπονδιακή Φορολογική Υπηρεσία) ώστε να περιοριστούν τα κρούσματα διαφθοράς. Η απλοποίηση, εκτός από το φορολογικό σύστημα, επεκτάθηκε και στο ρυθμιστικό πλαίσιο που ορίζει τους κανόνες ίδρυσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων. Μειώθηκε ο αριθμός των απαιτούμενων δικαιολογητικών και πιστοποιητικών για την έναρξη μιας επιχείρησης όπως και των επιθεωρήσεων στις οποίες θα υπόκειται.

Η βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων της Ρωσίας, ως απόρροια του ευνοϊκού διεθνούς περιβάλλοντος και των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, ήταν εντυπωσιακή κατά την περίοδο 1999-2008: το πραγματικό ΑΕΠ αυξανόταν κατά 6,75% ετησίως, ο μέσος πραγματικός μισθός στη Ρωσία αυξήθηκε κατά 10,5% ετησίως όπως το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των Ρώσων κατά 7,9% ετησίως. Η ανεργία υποδιπλασιάστηκε φτάνοντας το 6,3% το 2008 έναντι 12,3% το 1999 καθώς το ποσοστό των Ρώσων που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας (από το 23% το 1999 στο 13% το 2007). Οι εξαγωγές της χώρας αυξήθηκαν επίσης κατακόρυφα

⁶¹ Ρουμελιώτης Π., *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, 2009. σελ. 435

⁶² Cooper, W.H., *Russia's Economic Performance and Policies and their Implications for the United States*, Report for Congress, Congressional Research Service, 2009. σελ. 5-7

(πενταπλασιάστηκαν) δημιουργώντας μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα τα οποία και επέτρεψαν στη Ρωσία να συσσωρεύσει συναλλαγματικά αποθέματα που άγγιξαν τα 427,1 δις \$, στα τέλη του 2008. Με τα συναλλαγματικά αυτά αποθέματα η Ρωσία κατάφερε να αποπληρώσει το σύνολο σχεδόν του δημοσίου χρέους της: το 2008 το δημόσιο χρέος της Ρωσίας αντιστοιχεί στο 7,9% του ΑΕΠ της ενώ και το 2012 δεν ξεπέρασε το 11% (10,88%).

Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008, όμως, έθεσε ένα τέρμα στους εντυπωσιακούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης της Ρωσίας. Η κάμψη της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας προκάλεσε την κατάρρευση των διεθνών τιμών για ενεργειακά αγαθά (κυρίως το πετρέλαιο) και πρώτες ύλες οδηγώντας σε αντίστοιχη μείωση των ρωσικών κρατικών εσόδων. Ενδεικτικά, στο β' εξάμηνο του 2008 η τιμή του αργού πετρελαίου σχεδόν υποτετραπλασιάστηκε: τον Ιούνιο η τιμή άγγιζε τα 126,33\$ ανά βαρέλι για να φτάσει τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους στα 32,94\$ ανά βαρέλι. Παράλληλα, ως απόρροια της διάθεσης των επενδυτών να τοποθετήσουν τα κεφάλαια τους σε ασφαλέστερες επιλογές, η Ρωσία αντιμετώπισε σημαντική εκροή κεφαλαίων. Η εκροή αυτή ενίσχυθηκε, μετά από τον πόλεμο για τη Νότιο Οσετία τον Αύγουστο του 2008, που επέτεινε τη δυσπιστία των επενδυτών για την πολιτική σταθερότητα της χώρας.

Το 2009, η ρωσική οικονομία κατέγραψε τον αρνητικότερο ρυθμό ανάπτυξης από οποιαδήποτε άλλη αναπτυσσόμενη χώρα: -7,9%. Εάν η πτώση αυτή συνδυαστεί με την αύξηση του ΑΕΠ κατά 5,2% που σημειώθηκε το 2008, μπορούμε να διαπιστώσουμε το μέγεθος του πλήγματος που δέχτηκε η Ρωσία από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Τα μέτρα που έλαβε η ρωσική κυβέρνηση για να τονώσει τη ρευστότητα στην οικονομία και να περιορίσει τις συνέπειες της κρίσης δημιούργησαν δημοσιονομικό έλλειμμα 6,3% το 2009 έναντι δημοσιονομικού πλεονάσματος 4,9% για το 2008. Τέλος, η αντιμετώπιση της κρίσης απορρόφησε σχεδόν το ένα τρίτο των συναλλαγματικών αποθεμάτων της Ρωσίας, περίπου 200 δις \$.

Η κρίση του 2008-09 αποκάλυψε τις αδυναμίες του οικονομικού οικοδομήματος καθιστώντας επιτακτική τη συζήτηση για αλλαγή του μοντέλου ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης, αναπτύχθηκαν και κείμενα τα οποία αναγνωρίζοντας τις αδυναμίες και τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η ρωσική οικονομία, θέτουν τις προτεραιότητες της ρωσικής κυβέρνησης για τα επόμενα χρόνια. Η παρουσίαση αυτών των κειμένων αποτελεί και το αντικείμενο του επόμενου κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τη Ρωσία ως υποκείμενο των μηχανισμών της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης: δηλαδή να εξακριβώσει ποιες είναι οι επιδιώξεις της, ποιος τις ορίζει και πως αυτές δικαιολογούνται. Μέσα από την πρώτη ενότητα, που αφιερώνεται στο πολιτικό σύστημα της Ρωσίας, θα διαπιστώσουμε ποιοι δρώντες έχουν το κύριο λόγο στη διαμόρφωση των πολιτικών της χώρας για την οικονομία. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι βασικές επιδιώξεις για την οικονομία όπως αυτές έχουν διατυπωθεί σε συγκεκριμένα κείμενα. Η καταγραφή των ανωτέρω είναι απαραίτητη για να εξετάσουμε στη συνέχεια τη σχέση της Ρωσίας με τους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης που παρουσιάστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο.

3.1 Το Πολιτικό Σύστημα της Ρωσικής Ομοσπονδίας

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1993 (μετά και τις τροποποιήσεις και προσθήκες του 2008), η Ρωσική Ομοσπονδία ή Ρωσία είναι ένα ομόσπονδο δημοκρατικό κράτος δικαίου με δημοκρατική μορφή διακυβέρνησης. Ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας είναι επικεφαλής του κράτους, εγγυητής του Συντάγματος, των δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου και του πολίτη. Ο Πρόεδρος καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές στην άσκηση εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής⁶³. Η πολιτική ισχύς του Προέδρου πηγάζει από τη θεσμική αρμοδιότητα που του χορηγεί το Σύνταγμα να διορίζει πρόσωπα σε κρίσιμες θέσεις της εκτελεστικής εξουσίας: διορίζει τον Πρωθυπουργό (με τη συγκατάθεση της Δούμας – ένα από τα δύο σώματα της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης που αποτελεί το Κοινοβούλιο της Ρωσικής Ομοσπονδίας), τους αναπληρωτές του καθώς και τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου, προτείνει τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας όπως και υποψήφιους δικαστές για το Συνταγματικό Δικαστήριο, το Ανώτατο Δικαστήριο, το Ανώτατο Διαιτητικό Δικαστήριο και τη θέση του Γενικού Εισαγγελέα⁶⁴. Επιπλέον, ο Πρόεδρος εκδίδει διατάγματα και αποφάσεις τα οποία, εάν δεν παραβιάζουν το Σύνταγμα, είναι δεσμευτικά για το σύνολο της επικράτειας της χώρας⁶⁵.

⁶³ Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 80

⁶⁴ Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 83

⁶⁵ Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 90

Η αρμοδιότητα για την άσκηση της οικονομικής πολιτικής σε ομοσπονδιακό επίπεδο ανήκει στην κυβέρνηση η οποία συγκροτείται από τον Πρωθυπουργό, τον αναπληρωτή του και τους ομοσπονδιακούς υπουργούς. Η κυβέρνηση καταρτίζει τον προϋπολογισμό, τον υποβάλλει προς έγκριση στη Δούμα, και μεριμνά για την εκτέλεση του. Παράλληλα, η κυβέρνηση διασφαλίζει την εφαρμογή μια κοινής οικονομικής, πιστωτικής και νομισματικής πολιτικής στη Ρωσική Ομοσπονδία⁶⁶. Η Δούμα ψηφίζει νόμους που αφορούν τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, την ομοσπονδιακή φορολογία και δασμολόγηση, χρηματοοικονομικά, νομισματικά, πιστωτικά θέματα καθώς και ζητήματα τελωνειακών κανονισμών. Σε όλα τα παραπάνω πεδία, τα σχέδια νόμου, πριν ψηφιστούν από τη Δούμα, πρέπει υποχρεωτικά να εξεταστούν από το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο (το δεύτερο σώμα της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης)⁶⁷.

Το πολιτικό σύστημα της Ρωσίας δεν μπορεί να ενταχθεί σε αυτά που χαρακτηρίζονται προεδρικά, αλλά ούτε και μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρωθυπουργοκεντρικό. Αναμφίβολα, ο Πρόεδρος συγκεντρώνει αποφασιστικές εξουσίες κυρίως στους τομείς άμυνας, ασφάλειας, εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο, η εκτελεστική εξουσία, σύμφωνα και με το Άρθρο 110 του Συντάγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, ασκείται από την κυβέρνηση στην οποία προΐσταται ο Πρωθυπουργός. Από την άλλη πλευρά, η λειτουργία της κυβέρνησης πρέπει να είναι συμβατή με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχει ορίσει ο Πρόεδρος. Ταυτόχρονα, η ελευθέρια της κυβέρνησης στην άσκηση πολιτικής περιορίζεται από την ισχύ του Προέδρου, ο οποίος διορίζει και αποπέμπει την κυβέρνηση και εκδίδει διατάγματα υποχρεωτικού χαρακτήρα για όλη τη χώρα. Το ιδιόμορφο δυαδικό αυτό σύστημα στην άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας αποκτά και μια πρακτική διάσταση από το γεγονός ότι σημαντικά υπουργεία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης υπάγονται απευθείας στον Πρόεδρο και όχι στον Πρωθυπουργό. Τα Υπουργεία Εσωτερικών, Άμυνας, Εξωτερικών, Δικαιοσύνης και Πολιτικής Προστασίας υπάγονται στον Πρόεδρο⁶⁸, ενώ τα υπόλοιπα υπουργεία, μεταξύ αυτών και τα Υπουργεία Οικονομικών και Οικονομικής Ανάπτυξης, υπάγονται στον Πρωθυπουργό.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η λειτουργία του ρωσικού συστήματος στην άσκηση πολιτικής, και ιδιαίτερα της οικονομικής πολιτικής στην οποία

⁶⁶ Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 114

⁶⁷ Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 106

⁶⁸ Shiraev, E. *Russian Government and Politics: comparative government and politics*, Palgrave Macmillan, New York 2010. σελ. 103

εστιάζεται τον ενδιαφέρον της εργασίας, μπορεί να δοθεί σχηματοποιημένα ως εξής: η κυβέρνηση με επικεφαλή τον Πρωθυπουργό λειτουργεί αυτόνομα εντός όμως των πλαισίων που θέτουν η πολιτική ισχύς και οι κατευθυντήριες γραμμές που χαράσσει ο Πρόεδρος. Η Δούμα διαθέτει την αρμοδιότητα ελέγχου και επίβλεψης της κυβέρνησης ψηφίζοντας τους ομοσπονδιακούς νόμους και έχοντας τη δυνατότητα να καταθέσει προτάσεις δυσπιστίας⁶⁹.

3.2 Η Εθνική Στρατηγική για την Οικονομία

Για να γίνει δυνατή η αναγνώριση των επιδιώξεων της Ρωσίας στο σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης θα πρέπει πρωτίστως να εντοπίσουμε πως αντιλαμβάνεται η ρωσική ηγεσία τις αδυναμίες της οικονομίας και βάσει αυτών, ποιες είναι οι προτεραιότητες που θέτει. Παράλληλα, οι επιδιώξεις στον οικονομικό τομέα θα πρέπει να ενταχθούν στο ευρύτερο πλαίσιο της ρωσικής εθνικής στρατηγικής, ώστε να αναγνωριστεί ποια θέση και ποιους σκοπούς εξυπηρετεί η οικονομία στους ευρύτερους γεωπολιτικούς στόχους της Ρωσίας.

3.2.1 Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέχρι το 2020

Στις 12 Μαΐου 2009, ο Πρόεδρος της Ρωσίας D.Medvedev εξέδωσε το προεδρικό διάταγμα υπ' αριθμόν 537 με τίτλο «Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας έως το 2020» (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года) με το οποίο θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές για την άσκηση πολιτικής σε μια σειρά από τομείς αλλά και για το ρόλο της χώρας στο διεθνές σύστημα. Τα στρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας μακροπρόθεσμα πέρα από την εδαφική ακεραιότητα, την διαφύλαξη της κρατικής κυριαρχίας και τη σταθερότητα του συνταγματικού πολιτικού συστήματος περιλαμβάνουν την ανάπτυξη της δημοκρατίας και κοινωνίας των πολιτών, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της εθνικής οικονομίας και τον μετασχηματισμό της χώρας σε παγκόσμια δύναμη εντός ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος⁷⁰. Σχετικά με το ρόλο της Ρωσίας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, το Διάταγμα σημειώνει ότι η χώρα διαθέτει τις δυνατότητες ώστε να αναδειχθεί ηγέτιδα δύναμη στην παγκόσμια

⁶⁹ Sakwa, R., *Russian Politics and Society*, Routledge, 2008. σελ. 113

⁷⁰ Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 21

οικονομία με βάση τον παγκόσμιο καταμερισμό της εργασίας, την ανταγωνιστικότητα αλλά και το επίπεδο της κρατικής και κοινωνικής ασφάλειας⁷¹.

Η οικονομία αποτελεί βασική διάσταση στην εθνική ασφάλεια της χώρας και αυτό επιβεβαιώνεται από τη συμπερίληψη της σταθερής κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης στις «στρατηγικές εθνικές προτεραιότητες»⁷² όπως και από το ρόλο που αποδίδεται στην οικονομική ανάπτυξη σε ότι αφορά την αποτροπή των απειλών ενάντια στην εθνική ασφάλεια⁷³. Η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί κύριο μέσο για την επίτευξη των στόχων της εθνικής ασφάλειας όπως αυτοί διατυπώνονται στο Διάταγμα. Η σταθερή ανάπτυξη της Ρωσίας θα επιτευχθεί μέσα από:

- Άνοδο της ποιότητας ζωής των Ρώσων μέσα από την οικονομική ανάπτυξη η οποία θα επιτευχθεί χάρη στην δημιουργία ενός εθνικού συστήματος καινοτομίας και στην επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο
- Ανάπτυξη των επιστημών, της τεχνολογίας, της παιδείας, της υγείας και του πολιτισμού μέσα από την ενίσχυση του ρόλου του κράτους και τη βελτίωση της συνεργασίας δημοσίου-ιδιωτικού τομέα
- Οικολογία των έμβιων συστημάτων και ορθολογική χρήση των πόρων
- Ανάπτυξη προηγμένων τεχνολογιών και βέλτιστη χρήση των πόρων της χώρας
- Στρατηγική σταθερότητα και ισότιμη στρατηγική σχέση, στη βάση της ενεργούς συμμετοχής της Ρωσίας στη δημιουργία ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος⁷⁴.

Το τρίτο μέρος στο τέταρτο τμήμα του Διατάγματος για την Εξασφάλιση της Εθνικής Ασφάλειας (Άρθρα 53-65) αφιερώνεται στην οικονομική ανάπτυξη και ο πρώτος στόχος που τίθεται είναι η Ρωσία να αναδειχθεί μεσοπρόθεσμα ως μια από τις πέντε μεγαλύτερες οικονομίες παγκοσμίως ως προς το ΑΕΠ. Η κύρια πρόκληση που καλείται να αντιμετωπίσει η ρωσική οικονομία⁷⁵ είναι η αλλαγή του σημερινού μοντέλου ανάπτυξης που στηρίζεται στην εξαγωγή πρώτων υλών (κυρίως πετρέλαιο και φυσικό αέριο). Η ιδιαίτερα υψηλή εξάρτηση της οικονομίας από την εξαγωγή ενεργειακών πόρων την καθιστά ευάλωτη στις διακυμάνσεις των τιμών αυτών των

⁷¹ Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 9

⁷² Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 6

⁷³ Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 20

⁷⁴ Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 24

⁷⁵ Οι προκλήσεις για τη Ρωσική Οικονομία καταγράφονται στο άρθρο 55 του Διατάγματος, Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 55

αγαθών στην παγκόσμια αγορά. Το επιχείρημα αυτό επιβεβαιώθηκε όταν η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, μείωσε την παγκόσμια ζήτηση και τις τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Η πτώση στις τιμές αυτών των αγαθών σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες προκάλεσε μείωση του ρωσικού ΑΕΠ (την πρώτη μείωση από το 1998) κατά 7,8%. Η εξάρτηση της ρωσικής οικονομίας από το εμπόριο πρώτων υλών γίνεται ακόμα πιο έκδηλη εάν αναλογιστεί κανείς ότι οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές ρωσικές εταιρίες ανήκουν στον τομέα της ενέργειας. Στη λίστα με τις 2000 μεγαλύτερες και ισχυρότερες εταιρείες παγκοσμίως που δημοσίευσε το περιοδικό Forbes το 2013⁷⁶ βρίσκονται μόλις 30 ρωσικές εταιρείες και από αυτές οι 4 βρίσκονται στις πρώτες 100. Από τις 10 ρωσικές εταιρίες με την καλύτερη κατάταξη οι 7 είναι εταιρίες ενέργειας: Gazprom (17^η), Rosneft (59^η), Lukoil (64^η), TNK-BP Holding (159^η), Surgutneftgas (187^η), Tatneft (484^η), Transneft (547^η).

Αναμφίβολα η ρωσική οικονομία γνώρισε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά την περίοδο 1999-2008 τους οποίους και οφείλει κατά μεγάλο ποσοστό στις εξαγωγές ενεργειακών πόρων. Ανεξάρτητα όμως από τις πολλές ευεργετικές επιδράσεις που είχε η εξαγωγή των ενεργειακών πόρων για τη ρωσική οικονομία, υπήρξαν και μερικές δυσμενείς συνέπειες. Ίσως η δυσμενέστερη εξ αυτών είναι ότι η Ρωσία μπόρεσε να επιτύχει «εύκολα» μεγάλους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης χωρίς να προχωρήσει σε επενδύσεις που θα αύξαναν την παραγωγικότητα της ή σε ριζικές μεταρρυθμίσεις που θα βελτίωναν την ανταγωνιστικότητα της. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, σήμερα, να υστερεί σε ανταγωνιστικότητα σε σχέση με όλες τις δυναμικά αναπτυσσόμενες οικονομίες. Στην Έκθεση για την Παγκόσμια Ανταγωνιστικότητα (Global Competitiveness Report) του 2012 που συντάσσει ετησίως το World Economic Forum η Ρωσία κατατάσσεται 67^η στην ανταγωνιστικότητα σε σύνολο 144 χωρών⁷⁷. Στην ίδια λίστα η Ινδία βρίσκεται στην 59^η θέση, η Βραζιλία στην 48^η και η Κίνα στην 29^η.

Μια άλλη αδυναμία της ρωσικής οικονομίας είναι η άνιση ανάπτυξη που παρατηρείται μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ένα δείγμα της περιφερειακής ανισότητας μπορούμε να δούμε από τη διασπορά της ανεργίας ανάμεσα στις ρωσικές περιφέρειες. Η ανεργία στο σύνολο της Ρωσικής Ομοσπονδίας για το 2012 ήταν

⁷⁶ Η πλήρης λίστα είναι διαθέσιμη στην επίσημη ιστοσελίδα του περιοδικού Forbes <http://www.forbes.com/sites/scottdecarlo/2013/04/17/the-worlds-biggest-companies-2/>

⁷⁷ World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2011-2012*

5,46%, αριθμός που μπορεί να θεωρηθεί μικρός, ωστόσο παρατηρούμε έντονη ανισοκατανομή με τις ανατολικότερες περιφέρειες να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας. Για την ίδια χρονιά η ευρύτερη περιοχή της Μόσχας παρουσίαζε ανεργία 2,93% (μόνο για τη Μόσχα το ποσοστό ήταν 0,81%), η αντίστοιχη περιοχή Αγίας Πετρούπολης 1,14% (στην πόλη της Αγίας Πετρούπολης μόνο η ανεργία ήταν 0,93%), ενώ στην περιοχή των Ουραλίων η ανεργία έφτανε το 5,99%, στις περιοχές της Σιβηρίας 7,11% (η περιοχή του Tomsk είχε 8,41%) και στην ανατολικές περιφέρειες της Σιβηρίας 6,66%. Η ανισότητα αυτή είναι εμφανής και στις υποδομές που διαθέτουν οι περιφέρειες και εδώ θα μπορούσαμε να σημειώσουμε το παράδειγμα του σιδηροδρομικού δικτύου: η γραμμή Μόσχα-Αγ.Πετρούπολη ανακαινίσθηκε πρόσφατα επιτρέποντας τη μείωση του ταξιδιού σε κάτι λιγότερο από τέσσερις ώρες, ενώ μεγάλο μέρος των υπόλοιπων σιδηροδρόμων χρονολογείται από τη σοβιετική περίοδο με αποτέλεσμα σε άλλα τμήματα του δικτύου για την ίδια απόσταση να απαιτούνται πολύ περισσότερες ώρες π.χ η διαδρομή Μόσχα – Καζάν χρειάζεται ολονύχτιο ταξίδι δεκατριών ωρών⁷⁸.

Παράλληλα στο ίδιο άρθρο του Διατάγματος συμπληρώνεται η χαμηλή σταθερότητα και προστασία του εθνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, η διαφθορά που επικρατεί σε πολλές πτυχές των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών σχέσεων καθώς και η παράνομη μετανάστευση. Η Ρωσία πράγματι δε διαθέτει αναπτυγμένο χρηματοοικονομικό τομέα και ίσως αυτό να οφείλεται στο ότι είναι η μοναδική μεγάλη χώρα που είδε τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος της να καταρρέει δύο φορές μέσα στην προηγούμενη εικοσαετία. Η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα αποτελεί επομένως προτεραιότητα ενώ παράλληλα τίθεται και ο στόχος να αναδειχθεί η Μόσχα σε διεθνές χρηματοπιστωτικό κέντρο.

Η εκτεταμένη διαφθορά πιστοποιείται και από σχετικές εκθέσεις όπως η Corruption Perception Index Report που συντάσσει ο Οργανισμός για τη Διεθνή Διαφάνεια. Στην κατάταξη των χωρών για το 2012⁷⁹, η Ρωσία καταλαμβάνει την 133^η θέση μαζί με το Καζακστάν, το Ιράν, τη Γουιάνα, την Ονδούρα και τα νησιά Κομόρες και βαθμολογείται με 28 βαθμούς σε μια εκατοντάβαθμα κλίμακα όπου το 0 υποδηλώνει χώρες για τις οποίες θεωρείται ότι επικρατεί υψηλή διαφθορά.

⁷⁸ Sharma , R., *Breakout nations: in pursuit of the next economic miracle*, Allen Lane 2012. Σελ. 83-96

⁷⁹ Τα πλήρη αποτελέσματα της έρευνας για το 2012 έχουν αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού Transparency International, βλ. <http://www.transparency.org/cpi2012/results>

3.2.1.1 Η «Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας» και τα «Μέτρα για την πραγματοποίησή της»

Οι βασικές θέσεις που διατυπώθηκαν στην «Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας» επιβεβαιώθηκαν από δύο κείμενα που υιοθέτησε ο Ρώσος Πρόεδρος το 2013: την «Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας» (Концепция внешней политики Российской Федерации) και το «Διάταγμα για τα μέτρα πραγματοποίησης της Εξωτερικής Πολιτικής» (О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации).

Στην «Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική» επαναλαμβάνεται το επιχείρημα για την ανάδυση ενός πολυκεντρικού διεθνούς συστήματος ενώ σημειώνεται η κάμψη της πολιτικής και οικονομικής ισχύος της ιστορικής Δύσης⁸⁰. Η Ρωσία θεωρείται ως ένα από αυτά τα κέντρα του διεθνούς συστήματος χάρη στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει στην παγκόσμια ασφάλεια αλλά και στην επιρροή που διαθέτει σε πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο. Στις προτεραιότητες που χαράσσει η Ρωσία, αναφορικά με τη διεθνή οικονομική συνεργασία, περιλαμβάνεται η εναρμόνιση της προώθησης των εθνικών συμφερόντων με τους κανόνες της παγκόσμιας οικονομικής τάξης. Σε αυτό το πλαίσιο ολοκληρώθηκε η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ και προωθείται η επιτάχυνση των διαδικασιών ένταξης στον OECD. Η πιο σημαντική κατευθυντήρια γραμμή που τίθεται αφορά την ενίσχυση της παρουσίας της χώρας στους θεσμούς της διεθνούς οικονομικής αρχιτεκτονικής. Ο στόχος είναι η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού πολιτικού περιβάλλοντος που θα προωθήσει τους οικονομικούς στόχους της Ρωσίας όπως ο εκσυγχρονισμός και η διαφοροποίηση της ρωσικής οικονομίας και η ανάπτυξη του τομέα υψηλής τεχνολογίας⁸¹.

Στο κείμενο για τα «Μέτρα υλοποίησης της Εξωτερικής Πολιτικής» η παραπάνω στρατηγική αποκτά πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα. Η εξωτερική πολιτική θα προωθήσει το στόχο για εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη της οικονομίας δίνοντας έμφαση στην πολυμερή διπλωματία και ειδικότερα στους άτυπους θεσμούς όπως τα BRICS, οι G8 και οι G20. Επιπλέον, επαναλαμβάνεται ότι οι χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών που συγκροτούν την περιφέρεια του μετασοβιετικού χώρου αποτελούν στρατηγική προτεραιότητα. Η Ρωσία πρέπει να

⁸⁰ Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας, *Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας* (Концепция внешней политики Российской Федерации), Άρθρα 5-26

⁸¹ Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας, *Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας* (Концепция внешней политики Российской Федерации), Άρθρα 33-38

ενισχύσει την εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιοχή που ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη με την Τελωνειακή Ένωση και τον Ενιαίο Οικονομικό Χώρο Ρωσίας-Λευκορωσίας-Καζακστάν. Παράλληλα, η προσχώρηση και άλλων κρατών στους σχηματισμούς της οικονομικής ολοκλήρωσης, όπως και η υποστήριξη των σχηματισμών αυτών στους διεθνείς οργανισμούς και fora, είναι αναγκαία ώστε η Ρωσία να επιβεβαιώσει την ηγετική της θέση στην περιοχή⁸².

3.2.2 Η «Καινοτόμος Ρωσία»

Κεντρικός άξονας της στρατηγικής για την ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας μέχρι το 2020 είναι η καινοτομία μέσα από την τεχνολογική πρόοδο και την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Η ειδικότερη στρατηγική της χώρας για την καινοτόμο ανάπτυξη παρουσιάζεται σε ένα κείμενο το οποίο υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2011 από τον πρωθυπουργό V.Putin υπό τον τίτλο «Καινοτόμος Ρωσία – 2020» (Иновационная Россия – 2020). Από τους συγκεκριμένους στόχους που καθορίζονται στο κείμενο θα μπορούσαμε να επισημάνουμε: την αύξηση του μεριδίου των ρωσικών εξαγωγών παγκοσμίως σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας από 0,35% το 2008 σε 2% το 2020, την αύξηση της συμμετοχής του τομέα της καινοτομίας στο ΑΕΠ από 12,7% το 2009 σε 17-18% το 2020, αύξηση του ποσοστού των βιομηχανικών επιχειρήσεων που θα έχουν εμπλακεί στην τεχνολογική καινοτομία στο 40-50% το 2020 έναντι μόλις 9,4% το 2009 και η αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 2,5-3% το 2020 από 1,24% το 2009⁸³.

Η στρατηγική για την καινοτομία αναγνωρίζει πέντε πεδία δράσης:

1. **ανθρώπινο δυναμικό** – η μόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας είναι ένα πλεονέκτημα που διαθέτε η χώρα ήδη από την εποχή της ΕΣΣΔ, ωστόσο πλέον το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την καινοτόμο επιχειρηματικότητα όπως επιχειρηματικό πνεύμα, διάθεση για δια βίου μάθηση κ.α.
2. **επιχειρήσεις** – οι ρωσικές επιχειρήσεις δεν επενδύουν στην έρευνα και ανάπτυξη και αυτό συμβαίνει γιατί δεν διαθέτουν την ικανότητα να προσαρμόζονται εύκολα στις νέες τεχνολογίες

⁸² Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Περί μέτρων εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής (Ο мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации)*, Διάταγμα Νο. 605

⁸³ Иновационная Россия – 2020, σελ. 24-25

3. **επιστήμη** – η Ρωσία θα πρέπει να αυξήσει τις δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για έρευνα και ανάπτυξη και να ενισχύσει την παρουσία των Ρώσων ερευνητών στις παγκόσμιες επιστημονικές δημοσιεύσεις
4. **κράτος** – απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία ενός ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα ευνοεί τις διαδικασίες της καινοτομίας, ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη το πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας 2011-2020 («Информационное общество» 2011-2020) για εφαρμογή της τεχνολογίας των πληροφοριών στη δημόσια διοίκηση,
5. **υποδομές** – αφορά τη δημιουργία των θεσμών εκείνων που θα διευκολύνουν την εμπλοκή των εταιρειών με την τεχνολογία και την καινοτομία όπως ινστιτούτα ανάπτυξης ή τεχνολογικά πάρκα

Η σχέση της «Καινοτόμου Ρωσίας» με το παγκόσμιο σύστημα καινοτομίας θα είναι αμφίδρομη. Αναγνωρίζεται ότι η τεχνογνωσία σε πολλούς τομείς όπου η Ρωσία δε διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα είναι δυνατή μέσα από την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων από εταιρείες υψηλής τεχνολογίας. Για αυτό κρίνεται επιτακτική η δημιουργία ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος, και η εκπόνηση μιας στρατηγικής μάρκετινγκ για την προσέλκυση ξένων επενδυτών που θα επιτρέψει στις ηγέτιδες ιδιωτικές εταιρείες στο τομέα των τεχνολογιών να εγκαταστήσουν παραγωγικές μονάδες στη Ρωσία. Μέσα από την πολιτική και διπλωματική υποστήριξη των σχεδίων για την τεχνολογική ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας και από τη συμμετοχή ρωσικών εταιριών σε διεθνή σχήματα συνεργασίας, τα ρωσικά προϊόντα υψηλής τεχνολογίας θα διεκδικήσουν μια θέση στις αγορές τρίτων χωρών⁸⁴.

Η επένδυση στην τεχνολογία αποτελεί στρατηγική επιλογή για τη Ρωσία καθώς δίνει μια πειστική απάντηση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η οικονομία της. Αρχικά, θα επιτευχθεί η διαφοροποίηση της οικονομίας και των ρωσικών εξαγωγών μειώνοντας την εξάρτηση από το εμπόριο ενεργειακών πόρων που καθιστά τη ρωσική οικονομία ευάλωτη στις διεθνείς οικονομικές μεταβολές. Παράλληλα, η ανάπτυξη του τομέα υψηλής τεχνολογίας θα ενισχύσει και το βιομηχανικό κλάδο ο οποίος με τη σειρά του θα προσελκύσει επενδύσεις. Μια βιομηχανική ανάπτυξη θα τονώσει και το χρηματοπιστωτικό τομέα, προωθώντας με αυτόν τον τρόπο και το στόχο ανάδειξης της Μόσχας σε διεθνές χρηματοπιστωτικό κέντρο⁸⁵. Τέλος η

⁸⁴ Инновационная Россия – 2020, σελ. 111-114

⁸⁵ Κατά τρόπο αντίστοιχο που η βιομηχανική ανάπτυξη της Κίνας ενίσχυσε τη χρηματαγορά της Shanghai.

καινοτομία και η τεχνολογική πρόοδος θα δώσουν ώθηση στην παραγωγικότητα της χώρας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό ένα αναλογιστεί κανείς τις δυσοίωνες δημογραφικές προβλέψεις για τη Ρωσία.

3.2.3 Η «Στρατηγική 2020»

Ένα εξίσου χρήσιμο κείμενο που θα μας επιτρέψει να αντλήσουμε πληροφορίες για τις επιδιώξεις της Ρωσίας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα φέρει τον τίτλο «Στρατηγική 2020» (Стратегия 2020). Το Νοέμβριο του 2008, η ρωσική κυβέρνηση υιοθέτησε ένα κείμενο το οποίο είχε ετοιμαστεί κατόπιν σχετικού αιτήματος από τον Ρώσο πρωθυπουργό V.Putin και αφορούσε τις βασικές πτυχές για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας μέχρι το 2020⁸⁶. Τον Δεκέμβριο του 2010, ο πρωθυπουργός V.Putin ανέθεσε σε 21 ομάδες ειδικών να εκθέσουν τις προτάσεις τους και να επικαιροποιήσουν το κείμενο, καθώς το τελευταίο είχε ετοιμαστεί πριν το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και πολλά από τα δεδομένα που χρησιμοποιούσε είχαν ξεπεραστεί. Στα τέλη του 2011, οι ομάδες αυτές τον ειδικών παρουσίασαν μια τελική έκθεση 864 σελίδων στην οποία συνοψίζουν τα πορίσματα τους.

Η Έκθεση με τίτλο «Στρατηγική 2020: ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης – μια νέα κοινωνική πολιτική» (Стратегия 2020: новая модель роста - новая социальная политика) διαπιστώνει ότι η Ρωσία διαδραμάτισε περιθωριακό ρόλο στη ρύθμιση των παγκόσμιων οικονομικών διαδικασιών. Καθώς έχει περιορισμένες δυνατότητες για να επηρεάσει την παγκόσμια ανάπτυξη, η διεθνής θέση της Ρωσίας για την περίοδο μέχρι το 2020 θα καθορίζεται από τις αντικρουόμενες εξωτερικές συνθήκες της οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης μεγάλων κρατών και περιφερειών του κόσμου⁸⁷. Σε περιφερειακό επίπεδο οι πολιτικές πρωτοβουλίες που λαμβάνονται για την ολοκλήρωση του μετασοβιετικού χώρου δεν έχουν επιφέρει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις. Η Ρωσία εκτός από την αναβαθμισμένη θέση που θα πρέπει να διεκδικήσει στο διεθνές σύστημα, θα πρέπει να αναδειχθεί σε ηγέτη της οικονομικής ολοκλήρωσης στις χώρες της Κεντρικής Ασίας και γενικότερα στον πρώην σοβιετικό χώρο. Η οικονομική ανάπτυξη της Κίνας παρουσιάζεται ως η σημαντικότερη πρόκληση σχετικά με τους περιφερειακούς στόχους της Ρωσίας. Η

⁸⁶ Το κείμενο είχε τον τίτλο «Έννοια της μακροπρόθεσμης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την περίοδο μέχρι το 2020» (Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации до 2020 г.) και υιοθετήθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση στις 17 Νοεμβρίου 2008 με το διάταγμα υπ' αριθμόν 1662.

⁸⁷ Стратегия 2020: новая модель роста - новая социальная политика, σελ. 805

ισχυροποίηση του κινεζικού γουάν και η ανάδειξη του ως διεθνούς αποθεματικού θα περιορίσει το ρόλο των άλλων νομισμάτων και κατά συνέπεια του ρωσικού ρουβλίου. Η υψηλή ανταγωνιστικότητα των κινεζικών προϊόντων περιορίζει τις προοπτικές των ρωσικών βιομηχανιών που παράγουν ομοειδή προϊόντα να αποκτήσουν πρόσβαση στη διεθνή αγορά. Παράλληλα, η έντονη δραστηριότητα που αναπτύσσει η Κίνα στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας ενδέχεται να αποτελέσει τροχοπέδη στις προσπάθειες της Ρωσίας για οικονομική ολοκλήρωση της περιοχής υπό τη δική της ηγεσία.

Στις προτάσεις πολιτικής η έκθεση αναφέρει ότι η Ρωσία θα πρέπει να επιδιώξει την ενσωμάτωση της στους μηχανισμούς της ρύθμισης της παγκόσμιας οικονομίας, να προωθήσει την περιφερειακή συνεργασία κυρίως στις χώρες της ΚΑΚ όπου μπορεί να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο και να ενταχθεί ουσιαστικά στο διεθνές εμπόριο αφενός μέσα από τις μειώσεις των δασμών για την διευκόλυνση των εισαγωγών αφετέρου λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα για τη στήριξη των εξαγωγικών δραστηριοτήτων και την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Παράλληλα και εδώ αναγνωρίζεται η σημασία της καινοτομίας για την διαφοροποίηση της οικονομίας, την αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας.

Παράλληλα, στην έκθεση υπάρχει ένα κεφάλαιο ειδικά για τον χρηματοπιστωτικό τομέα, στο οποίο σημειώνεται ότι ο στόχος για τη δημιουργία ενός διεθνούς χρηματοπιστωτικού κέντρου είναι δύσκολα επιτεύξιμος για μια σειρά από παράγοντες. Συγκεκριμένα, εμπόδιο αποτελεί το υπάρχον ρυθμιστικό πλαίσιο, όπως και οι ανεπαρκείς υποδομές και η απουσία μακροπρόθεσμων εγχώριων επενδυτών. Η έκθεση υποστηρίζει ότι τα μέτρα που θα ληφθούν θα πρέπει να προωθούν την ιδιωτικοποίηση όλων των χρηματοπιστωτικών φορέων που σήμερα βρίσκονται υπό την κυριότητα των περιφερειακών αρχών. Επίσης είναι απαραίτητη η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού φορολογικού πλαισίου που θα ενισχύσει την δημιουργία ρωσικών επιχειρηματικών κεφαλαίων και hedge funds⁸⁸.

⁸⁸ Стратегия 2020: новая модель роста - новая социальная политика, σελ. 131-142

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΥΠΙΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Τις σχέσεις της Ρωσίας με τους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς που συγκροτούν τους τυπικούς μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης μπορούμε να τις διακρίνουμε σε δύο περιόδους οι οποίες αντιστοιχούν στις δύο περιόδους της ρωσικής οικονομίας όπως σημειώθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Η πρώτη περίοδος αφορά τη μετάβαση της ρωσικής οικονομίας σε ένα σύστημα οικονομίας της αγοράς και συνδυάζεται με την ένταξη της Ρωσίας στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς όπως και την παροχή βοήθειας από τους τελευταίους για ενίσχυση της διαδικασίας μετάβασης. Όταν γίνεται λόγος για διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, περιοριζόμαστε στους οργανισμούς του Bretton Woods και την GATT. Για τα Ηνωμένα Έθνη η Ρωσία δεν αντιμετώπισε κάποιο ζήτημα ένταξης καθώς έγινε αποδεκτό ότι αποτελεί διάδοχο της ΕΣΣΔ, άρα αναλαμβάνει τις θέσεις, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που κατείχε η τελευταία στον Οργανισμό⁸⁹, ενώ το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών δε διαδραμάτισε κάποιο ρόλο στην πορεία μετάβασης της ρωσικής οικονομίας. Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει και το σήμερα με τις παρούσες εξελίξεις. Καθώς η Ρωσία συνήλθε από το σοκ της μετάβασης και από την οικονομική καθίζηση που επακολούθησε τη διάλυση της ΕΣΣΔ, βελτίωσε την οικονομική τη θέση και συνεπώς διαμορφώνει μια περισσότερο ενεργή πολιτική απέναντι στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

4.1 Η Ρωσία και οι Τυπικοί Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Το 1993, η Ρωσία είχε ήδη ενταχθεί στο ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα ενώ είχε υποβάλει επίσημο αίτημα ένταξης στην GATT. Η Ρωσία γίνεται αποδέκτης της χρηματοδοτικής ενίσχυσης του ΔΝΤ, της αναπτυξιακής βοήθειας της Παγκόσμιας Τράπεζας καθώς και των προτάσεων πολιτικής που υποβάλλουν αυτοί οι οργανισμοί ως προϋποθέσεις για τη βοήθεια που παρέχουν. Οι δύο οργανισμοί λειτούργησαν σε μεγάλο βαθμό αλληλοσυμπληρώνοντας ο ένας τον άλλον καθώς το μεν ΔΝΤ ανέλαβε τις πολιτικές για την εξασφάλιση της μακροοικονομικής σταθερότητας ενώ η Παγκόσμια Τράπεζα έδωσε έμφαση στις ιδιωτικοποιήσεις και τις διαρθρωτικές

⁸⁹ Η σημαντικότερη θέση που κατέλαβε η Ρωσία ως διάδοχος της ΕΣΣΔ ήταν αυτή του Μόνιμου Μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας. Για τα ζητήματα διαδοχής της ΕΣΣΔ από τη Ρωσία στον ΟΗΕ βλ. Blum, Y.Z., "Russia takes over the Soviet Union's seat at the United Nations", *European Journal of International Law*, Vol. 3, No. 2, 1992

μεταρρυθμίσεις⁹⁰. Σε αυτό το πλαίσιο, οι σχέσεις με τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς μπορούν να εξεταστούν μόνο μέσα από τα προγράμματα δανειοδότησης που εκπόνησαν οι τελευταίοι, αφού η Ρωσία δε ήταν σε θέση να διεκδικήσει έναν περισσότερο ενεργό ρόλο στους οργανισμούς που μόλις είχε προσχωρήσει.

Αρχικά το ΔΝΤ, κυρίως, και η Παγκόσμια Τράπεζα δεν παραμέρισαν την πολιτική της αιρεσιμότητας στα προγράμματα που κατάρτισαν για τη Ρωσία. Η δημιουργία, εκ μέρους του ΔΝΤ, του νέου χρηματοδοτικού μηχανισμού Systemic Transformation Facility αποκλειστικά για τις οικονομίες υπό μετάβαση μπορεί να ερμηνευτεί ως μια προσπάθεια να μην ελαστικοποιηθούν οι όροι ενεργοποίησης των παραδοσιακών μηχανισμών. Ωστόσο, είναι σαφές ότι κάτω από την πολιτική πίεση που ασκούσε το μέγεθος της Ρωσίας και οι δύο οργανισμοί βρέθηκαν να παρεκκλίνουν από τις συνήθειες τακτικές τους. Πιο συγκεκριμένα, η Παγκόσμια Τράπεζα ανέπτυξε πολύ ταχύτερα από το συνηθισμένο το χαρτοφυλάκιο της στη Ρωσία, παρέχοντας μόνο για τα δημοσιονομικά έτη 1993 και 1994 δάνεια ύψους 2,89 δις \$⁹¹. Το ΔΝΤ εκπόνησε την περίοδο 1992-1999 πέντε δανειοδοτικά προγράμματα παρά το γεγονός ότι η Ρωσία ήταν σχεδόν μονίμως υπόλογη για πλημμελή υλοποίηση των συμφωνηθέντων. Η συμπεριφορά του ΔΝΤ απέναντι στη Ρωσία επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από τη λογική των σημαντικότερων μελών (κυρίως των ΗΠΑ και των χωρών του G7) που υπαγόρευε παροχή βοήθειας, έστω και με χαλαρότερους όρους, ώστε να δοθεί ώθηση στο εγχείρημα της μετάβασης και να αποκλειστεί το ενδεχόμενο οπισθοδρόμησης της Ρωσίας στον κομμουνισμό⁹².

Σε ότι αφορά την επιρροή του ΔΝΤ στις πολιτικές της Ρωσίας, αυτή τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια υπήρξε σχετικά μικρή. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (π.χ απελευθέρωση των τιμών) είχαν δρομολογηθεί πολύ πριν ολοκληρωθεί η συμφωνία για την πρώτη δανειοδότηση. Άλλωστε, το μέγεθος των δανείων δεν επέτρεπε και εντονότερη ανάμειξη στις πολιτικές της Ρωσίας. Στο δανειοδοτικό πρόγραμμα που συμφωνήθηκε το 1995 το ΔΝΤ ενέκρινε σημαντικές πιστώσεις αυξάνοντας το ειδικό του βάρος στη διαμόρφωση των ρωσικών πολιτικών. Με την υποστήριξη του ΔΝΤ, η Ρωσία κατάφερε να πετύχει τους δημοσιονομικούς στόχους παρά και την υστέρηση στα κρατικά έσοδα. Το 1996, οι πολιτικές

⁹⁰ Aslund, A., *Russia and the International Financial Institutions*, Carnegie Endowment for International Peace, 2000.

⁹¹ Όλα τα προγράμματα της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη Ρωσία είναι αναρτημένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας και στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.worldbank.org/en/country/russia/projects/all?lang_exact=English&qterm=

⁹² Odling-Smee, J., *The IMF and Russia in the 90s*, International Monetary Fund, 2004. σελ. 14

προτεραιότητες υπερίσχυσαν των οικονομικών και το δημοσιονομικό έλλειμμα διευρύνθηκε. Σε αυτό το σημείο έγκειται ίσως η πιο αμφιλεγόμενη συνεισφορά του ΔΝΤ στην προσπάθεια μετάβασης της ρωσικής οικονομίας. Στην προσπάθεια για μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος ασκήθηκε πίεση για άνοιγμα της αγοράς κρατικών ομολόγων. Σαν αποτέλεσμα, η ρωσική οικονομία έμεινε εκτεθειμένη σε βραχυπρόθεσμα κερδοσκοπικά κεφάλαια, η μαζική φυγή των οποίων μετά το ξέσπασμα της κρίσης στη ΝΑ Ασία προκάλεσε αφόρητες πιέσεις στο ρωσικό νόμισμα. Το ΔΝΤ επέμεινε στη στήριξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας υπό το φόβο ότι μια ραγδαία υποτίμηση θα οδηγούσε σε υπερπληθωρισμό που θα υπονόμει τη μακροοικονομική σταθερότητα και έτσι αποδέσμευσε σημαντικά κεφάλαια για να στηρίξει το ρούβλι. Εν τέλει η προσπάθεια απέβη άκαρπη καθώς η Ρωσία προχώρησε σε σημαντική υποτίμηση του νομίσματος χωρίς να προκληθούν οι πληθωριστικές πιέσεις που φοβόταν το ΔΝΤ. Η πρώτη περίοδος των σχέσεων Ρωσίας και διεθνών οικονομικών οργανισμών λήγει τυπικά το 2005, όταν η πρώτη εκπληρώνει το σύνολο των δανειακών της υποχρεώσεων προς το ΔΝΤ.

Η οικονομική ανάκαμψη σηματοδότησε την απαρχή για τη διαμόρφωση μιας νέας στάσης απέναντι στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Για τη Ρωσία οι Οργανισμοί του Bretton Woods και ο ΠΟΕ είναι πρωτίστως δημιουργήματα της Δύσης (κυρίως των ΗΠΑ) και ως εκ τούτου εξυπηρετούν τα συμφέροντα εκείνων των χωρών. Η θέση αυτή προκαλεί σκεπτικισμό για τη συμμετοχή σε αυτούς τους οργανισμούς αν και η Ρωσία αναγνωρίζει ότι η προστασία των συμφερόντων της και η αναβαθμισμένη παρουσία της χώρας στη διεθνή πολιτική προϋποθέτει τη συμμετοχή. Ίσως η μεγαλύτερη απόδειξη του ρωσικού σκεπτικισμού είναι οι πολυετείς διαπραγματεύσεις για ένταξη στον ΠΟΕ και η κωλυσιεργία των ρωσικών νομοθετικών σωμάτων στην επικύρωση της συμφωνίας. Εφόσον, η συμμετοχή είναι αναπόφευκτη το ενδιαφέρον της Ρωσίας εστιάζεται στην αλλαγή των συσχετισμών ισχύος εντός των οργανισμών αυτών. Βασική θέση είναι ότι οι οργανισμοί δεν αντανakλούν την παγκόσμια οικονομική πραγματικότητα αποδίδοντας δυσανάλογα μεγάλη ισχύ στις δυτικές χώρες. Συνεπώς, ο στόχος είναι να αναβαθμιστεί ο ρόλος των αναπτυσσόμενων οικονομιών, και δη των πιο δυναμικά αναπτυσσόμενων στις οποίες ανήκει και η Ρωσία, και να αυξηθεί η συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων των οργανισμών αυτών.

4.2 Η Ρωσία και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Η ένταξη της ανεξάρτητης Ρωσικής Ομοσπονδίας στο ΔΝΤ αποτελούσε βασική προτεραιότητα του προέδρου B.Yeltsin όπως μαρτυρά το γεγονός ότι μόλις οχτώ ημέρες από την υπογραφή της διάσπασης της ΕΣΣΔ, ο ίδιος απέστειλε επιστολή προς τον Διευθυντή του ΔΝΤ, M.Camdessus, απευθυνόμενος το σχετικό αίτημα. Η επιστολή προς τον Διευθυντή του ΔΝΤ εστάλη στις 3 Δεκεμβρίου 1992, η επίσημη ένταξη όμως της χώρας πραγματοποιήθηκε την 1^η Ιουνίου του ίδιου έτους. Αμέσως μετά την ένταξη της, ακολούθησαν οι διαπραγματεύσεις για την παροχή δανειοδοτικής διευκόλυνσης καθώς και την εκπόνηση προγράμματος ώστε να επιτευχθεί η σταθεροποίηση της ρωσικής οικονομίας.

Το ΔΝΤ εκπόνησε συνολικά πέντε δανειοδοτικά προγράμματα για τη Ρωσία είτε χρησιμοποιώντας υφιστάμενους μηχανισμούς είτε δημιουργώντας καινούριους. Η πρώτη δανειοδοτική διευκόλυνση του Ταμείου συμφωνήθηκε στις 5 Αυγούστου 1992 ήταν της μορφής Stand-By Arrangement (SBA). Τον επόμενο χρόνο το ΔΝΤ, διαπίστωσε ότι η Ρωσία, όπως και οι περισσότερες υπό μετάβαση οικονομίες, δεν εκπλήρωνε τις προϋποθέσεις αιρεσιμότητας για τα SBAs, και προέβη στη δημιουργία ενός προσωρινού μηχανισμού χρηματοδότησης, του Systemic Transformation Facility (STF). Στα πλαίσια αυτού του μηχανισμού, το ΔΝΤ ενέκρινε στις 30 Ιουνίου 1993 ένα δάνειο ύψους 1,5 δις \$. Ωστόσο, η αδυναμία της ρωσικής κυβέρνησης να τηρήσει τα συμφωνηθέντα, κυρίως στο πεδίο της δημοσιονομικής πολιτικής, ανάγκασε τη Ρωσία, τον Σεπτέμβριο του 1993, να ζητήσει τη διακοπή του προγράμματος, το οποίο άλλωστε ήδη είχε εκτροχιαστεί. Παρά την ανεπαρκή υλοποίηση του προηγούμενου προγράμματος, το ΔΝΤ ενέκρινε, στις 20 Απριλίου 1994, εκ νέου ένα δάνειο προς τη Ρωσία στα πλαίσια του STF. Και στη νέα όμως δανειοδότηση, οι αστοχίες υπήρξαν σημαντικές: ο πληθωρισμός ήταν αρκετά υψηλότερος από τον επιδιωκόμενο, το δημοσιονομικό έλλειμμα δε μειώθηκε κατά τα απαιτούμενα λόγω σοβαρής υστέρησης στον τομέα των εσόδων και τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας απέκλιναν πολύ από το στόχο⁹³.

Την αμέσως επόμενη χρονιά, το 1995, το ΔΝΤ ενθαρρυνόμενο από τις δράσεις που ανέλαβε η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας για περιορισμό της προσφοράς χρήματος και οι οποίες είχαν αρχίσει να δείχνουν τα πρώτα θετικά αποτελέσματα (μείωση πληθωρισμού, αύξηση συναλλαγματικών αποθεμάτων) αποφασίζει τη

⁹³ Kura, A., *Russia's Transition: international help or meddling?*, Huntington Nova Science, New York 2001. σελ. 77

χορήγηση νέου δανείου στη Ρωσία ύψους 6,8 δις \$ (4,3 δις SDR), στο πλαίσιο SBA⁹⁴. Το πρόγραμμα του 1995 συνιστούσε μια γενναία χρηματοδότηση (πολλαπλάσια από τις δανειοδοτήσεις στα πλαίσια του STF) από το ΔΝΤ, η οποία και συνοδεύτηκε από αυστηρότερη επιτήρηση αλλά και περισσότερο συγκεκριμένους στόχους. Πράγματι, το 1995 ήταν μια χρονιά όπου η Ρωσία εκπλήρωσε όλους τους μακροοικονομικούς στόχους που της είχαν τεθεί, καθώς ο καλπάζων πληθωρισμός τιθασεύτηκε από την περιοριστική νομισματική πολιτική και το δημοσιονομικό έλλειμμα συγκρατήθηκε στα προβλεπόμενα όρια. Ωστόσο, η υλοποίηση του προγράμματος ήταν προβληματική καθιστώντας την πορεία του εγχειρήματος αβέβαιη. Καθώς έληγε η χρηματοδότηση από το SBA του 1995, η Ρωσία δεν ήταν σε θέση να ξεκινήσει τη διαδικασία αποπληρωμής των όσων είχε δανειστεί. Έτσι στις 26 Μαρτίου 1996, η λήξη της χρηματοδότησης υπό το SBA του 1995 επίσημα εγκαινίασε μια νέα χρηματοδότηση τριετή, ύψους 10,1 δις \$ (6,9 δις SDR) στο πλαίσιο του Extended Fund Facility (EFF)⁹⁵. Η αποδοχή του νέου δανείου ήταν μια μάλλον ριψοκίνδυνη απόφαση εκ μέρους του ΔΝΤ, εάν αναλογιστεί κανείς ότι η Ρωσία θα δανειζόταν αυτή τη φορά ποσό ίσο με το 160% του quota της στον Οργανισμό. Στην περίπτωση που η Ρωσία απορροφούσε το σύνολο των κεφαλαίων που είχαν συμφωνηθεί, τότε το συνολικό της χρέος απέναντι στο ΔΝΤ θα άγγιζε τα 15 δις \$.

Η αδυναμία της χώρας στην υλοποίηση των συμφωνηθέντων και στην επίτευξη των στόχων διαφάνηκε από την αρχή κιόλας του προγράμματος. Καθώς το 1996 ήταν χρονιά προεδρικών εκλογών, ο πρόεδρος B.Yeltsin ήταν μάλλον απρόθυμος να προχωρήσει σε μεγάλες περικοπές δαπανών ώστε να περιορίσει το δημοσιονομικό έλλειμμα. Ταυτόχρονα, στον τομέα των εσόδων οι επιδόσεις των αρμόδιων ρωσικών αρχών ήταν απογοητευτικές, γεγονός που επεσήμανε και ο Γενικός Διευθυντής του ΔΝΤ M.Camdessus σε ομιλία του στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων της Μόσχας τον Απρίλιο του 1997⁹⁶. Για την κάλυψη του δημοσιονομικού ελλείμματος, το ΔΝΤ ήταν πεπεισμένο ότι θα έπρεπε να χρηματοδοτηθεί από ξένες επενδύσεις και για αυτό πίεσαν ώστε να αρθούν οι περιορισμοί που είχε επιβάλλει η Ρωσία στην αγορά κρατικών γραμματίων⁹⁷. Η αδυναμία δημοσιονομικής

⁹⁴ IMF Press Release 95/21 *IMF Approves Stand-by credit for Russia*

⁹⁵ IMF, Press Release 96/13, *IMF Approves Three-Year EFF Credit for the Russian Federation*

⁹⁶ Στην ομιλία του, ο Γενικός Διευθυντής επεσήμανε τη διοικητική ανεπάρκεια του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και έκανε λόγο για τις καλές σχέσεις της κυβέρνησης με μεγάλες εταιρίες που επιτρέπουν στις τελευταίες να αποφεύγουν την καταβολή των φόρων.

⁹⁷ Οι επενδυτές μεταξύ άλλων υποχρεούνταν να επαναπατρίζουν τα έσοδα από τους τόκους. Boughton, J.M., *Tearing down walls: history of the International Monetary Fund 1990-1999*, IMF, 2012. σελ. 302

προσαρμογής και κυρίως η απόκλιση από τα έσοδα αποτέλεσε σημείο έντονης προστριβής ανάμεσα στη ρωσική κυβέρνηση και τα στελέχη του ΔΝΤ. Το Μάρτιο και Απρίλιο του 1997, ως αποτέλεσμα των διαφωνιών το ΔΝΤ ανέστειλε την αποταμίευση των δόσεων. Οι ρωσικές αρχές επέμειναν ότι οι στόχοι που είχαν τεθεί από το ΔΝΤ ήταν υπερβολικά φιλόδοξοι και ως εκ τούτου ανέφικτοι. Εν τέλει επιτεύχθηκε ένας συμβιβασμός με το ΔΝΤ να μειώνει το στόχο για τα έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ (από 10,5% στο 8,3%) και τη Ρωσία να αποδέχεται μικρότερες δόσεις (500 εκ. SDR ανά τρίμηνο έναντι 593 εκ.).

Η απελευθέρωση της αγοράς κρατικών ομολόγων που είχε προτείνει το ΔΝΤ στη Ρωσία προκάλεσε μεγάλη εισροή κεφαλαίων, εξέλιξη που επέτρεπε στην τελευταία να χρηματοδοτήσει τα ελλείμματα της. Η εισροή κεφαλαίων, όμως, είχε αρνητικές συνέπειες που θα υπονόμευαν τη σταθερότητα της οικονομίας: πρώτον, εξέθεσε την ρωσική οικονομία σε κερδοσκοπικά κεφάλαια και δεύτερον οι ρωσικές αρχές επωφελήθηκαν από την κατάσταση για να μην προχωρήσουν στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Ως συνέπεια, η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής στη χώρα περιοριζόταν όχι μόνο από την υστέρηση στα έσοδα αλλά και από την απρόβλεπτη διεθνή κερδοσκοπία.

Οι ανησυχίες αυτές επιβεβαιώθηκαν με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο όταν ξέσπασε η κρίση στις χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας προκαλώντας μαζική φυγή κεφαλαίων από όλες τις αναδυόμενες οικονομίες. Το ρωσικό ρούβλι δεχόταν εντονότατες πιέσεις και η εκτεταμένη παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας εξαντλούσε τα συναλλαγματικά αποθέματα. Το προσωπικό του ΔΝΤ, όμως, θεωρούσε ότι η Ρωσία έπρεπε να αποφύγει με κάθε τρόπο την υποτίμηση του νομίσματος της. Στις 20 Ιουλίου 1998, το ΔΝΤ επέκτεινε τη δανειοδότηση της Ρωσίας στα πλαίσια του EFF κατά 8,5 δις \$ (6,3 δις SDR) εκ των οποίων πάνω από τα μισά (4 δις SDR) μέσα από το Supplemental Reserve Facility⁹⁸ (SRF). Καθώς, το ΔΝΤ είχε δεσμεύσει ήδη πολλά από τα κεφάλαια του στη δανειοδότηση των χωρών της Ασίας, ενεργοποιήθηκαν τα General Arrangements to Borrow (GAB)⁹⁹. Η νέα

⁹⁸ Η Συμπληρωματική Διευκόλυνση (Supplemental Reserve Facility) εισήχθη ως χρηματοδοτικό εργαλείο του ΔΝΤ το 1997 για χώρες που αντιμετωπίζουν εξαιρετικές ανισορροπίες στο ισοζύγιο πληρωμών που προήλθαν από απότομη απώλεια εμπιστοσύνης στην αγορά. Οι χώρες που λαμβάνουν χρηματοδότηση στα πλαίσια του Supplemental Reserve Facility δεσμεύονται να υλοποιήσουν τις απαραίτητες πολιτικές προσαρμογής που θα επιτρέψουν σε άμεση διόρθωση των ανισορροπιών. IMF, Press Release 97/59 *IMF Approves Supplemental Reserve Facility*

⁹⁹ IMF, Press Release 98/31, *IMF Approves Augmentation of Russia Extended Arrangement and Credit under CCF; Activates GAB*

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΤΟΥ ΔΝΤ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΣΙΑ

Δανειοδοτικός Μηχανισμός	Ημερομηνία Έγκρισης	Συμφωνηθέν Ποσό Δανειοδότησης	Κύρια σημεία του Προγράμματος
Standby Arrangement	05-08-1992	1 δις \$	απελευθέρωση τιμών, απελευθέρωση του εμπορίου (μείωση δασμών και περιορισμών στις εξαγωγές) μείωση του πληθωρισμού, συσταλτική νομισματική πολιτική, ιδιωτικοποιήσεις, βελτίωση στη συλλογή των φόρων
Systemic Transformation Facility	30-06-1993	1,5 δις \$	απελευθέρωση του εμπορίου, συσταλτική νομισματική πολιτική, περιορισμός δημοσιονομικού ελλείμματος
Systemic Transformation Facility	20-04-1994	1,5 δις \$	μείωση του πληθωρισμού, αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων, συσταλτική νομισματική πολιτική, βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, απελευθέρωση του εμπορίου
Standby Arrangement	11-05-1995	6,8 δις \$	απελευθέρωση του καθεστώτος εξαγωγών, ενίσχυση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων, καταπολέμηση των μονοπωλίων,
Extended Fund Facility	26-03-1996	10,1 δις \$	ολοκλήρωση της απελευθέρωσης του καθεστώτος εξαγωγών, μείωση των δασμών στις εισαγωγές, ενίσχυση της διαφάνειας στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης, αύξηση των φορολογικών εσόδων, ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος, πρωτοβουλίες για εξασφάλιση της ατομικής ιδιοκτησίας
Supplemental Reserve Facility	20-07-1998	5,4 δις \$	
Standby Arrangement	28-07-1999	4,5 δις \$	δημοσιονομική προσαρμογή, νομισματική πολιτική με ήπιες παρεμβάσεις στην αγορά συναλλάγματος, αύξηση φορολογικών εσόδων, μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα, ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και διαφάνειας

δανειοδοτική συμφωνία δεν κατάφερε να αναχαιτίσει την πίεση που δεχόταν η ρωσική οικονομία και τον Αύγουστο ανακοινώθηκε αναστολή πληρωμών για το χρέος της χώρας και υποτίμηση του νομίσματος της.

Οι εξελίξεις έφεραν το ΔΝΤ προ του διλήμματος εάν θα έπρεπε ή όχι να συνεχιστεί η δανειοδότηση προς τη Ρωσία. Σε κάθε περίπτωση ακόμα και η πορεία του ήδη συμφωνηθέντος προγράμματος έπρεπε να τεθεί σε νέα διαπραγματεύσεις υπό τα νέα δεδομένα. Η πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα στη Ρωσία συνετέλεσε στη μη επιτυχή ολοκλήρωση των συνομιλιών, τους μήνες αμέσως μετά τη ρωσική απόφαση. Ύστερα από αλληπάλληλες προσπάθειες διαπραγματεύσεων, στις 28 Ιουλίου 1999 επετεύχθη συμφωνία για νέα δανειοδότηση ύψους 4,5 δις \$ (3,3 δις SDR) στα πλαίσια του SBA. Της αποδοχής της νέας δανειοδότησης εκ μέρους του ΔΝΤ είχε προηγηθεί η αποστολή ενός γράμματος σκοπού (Letter of Intent) από τις ρωσικές αρχές στο οποίο σημειώνονταν οι δεσμεύσεις που θα αναλάμβανε αλλά και οι προηγούμενες δράσεις. Από αυτή τη δανειοδοτική συμφωνία, η Ρωσία έκανε ανάληψη μόνο της πρώτης δόσης καθώς στη συνέχεια η υποτίμηση του ρουβλίου, οι μεταρρυθμίσεις που είχαν προηγηθεί τα προηγούμενα χρόνια και η βελτίωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος έδωσαν αποφασιστική ώθηση στην ρωσική οικονομία. Η βελτιωμένη οικονομική κατάσταση της χώρας, όχι μόνο δε δημιουργούσε την ανάγκη για επιπλέον χρηματοδότηση, αλλά συνετέλεσε στην πρόωρη αποπληρωμή όλων των προηγούμενων δανείων από το ΔΝΤ. Στις 31 Ιανουαρίου 2005, το ΔΝΤ ανακοίνωσε ότι η Ρωσία έχει ολοκλήρωση την αποπληρωμή των δανείων που είχε λάβει¹⁰⁰, σηματοδοτώντας με αυτόν τον τρόπο την επίσημη λήξη της πρώτης περιόδου των σχέσεων της με ΔΝΤ.

Έχοντας αποπληρώσει το σύνολο των δανειακών υποχρεώσεων της στο ΔΝΤ, η Ρωσία εγκαίνιασε μια νέα περίοδο στις σχέσεις της με τον οργανισμό. Πλέον, η Ρωσία διεκδικεί ένα περισσότερο αναβαθμισμένο ρόλο κυρίως μέσα από την αύξηση της ισχύος της στις ψηφοφορίες. Μια δευτερεύουσα επιδίωξη της Ρωσίας στα πλαίσια του ΔΝΤ είναι και η συμπερίληψη του ρουβλίου στα νομίσματα που αποτελούν τα SDR¹⁰¹. Ωστόσο, η κίνηση αυτή έχει διατυπωθεί περισσότερο ως σκέψη και λιγότερο ως πραγματική προσπάθεια, καθώς ακόμα και στη Ρωσία αναγνωρίζουν ότι το ρούβλι

¹⁰⁰ IMF, Press Release 05/19, *Russian Federation Completes Early Repayment of Entire Outstanding Obligations to the IMF*

¹⁰¹ Reuters, 16 Ιουνίου 2009

έχει πολύ μικρό μερίδιο στις διεθνείς συναλλαγές, άρα δεν έχει τη βαρύτητα που έχουν τα άλλα κύρια νομίσματα του ΔΝΤ.

Στο πεδίο της αύξησης των ψήφων της, η Ρωσία έχει περισσότερο ξεκαθαρισμένους στόχους και διεξάγει μια συντονισμένη προσπάθεια να τους επιτύχει. Για τη Ρωσία η επικρατούσα κατανομή ψήφων ευνοεί δυσανάλογα τις δυτικές χώρες και δεν αντικατοπτρίζει την παγκόσμια οικονομική πραγματικότητα. Οι δυναμικά αναπτυσσόμενες χώρες, συνεπώς και η Ρωσία, θα πρέπει να αποκτήσουν μεγαλύτερο ρόλο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σήμερα, η Ρωσία διαθέτει 60191 ψήφους που αντιστοιχούν στο 2,39% των συνολικών ψήφων βάσει της τροποποίησης των quotas και των δικαιωμάτων ψήφου που αποφασίστηκε το 2008 και τέθηκε σε ισχύ από τις 3 Μαρτίου 2011¹⁰². Με την τροποποίηση του 2008, η δύναμη της Ρωσίας υποχώρησε σημαντικά καθώς μέχρι το 2006 κατείχε το 2,73% των συνολικών ψήφων. Ωστόσο, σύμφωνα με την τελευταία τροποποίηση του 2010 σημειώνεται μια ανάκαμψη της ρωσικής ισχύς αφού θα κατέχει το 2,59% των συνολικών ψήφων. Η ρωσική πλευρά δεν είναι απόλυτα ικανοποιημένη καθώς προσδοκούσε μια ποσόστωση στο 5-6%¹⁰³ (όπως συνέβη με την Κίνα). Όμως εφόσον η φόρμουλα για τον υπολογισμό των quota περιλαμβάνει ως μεταβλητές το βαθμό ανοίγματος και διαφοροποίησης της οικονομίας, δύσκολα η Ρωσία θα φτάσει σύντομα στον επιθυμητό στόχο. Για αυτό οι προσπάθειες θα επικεντρωθούν στην προώθηση αλλαγών στη φόρμουλα κυρίως δε στην αύξηση της βαρύτητας του ΑΕΠ και της αγοραστικής δύναμης στο τελικό αποτέλεσμα. Ο πρόεδρος V.Putin έχει διαμηνύσει ότι θα χρησιμοποιήσει την προεδρία της Ρωσίας στους G20 για προωθήσει αλλαγές στο σύστημα ψηφοφορίας του ΔΝΤ κυρίως στην ενδυνάμωση του ρόλου των δυναμικά αναπτυσσόμενων οικονομιών¹⁰⁴.

4.3 Η Ρωσία και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Η Ρωσία υπέβαλε επίσημα αίτηση για ένταξη στην GATT τον Ιούνιο του 1993. Όταν η GATT μετεξελίχθηκε σε ΠΟΕ, η «Ομάδα εργασίας για την ένταξη της Ρωσίας στη GATT», μετατράπηκε σε «Ομάδα Εργασίας για την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ». Καθώς, η πορεία μετάβασης της οικονομίας απορροφούσε το σύνολο της προσοχής των ρωσικών αρχών, οι πλήρεις διαπραγματεύσεις για την ένταξη

¹⁰² IMF, Press Release 11/64, The IMF's 2008 Quota and Voice Reforms Take Effect

¹⁰³ Δήλωση του συμβούλου του προέδρου D.Medvedev για οικονομικά θέματα A.Dvorkovich. Ria Novosti, 08 Νοεμβρίου 2010

¹⁰⁴ Ria Novosti, 14 Ιουνίου 2013

ουσιαστικά ξεκίνησαν το 2000. Μετά από 18 έτη διαπραγματεύσεων, η 8^η Υπουργική Συνδιάσκεψη στις 16 Δεκεμβρίου 2011 ενέκρινε την είσοδο της Ρωσίας στον οργανισμό. Η Ρωσία έπρεπε εντός 220 ημερών να επικυρώσει τη συμφωνία ώστε 30 ημέρες μετά την κοινοποίηση της επικύρωσης να καταστεί πλήρες μέλος. Ακόμα όμως και η επικύρωση της συμφωνίας εξάντλησε το χρονικό περιθώριο: η Δούμα την επικύρωσε στις 10 Ιουλίου 2012, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο στις 18 Ιουλίου και εν τέλει ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας την υπέγραψε στις 21 Ιουλίου¹⁰⁵.

Στο πλαίσιο της προσχώρησης της στον ΠΟΕ, η Ρωσία δεσμεύεται για μειώσεις στους δασμούς: η νέα μέση οροφή στους δασμούς αγροτικών προϊόντων θα είναι 10,8% έναντι 13,2% το 2011, ενώ για τα μεταποιημένα προϊόντα θα είναι 7,3% έναντι 9,5%. Η Ρωσία επίσης έχει αναλάβει συγκεκριμένες υποχρεώσεις για άνοιγμα του τομέα υπηρεσιών της, κυρίως για τη δραστηριοποίηση ξένων εταιρειών τηλεπικοινωνιών, μεταφορών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στη ρωσική αγορά. Παράλληλα έχει συμφωνηθεί η εξάλειψη των ποσοτικών και ποιοτικών περιορισμών, ο περιορισμός των αγροτικών επιδοτήσεων (στα 4,4 δις \$ το 2018 έναντι 9 δις \$ το 2012) και η αποσύνδεση των βιομηχανικών επιδοτήσεων από τις εξαγωγές ή τον ανταγωνισμό των εισαγόμενων προϊόντων. Η Ρωσία αναλαμβάνει να υλοποιήσει όσα προβλέπονται στις συμφωνίες TRIMs και TRIPs και να ενισχύσει τη διαφάνεια μέσα από την δημοσιοποίηση όλων των νομοθεσιών που αφορούν τα αντικείμενα του ΠΟΕ, και την παροχή καλύτερης πρόσβασης σε αυτές¹⁰⁶.

Η μακρόχρονη πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων καθώς και η καθυστέρηση της επικύρωσης της συμφωνίας από τα αρμόδια ρωσικά όργανα συνηγορεί προς την άποψη ότι η Ρωσία δεν είχε μια ξεκάθαρη θέση για το εάν η ένταξη στον ΠΟΕ εξυπηρετεί τα συμφέροντα της. Η ένταξη στον ΠΟΕ συνεπάγεται ότι η χώρα θα αποκτήσει βελτιωμένη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές για τα προϊόντα της, θα ενθαρρύνει τις άμεσες ξένες επενδύσεις και θα αυξήσει το διεθνές της κύρος μέσα από τη συμμετοχή στο μοναδικό οργανισμό για το διεθνές εμπόριο¹⁰⁷. Ωστόσο, οι εξαγωγές της Ρωσίας κυριαρχούνται από τους ενεργειακούς πόρους το διεθνές εμπόριο των οποίων δεν εμπίπτει στους κανόνες του ΠΟΕ. Επομένως, υπάρχει σχετική ανησυχία κατά πόσο η, με καλύτερους όρους, πρόσβαση των εισαγόμενων προϊόντων στη ρωσική αγορά θα πλήξει τις εγχώριες βιομηχανίες που παράγουν

¹⁰⁵ WTO, Press Release 668, 23-07-2012, Lamy hails Russia's WTO accession ratification

¹⁰⁶ WTO, News item, 10-11-2011, Working Party seals the deal on Russia's membership negotiations

¹⁰⁷ Grant, C., *Russia, China and Global Governance*, Centre for European Reform, 2012. σελ. 28

λιγότερο ανταγωνιστικά προϊόντα. Πιο στέρεο επιχείρημα αποτελεί η βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος για την προσέκλυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι στόχοι του προγράμματος «Καινοτόμος Ρωσία» για εκσυγχρονισμό της ρωσικής οικονομίας και βελτίωση στην παραγωγή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας είναι ανέφικτοι εάν η Ρωσία δεν προσελκύσει επενδύσεις από τις πρωτοπόρες στο χώρο εταιρίες¹⁰⁸. Το διεθνές κύρος δεν φαίνεται να αποτέλεσε σπουδαίο κίνητρο για τη Ρωσία, κρίνοντας από τη βραδύτητα στην ενταξιακή πορεία. Αναμφίβολα, όμως τα μακροπρόθεσμα οικονομικά συμφέροντα της Ρωσίας δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν εάν η χώρα είναι εκτός των διαπραγματεύσεων για το διεθνές εμπόριο.

Από τη σκοπιά του ΠΟΕ, η ένταξη της Ρωσίας προώθησε αποφασιστικά το στόχο της καθολικότητας αφού πλέον οργανισμός θα καλύπτει το 97% του παγκόσμιου εμπορίου¹⁰⁹. Ωστόσο, υπάρχουν και σημαντικές προκλήσεις στις μελλοντικές σχέσεις του ΠΟΕ με τη Ρωσία. Λαμβάνοντας υπόψη το ανυπάκουο παρελθόν της χώρας σε πολυμερείς συνθήκες, κανείς θα μπορούσε να επισημάνει τον κίνδυνο η Ρωσία να επιδείξει χαμηλή συμμόρφωση στις διατάξεις του ΠΟΕ, αλλά και σε ενδεχόμενες καταδικαστικές αποφάσεις του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών¹¹⁰. Μια τέτοια συμπεριφορά θα μπορούσε να έχει διαβρωτικές επιπτώσεις για το κύρος του ΠΟΕ και την ικανότητα του να επιλύει διαφορές ανάμεσα στα μέλη του. Ήδη η Ρωσία έχει βρεθεί εγκαλούμενη από την ΕΕ και την Ιαπωνία για έναν ομοσπονδιακό νόμο που επιβάλει ένα τέλος ανακύκλωσης στα αυτοκίνητα. Σύμφωνα με τους ενάγοντες, η Ρωσία επιβάλει αυτό το τέλος μόνο στα εισαγόμενα αυτοκίνητα, ενώ υπό ορισμένες προϋποθέσεις τα εγχώρια αυτοκίνητα όπως και αυτά που έχουν εισαχθεί από Λευκορωσία και Καζακστάν τυγχάνουν εξαίρεσης¹¹¹.

¹⁰⁸ Portansky, A., "Russia's Accession to the WTO: external implications", *Russia in Global Affairs*, 2011, No.2

¹⁰⁹ Δήλωση του Διευθυντή του ΠΟΕ P.Lamy.

¹¹⁰ Erixon, F., *Russia in the WTO: unriddling the mystery of Russia's trade policy*, European Centre for International Political Economy Bulletin No. 05/2012

¹¹¹ Πρόκειται για τις υποθέσεις: υπ' αριθμόν 462 «ΕΕ εναντίον Ρωσικής Ομοσπονδίας για το τέλος ανακύκλωσης στα οχήματα», http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds462_e.htm και υπ' αριθμόν 463 «Ιαπωνία εναντίον Ρωσικής Ομοσπονδίας για το τέλος ανακύκλωσης στα οχήματα», http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds463_e.htm

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Η παραγωγή κανόνων και δημοσίων παρεμβάσεων της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης πραγματοποιείται και σε περιφερειακό επίπεδο. Αν και οι περιφερειακοί οικονομικοί οργανισμοί εντάσσονται κατά κύριο λόγο στους τυπικούς μηχανισμούς, στην παρούσα εργασία θα αποτελέσουν ξεχωριστό κεφάλαιο. Ο λόγος για τη διακριτή αναφορά είναι ότι πολλές από τις επιδιώξεις της Ρωσίας αναφορικά με την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση προωθούνται σε περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, στην περιφέρεια των χωρών της πρώην ΕΣΣΔ, ο ρόλος της Ρωσίας είναι διαφορετικός: ενώ στο διεθνές σύστημα η Ρωσία συνιστά περιφερειακή αναδυόμενη δύναμη, για την περιφέρεια του μετασοβιετικού χώρου είναι κυρίαρχη δύναμη. Ο κυρίαρχος ρόλος της Ρωσίας στην περιφέρεια των πρώην σοβιετικών χωρών, υπαγορεύει και μια διαφορετική προσέγγιση στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς της περιοχής.

5.1 Η Ρωσία και οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Κατά την πρώτη μετά-σοβιετική περίοδο της ρωσικής οικονομίας όπου κυριαρχεί η προσπάθεια μετάβασης και οι δυσμενείς συνέπειες που τη συνοδεύουν, η Ρωσία δέχεται τη χρηματοδοτική αλλά και τεχνική υποστήριξη περιφερειακών οργανισμών. Αρχικά, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Organization of Economic Cooperation and Development, OECD) σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και Ανάπτυξη (European Bank for Reconstruction and Development, EBDR), το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα είχε προχωρήσει στη σύνταξη μιας έκθεσης για τη Σοβιετική Οικονομία, η οποία πρότεινε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις. Το 1994, υπογράφεται μεταξύ της Ρωσίας και του OECD μια Διακήρυξη Συνεργασίας στην οποία σημειώνεται ότι ο OECD θα βοηθήσει τη Ρωσία στην πορεία προς την οικονομική μετάβαση κυρίως στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των μεταρρυθμιστικών πολιτικών. Ο OECD συνέτασσε και εξέδιδε κείμενα που περιελάμβαναν προτάσεις πολιτικής σε στοχευόμενους τομείς ώστε να χρησιμοποιηθούν ως οδηγός για τη διαμόρφωση αντίστοιχων πολιτικών στη Ρωσία.

Η EBDR είχε ένα σημαντικό μερίδιο στη βοήθεια των διεθνών οικονομικών οργανισμών προς τη μετασχηματιζόμενη Ρωσία. Άλλωστε και η πρωταρχική

αποστολή της EBRD ήταν η υποστήριξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην προσπάθεια τους να μετασχηματίσουν τις οικονομίες τους σε οικονομίες της αγοράς. Η EBRD χρηματοδοτεί κυρίως ιδιωτικές επιχειρήσεις και αυτό έπραξε και στη Ρωσία. Καθώς εστίασε την προσοχή της στο ιδιωτικό τομέα η EBRD λειτούργησε συμπληρωματικά με το ΔΝΤ ως προς τη μακροοικονομική σταθερότητα και με την Παγκόσμια Τράπεζα ως προς την ενίσχυση της πορείας των ιδιωτικοποιήσεων. Ενδεικτικό της στοχευμένης δράσης της EBRD στον ιδιωτικό τομέα αποτελεί το στοιχείο ότι από τα 28 δανειοδοτικά projects που ολοκληρώθηκαν κατά την τετραετία 1995-1998 στη Ρωσία μόλις τα 3 από αυτά αφορούσαν το δημόσιο τομέα¹¹². Η EBRD δραστηριοποιήθηκε στη Ρωσία με τη λογική ότι μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα θα επιτευχθεί μέσα από τη συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς που ήταν θετικότερα διακείμενοι προς την ιδέα των μεταρρυθμίσεων¹¹³. Οι πόροι, όμως, που ήταν σε θέση να διαθέσει η EBRD ήταν ελάχιστοι σε σύγκριση με το μέγεθος της Ρωσίας και τις ανάγκες που δημιουργούσε η διαδικασία της μετάβασης. Ως αποτέλεσμα η EBRD δεν κατάφερε να αποκτήσει την επιρροή που απαιτούνταν για να διαμορφώσει πολιτικές σε εθνικό επίπεδο, αν και εκπόνησε ιδιαίτερα σημαντικά projects στον τομέα βιομηχανιών και υπηρεσιών (550 εκ. \$ τα έτη 1996-98), στον χρηματοπιστωτικό τομέα (περίπου 300 εκ. \$ τα έτη 1996-98) και στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων (περίπου 220 εκ. \$ τα έτη 1996-98).

Η ανάκαμψη της ρωσικής οικονομίας κατά τη δεκαετία του '00 συνοδεύτηκε και από μια περισσότερο ενεργή ανάμειξη της Ρωσίας στους οργανισμούς για την περιφερειακή οικονομική συνεργασία. Ήδη από το 1996, η Ρωσία έχει καταθέσει επίσημα αίτημα για να καταστεί μέλος του OECD. Αν και μέχρι σήμερα η Ρωσία δεν έχει ολοκληρώσει τη διαδικασία ένταξης, έχει σημειώσει αρκετή πρόοδο: τον Μάιο του 2007, το Υπουργικό Συμβούλιο του OECD αποφάσισε την έναρξη συνομιλιών με τη Ρωσία για την τελική ένταξη¹¹⁴ ενώ τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο του OECD ένα οδικός χάρτης για την ένταξη. Ήδη η Ρωσία συμμετέχει στον Οργανισμό Πυρηνικής Ενέργειας του OECD από το 2012 ενώ έχει

¹¹² Το σύνολο των projects της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης για τη Ρωσία από το 1995 και έπειτα είναι προσβάσιμο από σχετική βάση δεδομένων στην ιστοσελίδα της Τράπεζας. <http://www.ebrd.com/saf/search.html?type=project&country=Russia>

¹¹³ Kura, A., *Russia's Transition: international help or meddling?*, Huntington Nova Science, 2001. σελ. 106

¹¹⁴ Η έναρξη των συνομιλιών με τη Ρωσία έγινε στο πλαίσιο της διεύρυνσης του οργανισμού με τέσσερα ακόμα υποψήφια μέλη: τη Σλοβενία, το Ισραήλ, τη Χιλή και την Εσθονία βλ. OECD Council Resolution on Enlargement and Enhanced Engagement <http://www.oecd.org/russia/oecdouncilresolutiononenlargementandenhancedengagement.htm>

προσχωρήσει στην Σύμβαση του OECD κατά τη Δωροδοκίας (OECD Anti-Bribery Convention). Ο OECD έχει μετεξελιχτεί σε οργανισμό που προσανατολίζεται στο να διαδώσει τους φιλελεύθερους σκοπούς του, παγκόσμια. Οι χώρες που επιθυμούν να ενταχθούν στον οργανισμό θα πρέπει να έχουν οργανώσει την οικονομία τους βάσει της οικονομίας της αγοράς, να έχουν ένα πλουραλιστικό δημοκρατικό πολιτικό σύστημα και να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα¹¹⁵. Η Ρωσία επομένως θα πρέπει να προβεί σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις έτσι ώστε να πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης και αυτό έχει προκαλέσει τη σημαντική χρονική επιμήκυνση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Το Ισραήλ, η Χιλή, η Σλοβενία και η Εσθονία που ξεκίνησαν τις διαπραγματεύσεις τους μαζί με τη Ρωσία το 2007, έχουν ήδη καταστεί πλήρη μέλη του οργανισμού. Για τη Ρωσία, η ένταξη στον OECD θα έχει σημαντικές θετικές συνέπειες για το διεθνές κύρος της χώρας και για τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού κλίματος που θα προσελκύσει ξένες επενδύσεις στη χώρα. Για αυτό και η ρωσική πολιτική ηγεσία έχει δώσει σημαντική ώθηση στις διαπραγματεύσεις.

Παράλληλα με τον OECD, η Ρωσία δραστηριοποιείται και στην περιφέρεια του Ειρηνικού Ωκεανού, μετέχοντας στην Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC) από το 1998. Η APEC αποτελεί ένα οικονομικό forum που προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ευημερία στις χώρες της περιφέρειας Ασίας-Ειρηνικού. Ιδρύθηκε το 1989, ύστερα από πρωτοβουλία της Αυστραλίας σε ανεπίσημο επίπεδο και από το 1993, μετά από αμερικανική πρόταση, καθιερώθηκαν οι ετήσιες συναντήσεις αρχηγών κρατών των χωρών μελών. Η λειτουργία της APEC βασίζεται σε τρεις πυλώνες: την απελευθέρωση του εμπορίου και των επενδύσεων, τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και την οικονομική και τεχνική συνεργασία.

Η συμβολή της Ρωσίας στην προώθηση των στόχων της APEC κατά την προηγούμενη δεκαετία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως περιθωριακή κυρίως διότι και οι οικονομικές σχέσεις της Ρωσίας με την περιφέρεια Ασίας-Ειρηνικού είναι και αυτές περιθωριακές. Η Ρωσία δεν έχει ενεργή συμμετοχή στις αλυσίδες παραγωγής της περιφέρειας και ο ρόλος της περιορίζεται στο να προωθήσει τις εξαγωγές των ενεργειακών πόρων της, στις καταναλώτριες οικονομίες όπως η Κίνα και η Ν.Κορέα¹¹⁶. Επιπλέον, η Ρωσία απέχει και τυπικά από τις προσπάθειες για

¹¹⁵ Μπαμπανάσης, Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004. σελ. 66

¹¹⁶ Muradov, K., *Russia and APEC 2012: an imaginary engagement*, Asia Pacific Bulletin of East-West Center, No 141, 2011

οικονομική ολοκλήρωση στην περιοχή. Υπό την αιγίδα και με τη στήριξη της APEC μέχρι και τον Μάρτιο του 2011 είχαν υπογραφεί 43 συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου ανάμεσα στα μέλη της και η Ρωσία δεν είναι αντισυμβαλλόμενο μέρος σε καμία από αυτές.

Η ανάληψη της προεδρίας της APEC από τη Ρωσία το 2012, φαίνεται ότι σηματοδοτεί την απαρχή μια νέας περιόδου στις σχέσεις της χώρας με τον οργανισμό. Η Ρωσία δείχνει να εντάσσει την APEC στη γενικότερη στρατηγική για την ανάπτυξη της οικονομίας της. Αρχικά στις προτεραιότητες που έθεσε η ρωσική προεδρία για το 2012 συμπεριέλαβε και την εντατικοποίηση της συνεργασίας για την προώθηση της καινοτόμου ανάπτυξης. Η εντατικοποίηση της συνεργασίας θα επιτευχθεί μέσα από την ανάπτυξη του τομέα της υψηλής τεχνολογίας, την αντιμετώπιση των εμποδίων για τις επενδύσεις, τη δημιουργία πεδίων για τη διασυννοριακή συνεργασία και τη συνεισφορά στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου¹¹⁷. Η καινοτομία, η τεχνολογική πρόοδος και το ανθρώπινο κεφάλαιο, όπως διαπιστώνεται και στο κείμενο «Καινοτόμος Ρωσία 2020», είναι βασικοί πυλώνες της αναπτυξιακής στρατηγικής για τη ρωσική οικονομία. Επομένως, μπορούμε να διακρίνουμε πως η Ρωσία ενσωμάτωσε στις προτεραιότητες της προεδρίας της, τις επιδιώξεις για την οικονομία της και πιο συγκεκριμένα τη διευκόλυνση των επενδύσεων στον τομέα της καινοτομίας και την υψηλής τεχνολογίας. Η βοήθεια που μπορεί να λάβει από χώρες της περιφέρειας Ασίας-Ειρηνικού, όπως η Ιαπωνία και η Ν.Κορέα, θα είναι ιδιαίτερα σημαντική για το εκσυγχρονισμό της ρωσικής οικονομίας. Η Διάσκεψη των αρχηγών των οικονομιών της APEC στο Vladivostok το Σεπτέμβριο του 2012 αποφάσισε μια σειρά από μέτρα για την επίτευξη του στόχου της καινοτόμου ανάπτυξης στην περιφέρεια: δημιουργία ενός φιλικού προς την καινοτομία οικονομικού περιβάλλοντος, σύγκλιση διάσκεψης από διακεκριμένους επιστήμονες των χωρών της APEC, συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα ώστε να επιβεβαιώνεται ότι το έργο της APEC πάνω στην καινοτομία έχει εφαρμογή στην αγορά κ.α.¹¹⁸

Δύο άλλες πτυχές της ενεργότερης παρουσίας της Ρωσίας στην APEC είναι η μετατόπιση του εξωτερικού εμπορίου προς τις αγορές την περιφέρειας του Ειρηνικού

¹¹⁷ APEC, *Priorities of Russian Presidency for 2012*

¹¹⁸ Για την πλήρη έκθεση των δράσεων που αποφάσισε η Διάσκεψη των αρχηγών οικονομιών στο Vladivostok για την Καινοτόμο Ανάπτυξη βλ. APEC, *2012 Leaders' Declaration: Vladivostok Declaration – integrate to grow, innovate to prosper Annex A: Towards Innovative Growth*, προσβάσιμο στο http://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2012/2012_aelm.aspx

και η ανάπτυξη των ανατολικών περιοχών της χώρας¹¹⁹. Οι εμπορικές σχέσεις της Ρωσίας με τις χώρες του APEC είναι σχετικά περιορισμένες και η ανάπτυξη τους θα βοηθήσει τη χώρα να διαφοροποιήσει το εξωτερικό της εμπόριο που σήμερα κυριαρχείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναφορικά με την οικονομική ανάπτυξη της ρωσικής Άπω Ανατολής, η Ρωσία ευελπιστεί ότι η στενότερη συνεργασία με τις χώρες της APEC θα αναδείξει τις ανατολικές περιοχές ως διαμετακομιστικό κόμβο για τη μεταφορά των προϊόντων των χωρών αυτών προς τη αγορά της Ευρώπης. Στο πλαίσιο αυτό, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει ήδη εγκρίνει ένα σχέδιο για την επέκταση του Υπερσιβηρικού σιδηροδρόμου αλλά και την κατασκευή αυτοκινητοδρόμων στην ευρύτερη περιοχή. Η υπανάπτυξη των ανατολικών περιοχών αποτελεί σημαντική πτυχή των οικονομικών ανισοτήτων που, όπως είδαμε προηγουμένως, συνιστούν μια από τις πιο σοβαρές προκλήσεις της ρωσικής οικονομίας. Η σημασία που αποδίδεται στη στενότερη συνεργασία με την APEC για την ανάπτυξη των ανατολικών περιοχών καταδεικνύεται και από την επιλογή του Vladivostok για τη διοργάνωση της Διάσκεψης των αρχηγών οικονομιών.

Στην ίδια λογική, δηλαδή της εξυπηρέτηση των στόχων οικονομικής πολιτικής, κινούνται οι σχέσεις της Ρωσίας και με την EBRD. Η EBRD ανά τριετία αναθεωρεί τη στρατηγική της απέναντι στις χώρες που δραστηριοποιείται, θέτοντας προτεραιότητες και στόχους. Μετά την κρίση του 2008, η EBRD στη στρατηγική της για τη Ρωσία έχει δώσει έμφαση στη διαφοροποίηση και εκσυγχρονισμό της οικονομίας, στην αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων καθώς και στην ανάπτυξη ενός εύρωστου χρηματοπιστωτικού τομέα που θα αξιοποιήσει τα εγχώρια κεφάλαια. Οι προτεραιότητες αυτές επιβεβαιώθηκαν εκ νέου στη νέα στρατηγική της EBRD για τη Ρωσία 2013-2015 που εγκρίθηκε το Δεκέμβριο του 2012¹²⁰. Παρατηρούμε ότι η EBRD έχει αναγνωρίσει τις βασικές αδυναμίες της ρωσικής οικονομίας (μεγάλη εξάρτηση στο εμπόριο ενεργειακών πόρων, αυξημένες ανισότητες, τεχνολογική υστέρηση) και έχει εστιάσει την προσοχή της στην αντιμετώπιση τους. Ήδη για το 2013 βρίσκονται υπό διαπραγμάτευση 12 projects που θα υλοποιήσουν τη αποφασισθείσα στρατηγική.

Τέλος, στους περιφερειακούς οργανισμούς που δραστηριοποιείται η Ρωσία θα πρέπει να προστεθεί και ο Οργανισμός Συνεργασίας της Shanghai (Shanghai

¹¹⁹ Δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών I.Shuvalov. Ria Novosti 28 Αυγούστου 2012 <http://en.rian.ru/world/20120828/175478615.html>

¹²⁰ EBRD, *Strategy for the Russian Federation (as approved by the Board of Directors at its meeting on 18 December 2012)*. σελ. 29-30

Cooperation Organization, SCO). Ο SCO ιδρύθηκε το 1996 από την Κίνα, τη Ρωσία, το Καζακστάν, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν με αντικείμενο την ειρηνική διευθέτηση συνοριακών ζητημάτων. Από το 2001 ο SCO μετατρέπεται σε έναν οργανισμό πολυμερούς συνεργασίας σε θέματα ασφάλειας ενώ το 2003, εγκαινιάζεται η συνεργασία μεταξύ των μελών και στον οικονομικό τομέα. Σήμερα ο SCO έχει έξι μέλη (το Ουζμπεκιστάν εντάχθηκε το 2001), τέσσερις παρατηρητές (Ινδία, Πακιστάν, Ιράν και Μογγολία) ενώ έχει ανοίξει διάλογο με άλλες δύο χώρες: τη Λευκορωσία και τη Σρι Λάνκα. Σταδιακά και ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 2008, ο SCO αποκτά ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην ανάπτυξη της Κ.Ασίας. Τον Ιούνιο του 2009, η Κίνα ανακοίνωσε την παροχή δανείων ύψους 10 δις \$ στα μέλη του SCO ώστε να ξεπεράσουν τις συνέπειες της κρίσης¹²¹.

Για τη Ρωσία, η συμμετοχή στον SCO είναι σημαντική για τη διεθνή της παρουσία καθώς αποτελεί ένα πεδίο όπου μπορεί να αναπτύξει τις σχέσεις με την Κίνα, με την οποία μοιράζεται μια κοινή αντίληψη για το διεθνές σύστημα¹²². Από την άλλη, ο οργανισμός ενισχύει την κινεζική οικονομική επιρροή στην περιοχή της Κ.Ασίας όπου η Ρωσία έχει αυξημένο ενδιαφέρον. Η Κίνα διαθέτει πολύ περισσότερες οικονομικές δυνατότητες από τη Ρωσία και είναι σε θέση να παράξει καλύτερες προοπτικές για τις χώρες αυτές. Όπως είχε διαπιστωθεί στη «Στρατηγική 2020», η Κίνα αποτελεί έναν ανταγωνιστή της Ρωσίας στην προσπάθεια να επιτύχει τους περιφερειακούς της στόχους και ειδικότερα την οικονομική ολοκλήρωση του μετασοβιετικού χώρου υπό τη δική της ηγεσία. Υπό αυτό το πρίσμα, η αναχαίτιση της κινεζικής διείσδυσης αποτελεί ένα από τα κίνητρα που ώθησαν τη Ρωσία στο να αναλάβει πρωτοβουλίες οικονομικής ολοκλήρωσης σε αυτήν την περιφέρεια. Οι πρωτοβουλίες αυτές αποτελούν το αντικείμενο της επόμενης ενότητας.

5.2 Οργανισμοί περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης και συνεργασίας στο μετασοβιετικό χώρο

Η περιφέρεια που συγκροτεί ο μετασοβιετικός χώρος αξίζει ιδιαίτερης αναφοράς και εξέτασης, καθώς εδώ η Ρωσία ακολουθεί μια διαφορετική φιλοσοφία στις δράσεις της σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες. Οι χώρες της Κεντρικής Ασίας, του Καυκάσου καθώς και οι Ουκρανία, Μολδαβία και Λευκορωσία συνιστούν το

¹²¹ Ria Novosti 16 Ιουνίου 2009 <http://en.rian.ru/world/20090616/155263957.html?id=>

¹²² Aris, S., "Russia's approach to Multilateral Cooperation in the post-soviet space: CSTO, EurAsEC and SCO", *Russian Analytical Digest*, No. 76

χώρο του «Εγγύς εξωτερικού»¹²³ της Ρωσίας και αποτελούν στρατηγική προτεραιότητα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Στη *Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας* η Ρωσία προβλέπεται να ηγηθεί της οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιοχή μέσα από περιφερειακές πρωτοβουλίες όπως η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών και η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα. Άλλωστε, η Ρωσία θέτει εαυτόν ως παγκόσμια δύναμη εντός ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος και αυτό προϋποθέτει την κυρίαρχη θέση στην άμεση περιφέρεια της. Συνεπώς, οι περιφερειακοί οικονομικοί οργανισμοί που θα αναφερθούν στη συνέχεια έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: την κυρίαρχη θέση της Ρωσίας σε αυτούς.

Οι προσπάθειες για περιφερειακή οικονομική, αλλά και γενικότερη, συνεργασία ξεκινούν ταυτόχρονα με τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Όταν οι ηγέτες των τριών σλαβικών δημοκρατιών της ΕΣΣΔ (Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία) αποφάσισαν στις 8 Δεκεμβρίου 1991 τη διάλυση της ένωσης, την ίδια στιγμή υπέγραψαν και τη δημιουργία της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (στο εξής ΚΑΚ) ως μέσο για την προώθηση της συνεργασίας των ανεξάρτητων πλέον κρατών. Στις 21 Δεκεμβρίου εντάχθηκαν άλλες οχτώ πρώην σοβιετικές δημοκρατίες ενώ το 1993 προσχώρησε και η Γεωργία. Ο σκοπός της ΚΑΚ είναι η υλοποίηση της συνεργασίας σε πολιτικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, ανθρωπιστικό και πολιτιστικό επίπεδο μεταξύ των μελών της¹²⁴.

Για την οργανωτική δομή της ΚΑΚ, μπορούμε να αναφέρουμε ότι στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκεται το Συμβούλιο των Αρχηγών Κρατών (Совет глав государств) και αμέσως μετά το Συμβούλιο των Αρχηγών Κυβερνήσεων (Совет глав правительств). Επίσης υπάρχει το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών (Совет министров иностранных дел) που συντονίζει τη συνεργασία στην εξωτερική πολιτική και ενεργεί για λογαριασμό των δύο ανώτερων συμβουλίων στο μεσοδιάστημα των συνεδριάσεων τους¹²⁵. Στο οικονομικό επίπεδο, το εκτελεστικό όργανο των αποφάσεων των ανώτερων συμβουλίων είναι το Οικονομικό Συμβούλιο (Экономический совет СНГ) ενώ λειτουργεί και Οικονομικό Δικαστήριο (Экономический Суд СНГ) που εκδικάζει διαφορές μεταξύ των μελών που

¹²³ Ο όρος «εγγύς εξωτερικό» (*ближнее зарубежье*) ειπώθηκε για πρώτη φορά από το Ρώσο Υπουργό Εξωτερικών Α.Κοζυγεβ στις αρχές της δεκαετίας του '90 και έκτοτε χρησιμοποιείται από πολλούς αναλυτές για να περιγράψει τις πρώην σοβιετικές χώρες όπου η Ρωσία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

¹²⁴ Χάρτης της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (Устав Содружества Независимых Государств), Άρθρο 2

¹²⁵ Χάρτης της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (Устав Содружества Независимых Государств), Άρθρα 21-27

προκύπτουν από πλημμελή υλοποίηση των δεσμεύσεις τους στην ΚΑΚ. Από το 2005 λειτουργεί ένα Συμβούλιο Μονίμων Αντιπροσώπων (Совет постоянных полномочных представителей государств – участников) για να διευκολύνει τη συνεχή συνεργασία των μελών και τέλος η Εκτελεστική Επιτροπή (Исполнительный комитет) είναι το μόνιμο εκτελεστικό, διοικητικό και συντονιστικό όργανο της ΚΑΚ¹²⁶.

Μέσα από την ΚΑΚ, η Ρωσία είδε την ευκαιρία να διατηρήσει την κεντρική της θέση ανάμεσα στις ανεξάρτητες πλέον, πρώην σοβιετικές, χώρες και ανέπτυξε πρωτοβουλίες για την υλοποίηση βημάτων προς την οικονομική ολοκλήρωση ήδη από το μέσα της δεκαετίας του '90. Το 1994, όλες οι χώρες της ΚΑΚ (πλην του Τουρκμενιστάν) υπέγραψαν τη δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου, ωστόσο αυτή η συμφωνία ποτέ δεν υλοποιήθηκε. Το δυσμενές περιφερειακό οικονομικό περιβάλλον δεν ευνόησε την επιτυχία της ζώνης ελεύθερου εμπορίου όπως αποδείχθηκε το 1998 όταν πολλές χώρες της ΚΑΚ εφάρμοσαν προστατευτικές εμπορικές πολιτικές για να αναχαιτίσουν τη μετάδοση των συνεπειών της ρωσικής οικονομικής κρίσης. Σε γενικές γραμμές, η ΚΑΚ δεν κατόρθωσε να προωθήσει την οικονομική συνεργασία στο μετασοβιετικό χώρο και η βασική αιτία για αυτό ήταν ότι πολλές πρώην σοβιετικές δημοκρατίες αντιδρώντας στη σοβιετική ηγεμονία ήταν απρόθυμες να συμμετάσχουν σε προσπάθειες περιφερειακής ολοκλήρωσης.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 η Ρωσία συνειδητοποιώντας την ανεπάρκεια της ΚΑΚ για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, αναθεωρεί την πολιτική της και προωθεί την οικονομική ολοκλήρωση μόνο με όσα μέλη της ΚΑΚ είναι πρόθυμα να ακολουθήσουν. Στο πλαίσιο αυτό, στις 10 Οκτωβρίου 2010 οι ηγέτες της Ρωσίας, της Λευκορωσίας, του Καζακστάν, του Κιργιστάν και του Τατζικιστάν υπέγραψαν στην Αστάνα τη δημιουργία της Ευρασιατικής Οικονομικής Κοινότητας (Eurasian Economic Community, στο εξής EurAsEC ή Κοινότητα). Το 2006, και το Ουζμπεκιστάν προσχώρησε στην Κοινότητα αλλά από τον Οκτώβριο του 2008 ανέστειλε τη συμμετοχής της, ενώ καθεστώς παρατηρητή έχουν η Ουκρανία, η Μολδαβία και η Αρμενία. Η EurAsEC διαθέτει πανομοιότυπη οργανωτική δομή με εκείνη της ΚΑΚ: στην κορυφή βρίσκεται το Διακρατικό Συμβούλιο που συμμετέχουν οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων, στη συνέχεια η Επιτροπή Ολοκλήρωσης ασχολείται με ζητήματα της οικονομικής συνεργασίας των

¹²⁶ Η παρούσα οργανωτική δομή της ΚΑΚ είναι αναρτημένη στην επίσημη ιστοσελίδα της ΚΑΚ, <http://www.e-cis.info/>

μελών, η Διακοινοβουλευτική Συνέλευση προωθεί τη συνεργασία των νομοθετικών σωμάτων των μελών και το Δικαστήριο της Κοινότητας επιβλέπει την ομοιόμορφη εφαρμογή των αποφάσεων της EurAsEC¹²⁷. Η καινοτομία, όμως, της EurAsEC έγκειται στο σταθμισμένο σύστημα ψηφοφορίας για τη λήψη αποφάσεων: η Ρωσία διαθέτει το 40% των ψήφων, η Λευκορωσία και το Καζακστάν από 20% ενώ το Κιργιστάν και το Καζακστάν από 10%¹²⁸. Η κατανομή αυτή πρακτικά παρέχει στη Ρωσία δικαίωμα veto στην Επιτροπή Ολοκλήρωσης όπου απαιτείται πλειοψηφία δύο τρίτων για τη λήψη απόφασης.

Η EurAsEC, παρά την πιο ευέλικτη δομή της, στην πρώτη δεκαετία λειτουργίας της αποδείχθηκε λιγότερο αποτελεσματική από όσο αναμενόταν τουλάχιστον στους στόχους απελευθέρωσης του εμπορίου ανάμεσα στα μέλη της. Διατηρήθηκαν εξαιρέσεις και ποσοστώσεις ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις όπου τα μέλη υιοθέτησαν εμπορικά μέτρα μονομερώς¹²⁹. Ένα σημαντικό βήμα που επιτεύχθηκε στο πλαίσιο της EurAsEC είναι η δημιουργία του Ταμείου για την Αντιμετώπιση της Κρίσης (Anti-Crisis Fund) το 1999. Το Ταμείο ιδρύθηκε για να ενισχύσει τα μέλη του στην προσπάθεια τους να ξεπεράσουν τα προβλήματα που τους προκάλεσε η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και σε αυτό έχουν διατεθεί αρχικά κεφάλαια ύψους 8,5 εκ. \$¹³⁰. Μέχρι στιγμής δύο χώρες έχουν κάνει χρήση των πόρων του Ταμείου : το Τατζικιστάν που έλαβε δάνειο 70 εκ. \$ για να ενισχύσει τις δαπάνες στην κοινωνική πολιτική και η Λευκορωσία που έλαβε δάνειο 3 δις \$ για να αντιμετωπίσει τις ανισορροπίες στο ισοζύγιο πληρωμών της.

Τα κεφάλαια του Ταμείου κατά της Κρίσης τα διαχειρίζεται η Ευρασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης (Eurasian Development Bank, EDB). Η EDB δημιουργήθηκε από τη Ρωσία και το Καζακστάν το 2006 και αργότερα εντάχθηκαν σε αυτήν η Αρμενία, το Κιργιστάν, η Λευκορωσία και το Τατζικιστάν. Σκοπός της είναι να σχεδιάζει και να υλοποιεί projects που προωθούν και υποστηρίζουν την οικονομική ολοκλήρωση στην περιφέρεια της Ευρασίας. Σήμερα έχει διαθέσει στις χώρες μέλη

¹²⁷ Treaty on Foundation of Eurasian Economic Community, Άρθρα 3-8

¹²⁸ Treaty on Foundation of Eurasian Economic Community, Άρθρο 13

¹²⁹ Dragneva, R., Wolczuk, K., *Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: cooperation, stagnation or rivalry?*, Russia and Eurasia Programme, Chatham House, 2012

¹³⁰ Anti-crisis Fund, *EurAsEC Anti-crisis Fund in Facts and Figures* προσβάσιμο στο http://acf.eabr.org/general/upload/fact%20sheet_ACF_July%202013_en.pdf

της 4,6 δις \$ επενδύοντας σε έργα κυρίως στον τομέα της ενέργειας, των μεταφορών και των α' υλών¹³¹.

5.2.1 Η Τελωνειακή Ένωση και ο Ενιαίος Οικονομικός Χώρος

Από το 2007, οι προσπάθειες ολοκλήρωσης του μετασοβιετικού χώρου εισέρχονται σε μια νέα περίοδο καθώς η Ρωσία, η Λευκορωσία και το Καζακστάν υπογράφουν μια Έκθεση για τη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου για την Τελωνειακή Ένωση¹³². Τον Νοέμβριο του 2009, οι τρεις αυτές χώρες υπέγραψαν τα σχετικά κείμενα που καθιέρωναν κοινό εξωτερικό δασμό από την 1η Ιανουαρίου του 2010. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους οι τρεις χώρες υιοθέτησαν τον Κοινό Τελωνειακό Κώδικα που αποτελεί ουσιαστικά το κανονιστικό πλαίσιο της Τελωνειακής Ένωσης. Η διαχείριση της Τελωνειακής Ένωσης θα γίνεται από τα όργανα της EurAsEC στο πλαίσιο της οποίας άλλωστε θα λειτουργεί.

Το επόμενο βήμα για την ολοκλήρωση των τριών χωρών είναι η δημιουργία του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου που τέθηκε σε ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου του 2012. Στο πλαίσιο του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου προβλέπεται η λειτουργία μιας κοινής αγοράς αγαθών, υπηρεσιών κεφαλαίου και εργασίας, ο συντονισμός των δημοσιονομικών, νομισματικών και εμπορικών πολιτικών καθώς και η ανάπτυξη ενός ενιαίου συστήματος μεταφορών και ενέργειας. Παράλληλα το Νοέμβριο του 2011 αποφασίστηκε η σύσταση της Ευρασιατικής Οικονομικής Επιτροπής, ενός οργάνου με υπερεθνικές αρμοδιότητες που θα επιβλέπει την εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου και, παράλληλα, θα αναπτύσσει προτάσεις για την περαιτέρω εξέλιξη της ολοκλήρωσης. Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση αποτελεί τον απώτερο σκοπό αυτής της προσπάθειας ολοκλήρωσης¹³³ και η Ρωσία τοποθετεί την επίτευξη αυτού του στόχου έως το 2015¹³⁴.

Η δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου εξυπηρετεί σε πολύ μεγάλο βαθμό τα ρωσικά συμφέροντα. Αρχικά, η Ρωσία πετυχαίνει την εδραίωση της επιρροής της στις πιο ισχυρές οικονομίες της EurAsEC

¹³¹ Για μια πλήρη παράθεση των projects που χρηματοδότησε η EBD μέχρι και σήμερα, βλ. Eurasian Development Bank, *Investing in Development and Integration*

¹³² Το κείμενο προσαρτήθηκε ως παράρτημα στο Ψήφισμα 346 του Διακρατικού Συμβουλίου της EurAsEC και είναι προσβάσιμο από την επίσημη ιστοσελίδα της EurAsEC <http://evrazes.com/docs/view/159>

¹³³ Putin, V., *A new integration project for Eurasia: the future in the making*, Άρθρο στην Εφημερίδα Izvestia 3 Οκτωβρίου 2011

¹³⁴ Δήλωση του Προέδρου D.Medvedev. Ria Novosti 22 Δεκεμβρίου 2011 <http://en.rian.ru/business/20111222/170423300.html>

και με πολύ ευνοϊκούς όρους. Η διαμόρφωση της δασμολογικής πολιτικής της Τελωνειακής Ένωσης έγινε με βάση τους ρωσικούς δασμούς, με αποτέλεσμα η Ρωσία να έχει ελάχιστες επιπτώσεις από την εφαρμογή του κοινού εξωτερικού δασμολογίου, σε αντίθεση με το Καζακστάν που αναγκάστηκε να αυξήσει τους δασμούς του. Συνέπεια της παραπάνω εξέλιξης ήταν οι εισαγωγές από τρίτες χώρες να καταστούν πιο ακριβές για το Καζακστάν στρέφοντας το ενδιαφέρον των καταναλωτών στα φθηνότερα, πλέον, ρωσικά προϊόντα.

Ο Ενιαίος Οικονομικός Χώρος θα χρησιμεύσει ως η αγορά εκείνη από την οποία θα απορροφηθούν τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας που θα παράγει η Ρωσία στο πλαίσιο της στρατηγικής «Καινοτόμος Ρωσία 2020». Με δεδομένη τη υψηλότερη ανταγωνιστικότητα αντίστοιχων προϊόντων από άλλες χώρες, η Ρωσία θα εκμεταλλευτεί τα προνόμια που της παρέχει μια τελωνειακή ένωση, ώστε να δημιουργήσει μια εξαγωγική αγορά όπου θα έχει πλεονέκτημα. Με αυτόν τον τρόπο, οι στόχοι που έχουν τεθεί στην «Καινοτόμο Ρωσία» είναι πιο εύκολο να επιτευχθούν.

Είναι βέβαιο ότι η Ρωσία θα επιδιώξει όχι μόνο την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης αλλά και τη διεύρυνση της επεκτείνοντας την σε όλο το μετασοβιετικό χώρο. Ήδη το Κιργιστάν αναμένεται να ενταχθεί στην Τελωνειακή Ένωση μέχρι το τέλος του 2013, η Ουκρανία έχει αποκτήσει καθεστώς παρατηρητή ενώ η Μολδαβία έχει λάβει την πρόταση να εξετάσει τη συμμετοχή της¹³⁵.

Μια Οικονομική Ένωση όπως αυτή οραματίζεται να υλοποιηθεί το 2015, επιβάλλει και ένα κοινό νόμισμα για τις χώρες που συμμετέχουν. Πολλοί αναλυτές συγκλίνουν ότι, λογικά, το ρούβλι θα αναλάβει το ρόλο της κοινής νομισματικής μονάδας. Μια τέτοια εξέλιξη, οπωσδήποτε, θα αναβάθμιζε τον διεθνή ρόλο του ρωσικού νομίσματος και τη χρήση του στις διεθνείς συναλλαγές. Αυτό, μεταξύ άλλων, θα επέτρεπε στη Ρωσία να διεκδικήσει με αξιώσεις τη συμπερίληψη του ρουβλίου στα κύρια νομίσματα του ΔΝΤ και στο καλάθι νομισμάτων για τον υπολογισμό των SDR. Ωστόσο, μέχρι στιγμής δεν έχει υπάρξει κάποια επίσημη πρόταση από τη Ρωσία να καταστήσει το ρούβλι ενιαίο νόμισμα της Οικονομικής Ένωσης, ενώ ο πρόεδρος του Καζακστάν N.Nazarbayev έχει δηλώσει ότι η καταλληλότερη λύση θα ήταν η δημιουργία ενός νέου νομίσματος¹³⁶.

¹³⁵ Η πρόταση έγινε από τον Ρώσο πρωθυπουργό D.Medvedev κατά τη διάρκεια επίσημης επίσκεψης στη Μολδαβία το Σεπτέμβριο του 2012. Ria Novosti 11 Σεπτεμβρίου 2012 <http://en.rian.ru/business/20120911/175900687.html>

¹³⁶ Ria Novosti 19 Νοεμβρίου 2011 <http://en.rian.ru/business/20111119/168838656.html>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΤΥΠΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

6.1 Η Ρωσία και οι Άτυποι Μηχανισμοί της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης

Η εντατικοποίηση των σχέσεων με τους άτυπους διεθνείς θεσμούς παρουσιάζεται στο «Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέχρι το 2020» ως βασικό σημείο της μελλοντικής παρουσίας της Ρωσίας στις διεθνείς σχέσεις¹³⁷. Ανέκαθεν, η Ρωσία ήταν θετικά διακείμενη προς τους άτυπους διεθνείς θεσμούς, καθώς η ένταξη σε αυτούς στηρίζεται περισσότερο στο πολιτικό βάρος της χώρας και λιγότερο στην εκπλήρωση κάποιων οικονομικών προϋποθέσεων. Η Ρωσία, το 1992, προσκλήθηκε στις συναντήσεις των G7, δηλαδή στο κλαμπ των πιο προηγμένων καπιταλιστικών οικονομιών, παρά την αδύναμη οικονομία της και το κίνητρο της απόφασης αυτής είναι ξεκάθαρα πολιτικό. Για τις G7, η Ρωσία έπρεπε να ενταχθεί στο σύστημα συλλογικής λήψης αποφάσεων ως ισότιμος εταίρος ούτως ώστε να ενθαρρυνθεί στην πορεία προς τον εκδημοκρατισμό και την οικονομική μετάβαση και να μην οπισθοδρομήσει στον κομμουνισμό και την αντιπαλότητα προς τη Δύση¹³⁸. Η ένταξη της Ρωσίας στους G7 έγινε το 1997 ενώ μόλις το 2006, η χώρα συμπερίλφθηκε στο σύστημα της εκ περιτροπής προεδρίας φιλοξενώντας την ετήσια σύνοδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων στην Αγία Πετρούπολη¹³⁹. Ωστόσο, η ένταξη αυτή δεν είναι ολοκληρωμένη καθώς η Ρωσία, μέχρι και σήμερα, δε συμμετέχει στις συναντήσεις των Υπουργών Οικονομικών των G7. Μια εξαίρεση έγινε το 2008 όταν οι Υπουργοί Οικονομικών των G7 πραγματοποίησαν μια συνάντηση, στα πλαίσια της ετήσια συνόδου του Συμβουλίου των Διοικητών του ΔΝΤ, απευθύνοντας παράλληλα πρόσκληση και στη Ρωσία. Ο υπουργός οικονομικών της Ρωσίας A.Kudrin είχε ερμηνεύσει την πρόσκληση αυτή ως ένδειξη για πλήρη ενσωμάτωση της Ρωσίας στην Ομάδα¹⁴⁰. Το συμπέρασμα τελικά αποδείχθηκε πρόωρο, καθώς το 2010 η προεδρία του Καναδά διοργάνωσε διάσκεψη των υπουργών οικονομικών χωρίς να προσκαλέσει τη Ρωσία.

Η Ομάδα των G7 διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο κατά την περίοδο μετάβασης της ρωσικής οικονομίας τη δεκαετία του '90, ιδιαίτερα αναφορικά με το ρόλο του

¹³⁷ Διάταγμα του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας No. 537, Άρθρο 13

¹³⁸ Lukov, V., "Russia's G8 History: from Guest to President", *Russia in Global Affairs*, Vol.4, No.3, 2006. σελ. 8-21

¹³⁹ Η Ρωσία αναλαμβάνει την προεδρία ξανά το 2014 και θα φιλοξενήσει την ετήσια σύνοδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων στο Σότσι.

¹⁴⁰ Ria Novosti, 11 Οκτωβρίου 2008

ΔΝΤ. Στο κείμενο συμπερασμάτων της Συνόδου του Μονάχου, γινόταν ρητή αναφορά ότι τα νέα ανεξάρτητα κράτη της πρώην ΕΣΣΔ, μεταξύ τους και η Ρωσία, έπρεπε να αποταθούν στο ΔΝΤ για τις οικονομικές πολιτικές της μετάβασης¹⁴¹. Στο αντίστοιχο κείμενο της Συνόδου του Τόκυο το 1993, υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στη Ρωσία και στην αναγκαιότητα να έρθει σε συνομιλίες με το ΔΝΤ για τη συμφωνία μιας SBA¹⁴². Η πίεση που άσκησε η Ομάδα των G7 είχε ως αποδέκτες και τα δύο μέρη: για τη Ρωσία ο στόχος ήταν η σοβαρότερη αφοσίωση στην υλοποίηση των μεταρρυθμιστικών πολιτικών και για το ΔΝΤ η λιγότερο αυστηρή στις προϋποθέσεις αιρεσιμότητας για την εκταμίευση των δανείων¹⁴³.

Ο αποκλεισμός της Ρωσίας από τις συναντήσεις των Υπουργών Οικονομικών του G7 έχει δύο συνέπειες. Αρχικά, έχει περιορίσει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών της Ρωσίας, εντός της ομάδας, κυρίως σε ζητήματα ασφάλειας όπως η αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας. Το δεύτερο είναι ότι έχει δυσανεστήσει τη ρωσική ηγεσία που βλέπει στον αποκλεισμό της την προσπάθεια των δυτικών χωρών να διατηρήσουν την ηγεμονία τους στην παγκόσμια οικονομική αρχιτεκτονική αγνοώντας τους νέους διεθνείς οικονομικούς συσχετισμούς. Το 2010, όταν ο Καναδάς απέφυγε να προσκαλέσει τη Ρωσία στη διάσκεψη υπουργών οικονομικών που οργάνωσε, η αντίδραση του Ρώσου υπουργού εξωτερικών A.Nasterenko ήταν να δηλώσει ότι πλέον είναι αδύνατο να λαμβάνονται αποφάσεις για την παγκόσμια οικονομία χωρίς τη συμμετοχή των δυναμικά αναπτυσσόμενων οικονομιών¹⁴⁴. Έτσι η Ρωσία στρέφεται στους άτυπους μηχανισμούς όπου οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν σημαντικό ή κυρίαρχο ρόλο: στην Ομάδα των G20 και στα BRICS.

BRICS είναι ακρωνύμιο των πέντε πιο δυναμικά αναπτυσσόμενων οικονομιών: Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Ν.Αφρική. Η ονομασία, αποτελεί έμπνευση του οικονομολόγου της Goldman Sachs, Jim O'Neill, ο οποίος ήθελε να περιγράψει μονολεκτικά την ομάδα των χωρών εκείνων που, σύμφωνα με τις αναλύσεις της διεθνούς τράπεζας που εργαζόταν, στα επόμενα 30 χρόνια θα ξεπερνούσε σε οικονομική ισχύ τις έξι μεγαλύτερες δυτικές οικονομίες. Το 2006, πραγματοποιήθηκε η πρώτη άτυπη συνάντηση των υπουργών εξωτερικών της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας και της Κίνας στη Νέα Υόρκη στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Το 2009, με πρωτοβουλία της Ρωσίας, οι συναντήσεις

¹⁴¹ G7, *Communique: Working Together for Growth and a safer World 1992*, Άρθρα 30-33

¹⁴² G7, *Communique: Working Together for Growth and a safer World 1992*, Άρθρα 9-10

¹⁴³ Odling-Smee, J., *The IMF and Russia in the 90s*, International Monetary Fund, 2004. σελ. 12

¹⁴⁴ Ria Novosti, 04 Φεβρουαρίου 2010

των ηγετών των κρατών BRIC θεσμοποιήθηκαν με την πρώτη σύνοδο να λαμβάνει χώρα στην πόλη Ekateriniburg. Από το 2011 στις συνόδους συμμετέχει και η Νότιος Αφρική συμπληρώνοντας με αυτόν τον τρόπο το ακρωνύμιο BRICS.

Η Ρωσία κατά το μεγαλύτερο μέρος της προηγούμενης δεκαετίας δεν ανέλαβε κάποια σημαντική πρωτοβουλία για τα διεθνή οικονομικά ζητήματα εντός των άτυπων θεσμών, ακόμα και στους G20 όπου δεν αντιμετώπιζε τον αποκλεισμό στις οικονομικές συζητήσεις όπως συνέβαινε στους G7. Το ξέσπασμα όμως της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης το 2008, θα μεταβάλει άρδην αυτή τη στάση και θα ωθήσει τη Ρωσία προς την υιοθέτηση μια περισσότερο ενεργής πολιτικής. Η Ρωσία δέχτηκε μεγαλύτερο πλήγμα στην οικονομία της όχι μόνο σε σχέση με τις χώρες BRICS αλλά και με όλες τις χώρες του G20. Η εξέλιξη αυτή κατέδειξε τις αδυναμίες της οικονομίας και, παράλληλα, κατέρριψε την πεποίθηση των Ρώσων αξιωματούχων ότι επειδή η Ρωσία είναι μια αναπτυσσόμενη χώρα δεν μπορεί να προσβληθεί από τα οικονομικά προβλήματα της Δύσης¹⁴⁵. Το συμπέρασμα ήταν ότι η Ρωσία αποτελεί πλέον τμήμα της παγκόσμιας οικονομίας και δεν μπορεί να απομονωθεί από τις συνέπειες μια παγκόσμιας ύφεσης. Επομένως, είναι απαραίτητο να εμπλακεί ενεργότερα στις διαδικασίες διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομίας εάν επιθυμεί να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τα συμφέροντα της. Επίσης, οι Ρώσοι αντιλαμβάνονται ότι υπέστησαν τις συνέπειες μια κρίσης που δεν δημιούργησαν εκείνοι, αλλά ο δυτικός κόσμος και κυρίως οι ΗΠΑ. Αυτή η θεώρηση της κρίσης που βίωσε η ρωσική οικονομία το 2008 ενίσχυσε τη θέση της Ρωσίας ότι οι αναπτυσσόμενες οικονομίες πρέπει να αναβαθμίσουν το ρόλο τους στις διαδικασίες της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης καθώς υφίστανται συνέπειες από τις πολιτικές που ασκούν οι αναπτυγμένες χώρες.

Σε αυτό το πλαίσιο η Ρωσία αρχίζει να κινητοποιείται δυναμικά κυρίως εντός των BRICS και του G20. Καταρχάς, πρωτοστατεί στην προσπάθεια να αναδειχθούν οι BRICS σε σημαντικό οργανισμό των διεθνών σχέσεων και αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να διοργανώσει την πρώτη σύνοδο των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των χωρών αυτών. Στις χώρες BRICS, η Ρωσία εντοπίζει ένα συνασπισμό δυνάμεων με τις οποίες μοιράζεται μια κοινή αντίληψη για το διεθνές

¹⁴⁵ Ο Υπουργός Οικονομικών της Ρωσίας A.Kudrin σε δηλώσεις του στο World Economic Forum, τον Ιανουάριο του 2008, στο Νταβός αποκάλυψε τη χώρα του «νησί σταθερότητας που δεν έχει υποστεί σοβαρές συνέπειες από την κρίση». Οι δηλώσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του Ρωσικού Υπουργείου Οικονομικών <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?afrom4=23.01.2008&ato4=23.01.2008&id4=5592>

σύστημα αλλά και για τις μεταρρυθμίσεις που θα πρέπει να προωθηθούν στην παγκόσμια οικονομική αρχιτεκτονική. Στην Τελική Διακήρυξη της πρώτης Διάσκεψης των χωρών στο Ekateriniburg σημειώνεται ότι οι χώρες BRICS υποστηρίζουν ένα δίκαιο πολυπολικό κόσμο¹⁴⁶. Ταυτόχρονα κοινός τόπος όλων των Τελικών Διακηρύξεων των πέντε συνόδων που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα είναι η μεταρρύθμιση των διεθνών οικονομικών οργανισμών προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης του ρόλου των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Στη Τελική Διακήρυξη της Συνόδου της Brasilia το 2010, γίνεται αναφορά σε «έλλειμμα νομιμοποίησης» των οργανισμών του Bretton Woods λόγω της δυσανάλογα μικρής βαρύτητας των αναπτυσσόμενων χωρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενώ σημειώνεται η ανάγκη για μια ανοιχτή επιλογή προσώπων στις διευθυντικές θέσεις του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας¹⁴⁷. Στη Σύνοδο του 2013 στο Durban της Ν.Αφρικής, οι χώρες BRICS προχώρησαν ένα βήμα παραπέρα στους στόχους τους για τη διεθνή οικονομική αρχιτεκτονική προτείνοντας μεταρρυθμίσεις και στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Συγκεκριμένα, επικρότησαν το διάλογο που διεξάγεται για αναθεώρηση των SDR του ΔΝΤ στηρίζοντας ένα περισσότερο διευρυμένο διεθνές νομισματικό αποθεματικό¹⁴⁸. Η άποψη αυτή, εντάσσεται στη ρωσική επιδίωξη για περιορισμό του διεθνούς ρόλου του δολαρίου που στηρίζει την αμερικανική ηγεμονία στην Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση και συμπίπτει με την επιθυμία της να αναβαθμίσει τον διεθνή ρόλο του ρουβλίου συμπεριλαμβάνοντας το στα νομίσματα που αποτελούν τα SDR.

Συνοψίζοντας, η Ρωσία άρχισε να εμπλέκεται ενεργά στη διευθέτηση των παγκόσμιων οικονομικών ζητημάτων, εντός των άτυπων θεσμών, ως απάντηση στη χρηματοοικονομική κρίση του 2008. Η εμπλοκή αυτή πραγματοποιήθηκε εντός του G20 και των BRICS και όχι μέσω του G7 για δύο λόγους: πρώτον η Ρωσία δεν μετέχει στον οικονομικό σκέλος των G7 άρα δεν της παρέχεται το βήμα για να αναπτύξει πρωτοβουλίες, και δεύτερον γιατί οι επιδιώξεις της Ρωσίας στοχεύουν στη σχετική μείωση της ισχύος των δυτικών αναπτυγμένων χωρών, στη λήψη αποφάσεων για διεθνή οικονομικά θέματα, προς όφελος των αναπτυσσόμενων χωρών. Συνεπώς, ακόμα και στην περίπτωση που η Ρωσία είχε λόγο στη Συνδιάσκεψη των Υπουργών Οικονομικών του G7, θα ήταν αδύνατο να προωθήσει μεταρρυθμίσεις που πρακτικά

¹⁴⁶ BRIC, *Joint Statement of the BRIC countries' leaders 2009*, Άρθρο 12

¹⁴⁷ BRIC, *BRIC Summit - Joint Statement 2010*, Άρθρο 11

¹⁴⁸ BRICS, *Durban Declaration 2013*, Άρθρο 13

υποβαθμίζουν την ρόλο των υπόλοιπων μελών της Ομάδας στη διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας. Σε κάθε περίπτωση, η Ρωσία αντιλαμβάνεται ως θετική τη συμμετοχή σε άτυπους διεθνείς θεσμούς επειδή σε αυτούς έχει σημαντικό ρόλο και η πολιτική ισχύς, άρα είναι ευκολότερο να προωθήσει τις θέσεις της.

Μέχρι στιγμής έχει εξεταστεί η παρουσία της Ρωσίας στην ομάδα των G7 που κυριαρχούν οι δυτικές αναπτυγμένες χώρες και στα BRICS όπου μετέχουν μόνο αναπτυσσόμενες χώρες. Παρακάτω θα εξεταστεί η παρουσία της Ρωσίας στην ομάδα των G20, που αποτελεί κοινό forum αναπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών. Η επιλογή οι G20 να αποτελέσουν ξεχωριστή ενότητα, στηρίζεται στο ότι η ομάδα αυτή αποτελεί τον κύριο άτυπο μηχανισμό της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης όπου μετέχουν αναπτυσσόμενες οικονομίες στις οποίες περιλαμβάνεται και η Ρωσία. Επιπλέον, αποτελεί το θεσμό όπου η Ρωσία προωθεί τις θέσεις της για τη νέα κατανομή ισχύος στο σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης παρουσία και των δυτικών χωρών.

6.2 Η Ρωσία και το G20

Η Ρωσία συμμετέχει στην ομάδα των G20 από την ίδρυση της το 1999, ωστόσο τα πρώτα χρόνια η παρουσία της είναι περιθωριακή ενώ απουσιάζει και η ανάληψη πρωτοβουλιών. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι μέχρι το 2008, οπότε και ξέσπασε η χρηματοοικονομική κρίση, η Ρωσία δεν ανέλαβε καμία φορά την προεδρία της ομάδας, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες BRICS (Ινδία – 2002, Κίνα – 2005, Ν.Αφρική – 2007, Βραζιλία – 2008). Το 2008, μεσούσης της οικονομικής κρίσης, οι ΗΠΑ κάλεσαν στη Washington τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της Ομάδας για να συζητήσουν την από κοινού δράση τους. Οι συναντήσεις των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων θεσμοποιήθηκαν στις Συνόδους του G20, οι οποίες πλέον λαμβάνουν χώρα σε ετήσια βάση.

Στην πρώτη Σύνοδο του G20 στη Washington τον Νοέμβριο του 2008, η ρωσική πλευρά παρουσιάστηκε χωρίς κάποια συγκεκριμένη θέση ή επιδίωξη καθώς είχε την πεποίθηση ότι λόγω του πολέμου της Γεωργίας που είχε προηγηθεί τον Αύγουστο θα βρισκόταν στο περιθώριο¹⁴⁹. Ο πρόεδρος D.Medvedev συνυπέγραψε την Διακήρυξη της Συνόδου αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τη δέσμευση ότι η

¹⁴⁹ Cooper, J., “Russia and the global financial-economic crisis”, στο Wilhelmsen, J., Wilson Rowe, E. (επιμέλεια), *Russia's encounter with globalization: actors, processes and critical moments*, Palgrave Macmillan, 2011. σελ.78

Ρωσία δε θα υιοθετήσει κανένα προστατευτικό μέτρο για ένα έτος¹⁵⁰. Μόλις δύο ημέρες όμως μετά την υπογραφή της Διακήρυξης, ο πρωθυπουργός V.Putin δήλωσε ότι η Ρωσία θα σεβαστεί τις δεσμεύσεις που ανέλαβε μόνο εάν αυτό δεν αντίκειται στην εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων¹⁵¹. Η κίνηση αυτή αφενός κατευθυνόταν προς τη δέσμευση για μη λήψη κανενός προστατευτικού μέτρου, αφετέρου κατέδειξε ότι στη Ρωσία δεν υπήρξε καμία επεξεργασία ή προετοιμασία για τις θέσεις που θα υποστήριζε στη Σύνοδο.

Έξι μήνες μετά στη Σύνοδο του Λονδίνου το 2009, η ρωσική αποστολή εμφανίστηκε σαφώς πιο προετοιμασμένη έχοντας συγκεκριμένες προτάσεις τις οποίες και ανακοίνωσε πριν την έναρξη της Συνόδου¹⁵². Οι προτάσεις αυτές αφορούσαν την καθιέρωση διεθνών προτύπων για την άσκηση μακροοικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής που θα ήταν υποχρεωτικά για τις ηγέτιδες οικονομίες, τη διαμόρφωση ενός παγκόσμιου κανονιστικού πλαισίου για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τη μεταρρύθμιση του διεθνούς νομισματικού συστήματος με διεύρυνση του καταλόγου των νομισμάτων που χρησιμοποιούνται ως διεθνή αποθεματικά και την αναμόρφωση των διεθνών οικονομικών οργανισμών ώστε να ενισχυθεί ο ρόλος των αναπτυσσόμενων χωρών. Στη Δήλωση των αρχηγών κρατών που ολοκλήρωσε τη Σύνοδο, υπάρχει μνεία στη μεταρρύθμιση των διεθνών οικονομικών οργανισμών και συγκεκριμένη αναφορά στις τροποποιήσεις των quotas στο ΔΝΤ¹⁵³. Αντίθετα δεν υπάρχει καμία δέσμευση για αναμόρφωση του διεθνούς οικονομικού συστήματος στο πλαίσιο της ρωσικής πρότασης.

Οι θέσεις που παρουσιάστηκαν στη Σύνοδο του Λονδίνου συνιστούν τον κύριο κορμό της ρωσική ατζέντας στο G20. Κατά τα επόμενα χρόνια, θα παρουσιαστούν και κάποιες πρωτοβουλίες σε επιμέρους ζητήματα, όπως: η προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος από δραστηριότητες που σχετίζονται με την υπεράκτια εξόρυξη και τη, δια θαλάσσης διαμετακόμιση, πετρελαίου και φυσικού

¹⁵⁰ Η Σύνοδος αποφάσισε στο πλαίσιο της αφοσίωσης στην ανοιχτή οικονομία να υιοθέτηση τη δωδεκάμηνη αποχή από οποιοδήποτε προστατευτικό μέτρο. Declaration of the G20 Summit on Financial Markets and the World Economy, Άρθρο 13

¹⁵¹ The Moscow Times, 18 Νοεμβρίου 2008 <http://www.themoscowtimes.com/business/article/putin-tacks-provison-on-g20-pledge/372446.html>

¹⁵² Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Προτάσεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας για τη Σύνοδο των G20 στο Λονδίνο* (Предложения Российской Федерации к саммиту «Группы двадцати» в Лондоне) <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2009/03/213992.shtml>

¹⁵³ G20, *Leaders' Statement – London Summit 2009*, Άρθρο 20

αερίου, η διαφθορά και η δημιουργία ενός ρυθμιστικού πλαισίου για τη λειτουργία του ιντερνέτ.

Στη Σύνοδο του Τορόντο, η Πρωτοβουλία για την Προστασία του Παγκόσμιου Θαλάσσιου Περιβάλλοντος με στόχο την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση και πρόληψη των ατυχημάτων που προκαλούνται από την υπεράκτια εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η Πρωτοβουλία αποτελεί ρωσική πρόταση στον απόηχο της του ατυχήματος στις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις της BP στον Κόλπο του Μεξικό που προκάλεσε τη μεγαλύτερη πετρελαιοκηλίδα στην ιστορία της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Η Σύνοδος των Καννών το 2011, συμπεριέλαβε την Πρωτοβουλία για την Προστασία του Παγκόσμιου Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, στο κείμενο της Τελικής Διακήρυξης¹⁵⁴. Στην αντίστοιχη Ομάδα Εργασίας ανατέθηκε η δημιουργία ενός μηχανισμού για την ανταλλαγή πληροφοριών πάνω σε βέλτιστες πρακτικές πρόληψης ατυχημάτων που σχετίζονται με την εξόρυξη και μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου στη θάλασσα. Η Ρωσία έχει προεδρεύσει αυτής της Ομάδας Εργασίας και έχει επιτελέσει σημαντικό έργο στην ανάπτυξη της Πρωτοβουλίας, κυρίως μέσα από τη συνεργασία με διάφορους οργανισμούς και fora.

Η καταπολέμηση της διαφθοράς και η δημιουργία ενός κανονιστικού πλαισίου για τη λειτουργία του ιντερνέτ αποτέλεσαν σημείο ρωσικού ενδιαφέροντος στη Σύνοδο των Καννών. Ωστόσο, η ατζέντα της Συνόδου επικεντρώθηκε στην κρίση χρέους της ευρωζώνης ενώ ο πρόεδρος D.Medvedev αποχώρησε πριν την ολοκλήρωση των εργασιών για να παραστεί στους εορτασμούς της ημέρας Εθνικής Ενότητας. Ως αποτέλεσμα, το κανονιστικό πλαίσιο για το ιντερνέτ έλαβε μηδενική προσοχή και απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά σε αυτό στο κείμενο της Τελικής Διακήρυξης. Για τη διαφθορά περιορίστηκαν στον να διαπιστώσουν την πρόοδο που έχουν σημειώσει τα μέλη στην υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης Κατά της Διαφθοράς¹⁵⁵.

6.2.1 Οι στόχοι και οι προτεραιότητες της Ρωσικής Προεδρίας στο G20

Για το 2013, η Ρωσία έχει αναλάβει την προεδρία της ομάδας G20 και θα φιλοξενήσει τον ερχόμενο Σεπτέμβριο την ετήσια Σύνοδο στην Αγία Πετρούπολη. Στόχος της Ρωσικής Προεδρίας είναι η ανάπτυξη μέτρων που σημάνει την έναρξη

¹⁵⁴ G20, *Cannes Summit Final Declaration 2011*, Αρθ. 58

¹⁵⁵ G20, *Cannes Summit Final Declaration 2011*, Αρθ. 85

ενός νέου κύκλου βιώσιμης ανάπτυξης για όλους, ενώ βασικές προτεραιότητες για την επίτευξη της ανάπτυξης είναι η δημιουργία θέσεων ποιοτικής εργασίας, οι επενδύσεις, η διαφάνεια και η αποτελεσματική ρύθμιση της παγκόσμιας οικονομίας¹⁵⁶.

Κατά κύριο λόγο η Ρωσική Προεδρία έχει κληρονομήσει το έργο των προηγούμενων συνόδων αναφορικά με τη χρηματοδότηση των επενδύσεων, τον κρατικό δανεισμό, τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους αλλά και τη μεταρρύθμιση του ΔΝΤ. Οι επενδύσεις αποτελούν βασική πτυχή της αναπτυξιακής διαδικασίας και οι G20 θα επιχειρήσουν πρωτίστως τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος και στη συνέχεια τη συνέργεια του ιδιωτικού τομέα στην αύξηση των παγκόσμιων επενδύσεων. Σε αυτό το πλαίσιο θα αναζητηθούν νέες πηγές μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, όπως οι θεσμικοί επενδυτές, αλλά και ένα νέο κανονιστικό πλαίσιο για το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα ώστε να ενθαρρυνθεί η διοχέτευση κεφαλαίων από τα τραπεζικά ιδρύματα στην πραγματική οικονομία¹⁵⁷. Στον τομέα του δημοσίου χρέους των κρατών, η Ρωσία θέτει ως στόχο την διεύρυνση του Πλαισίου για την Ισχυρή, Βιώσιμη και Ισόρροπη Ανάπτυξη και πιο συγκεκριμένα: την αναθεώρηση των μέσο-μακροπρόθεσμων στόχων για το δημόσιο χρέος που τίθενται σε κάθε χώρα καθώς και των στρατηγικών για την επίτευξη τους, την ενίσχυση της Διαδικασίας Αξιολόγησης της Λογοδοσίας (Accountability Assessment Process) μέσω της προσθήκης επιπλέον δεικτών που θα καταστήσουν περιεκτικότερη την μακροοικονομική ανάλυση και, την ανάλυση των επίμονων ανισορροπιών ανάμεσα στα μέλη των G20.

Οι στόχοι της Ρωσικής Προεδρίας για τη διεθνή οικονομική αρχιτεκτονική συνοψίζουν τις θέσεις των αναπτυσσόμενων χωρών για μεγαλύτερο ρόλο στη διακυβέρνηση των διεθνών οικονομικών οργανισμών. Η Ρωσία επιθυμεί μέχρι τον Ιανουάριο του 2014, να έχει ολοκληρωθεί η μεταρρύθμιση των quotas και των δικαιωμάτων ψήφου του 2010 στο ΔΝΤ, και να έχει προωθηθεί η επανεξέταση της φόρμουλας για τον υπολογισμό των ποσοστώσεων. Η μεγαλύτερη συμμετοχή των αναπτυσσόμενων χωρών στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότητα της διεθνούς οικονομικής αρχιτεκτονικής ώστε να αποτρέψει μελλοντικές κρίσεις. Στο πλαίσιο των δράσεων αναφορικά με την διεθνή

¹⁵⁶ G20, Priorities of Russia's G20 presidency in 2013. http://www.g20.org/docs/g20_russia/priorities.html

¹⁵⁷ G20, The Russian Presidency in brief. σελ. 13-14

οικονομική αρχιτεκτονική εντάσσεται και η υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης των G20 για την στήριξη της ανάπτυξης των αγορών ομολόγων σε τοπικό νόμισμα. Η ανάπτυξη των αγορών σε τοπικό νόμισμα θεωρείται ότι μπορεί να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να απορροφήσουν αποτελεσματικότερα και με ασφάλεια τις ευμετάβλητες ροές κεφαλαίων και να διευκολύνει την ομαλότερη προσαρμογή του ισοζυγίου πληρωμών. Σε αυτό ακριβώς το ζήτημα, η Ρωσία έχει συμφέρον και τη δυνατότητα να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο. Ένας από τους οικονομικούς στόχους της χώρας είναι η ανάδειξη της Μόσχας σε διεθνές χρηματοοικονομικό κέντρο και η επίτευξη του στόχου αυτού προϋποθέτει μια ισχυρή εγχώρια κεφαλαιαγορά. Οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί καλούνται να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των εγχώριων κεφαλαιαγορών παρέχοντας πολύτιμη τεχνική βοήθεια και την απαραίτητη καθοδήγηση στις χώρες.

Για το διεθνές εμπόριο, οι στόχοι που έχει θέσει η Ρωσική Προεδρία διέπονται από το πνεύμα ενδυνάμωσης της πολυμερούς συνεργασίας για την εξεύρεση λύσεων στα παγκόσμια προβλήματα που δημιουργούν εμπορικές διαφωνίες ανάμεσα στα μέλη του G20. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι σημαντική η προσπάθεια να επιλυθούν τα εκκρεμή ζητήματα που εμποδίζουν την ολοκλήρωση του Γύρου της Doha. Η Ομάδα των G20 θα πρέπει να ηγηθεί στον περιορισμό των προστατευτικών τακτικών, στην ενίσχυση του πολυμερούς εμπορικού συστήματος και στην καθιέρωση κοινών αξιών για το διεθνές εμπόριο¹⁵⁸.

Η Προεδρία του G20, αποτελεί μια ευκαιρία και μια πρόκληση ταυτόχρονα για τη Ρωσία. Τα πρώτα δείγματα γραφής, σε οργανωτικό επίπεδο, ήταν αρκετά ελπιδοφόρα καθώς η Ρωσία στην αρχή της προεδρίας της εκπόνησε ένα πρόγραμμα που περιελάμβανε πολλές συναντήσεις των διαφόρων ομάδων εργασίας και δεξαμενών σκέψης. Παράλληλα δεσμεύτηκε για προσήλωση στο αποτέλεσμα των συνεδριάσεων και ενίσχυση του ρόλου της Τρόικας (περιλαμβάνει την παρούσα χώρα-πρόεδρο, την προηγούμενη και την επόμενη), ώστε να εξασφαλίζεται η μεγίστη συνοχή στο έργο και τις επιδιώξεις του G20. Η προεδρεύουσα χώρα έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει κατά το δοκούν την ατζέντα των G20 για τη χρονιά που προεδρεύει. Ωστόσο, η ιεραρχία προτεραιοτήτων που εν τέλει διαμόρφωσε η Ρωσία ήταν απόλυτα συμβατή με την οικονομική αντίληψη των εταίρων της στην Ομάδα των G20 για την παγκόσμια ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας,

¹⁵⁸ G20, The Russian Presidency in brief. σελ. 17

καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο ότι επιθυμεί την ευρύτερη δυνατή συναίνεση στις τελικές αποφάσεις. Η Ρωσία θα πρέπει να αποδείξει ότι είναι σε θέση να ηγηθεί του G20 οδηγώντας το σε απτά και πραγματοποιήσιμα αποτελέσματα, ωστόσο οι πρώτες αποτιμήσεις σχετικά με τη μέχρι τώρα πορεία της προεδρίας, πριν τη Σύνοδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Η βασική αδυναμία που εντοπίζεται είναι η έλλειψη συγκεκριμένων στόχων που υπονοεί ένα βαθύτερο έλλειμμα στρατηγικής για το ποια θα είναι ή ποια θα έπρεπε να είναι η προστιθέμενη αξία της Ρωσικής Προεδρίας στην πορεία του G20¹⁵⁹. Η ατζέντα του G20 για το 2013, όπως επιβεβαιώθηκε και μετά από τη συνάντηση των Υπουργών Οικονομικών και Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών, τον περασμένο Φεβρουάριο, αναμφίβολα περιλαμβάνει πολύ σημαντικά ζητήματα. Ωστόσο, η επίτευξη των προτεραιοτήτων που έχουν τεθεί, επιβάλλει την εξειδίκευση τους σε συγκεκριμένες δράσεις και πολιτικές καθώς και τον καθορισμό στόχων για την αξιολόγηση της εφαρμογής τους.

¹⁵⁹ Medish, M., Lucich, D., *Russia's turn to steer the Group of Twenty: an interim assessment*, Center on Global Interests, 2013. σελ. 15-16

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την εμφάνιση της ως ανεξάρτητος δρών της διεθνούς πολιτικής, μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991, η Ρωσία είχε να φέρει εις πέρας ένα ιδιαίτερο απαιτητικό εγχείρημα: τον μετασχηματισμό της οικονομίας της μέσα από την αντικατάσταση του σοβιετικού κρατικού συγκεντρωτισμού με ένα σύστημα «οικονομίας της αγοράς» και, παράλληλα, την ένταξη της στις δομές της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης από τις οποίες μέχρι τότε απείχε.

Η διαδικασία μετάβασης και οι δυσμενείς συνέπειες που αυτή επέφερε στην ρωσική οικονομία αποτελούν το κύριο άξονα γύρω από τον οποίο δομούνται οι σχέσεις της Ρωσίας με τους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Αρχικά, οι χώρες του G7 (κυρίως οι ΗΠΑ), επιταχύνουν τη διαδικασία ένταξης της Ρωσίας στο ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα, ενώ ωθούν τους τελευταίους να αναλάβουν δράση παρέχοντας χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια στο πρόγραμμα μετάβασης της ρωσικής οικονομίας. Σημαντική συνδρομή στο ρωσικό πρόγραμμα έχουν και οι περιφερειακοί οικονομικοί οργανισμοί: όπως η EBRD που χρηματοδοτεί έργα στον ιδιωτικό τομέα και ο OECD που συστήνει μεταρρυθμιστικές πολιτικές. Η Ρωσία γίνεται αποδέκτης της αρωγής των διεθνών οικονομικών οργανισμών αλλά και των μέτρων πολιτικής που υπαγορεύουν οι οργανισμοί αυτοί για τη χορήγηση της οικονομικής βοήθειας. Κατά συνέπεια, η εν λόγω περίοδος χαρακτηρίζεται από την παθητική στάση της Ρωσίας απέναντι στους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης οι οποίοι σπεύδουν να ενισχύσουν την προσπάθεια μετασχηματισμού της ρωσικής οικονομίας.

Στο πλαίσιο αυτό, οι επιδιώξεις της Ρωσίας είναι, κατ' ανάγκη, συγκρατημένες και επικεντρώνονται στο να περιορίσουν τις δυσμενείς συνέπειες της οικονομικής μετάβασης. Ο βασικός στόχος είναι η αποφυγή λήψης των σκληρών μέτρων που επέβαλλαν τα προγράμματα προσαρμογής (κυρίως του ΔΝΤ), χωρίς όμως να τίθεται σε κίνδυνο η χρηματοδότηση από τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Η πολιτική βαρύτητα που ενείχε το εγχείρημα της ρωσικής μετάβασης ανάγκασε τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς να υποχωρήσουν από τη θέση για απαρέγκλιτη εφαρμογή των προγραμμάτων τους: το ΔΝΤ εκπόνησε διαδοχικά 5 προγράμματα δανειοδοτικής στήριξης παρόλο που η Ρωσία ήταν, σχεδόν, μονίμως υπόλογη για ανεπαρκή εφαρμογή των απαιτούμενων μέτρων.

Οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, σε καμία περίπτωση, δεν έμειναν αμέτοχοι στη διαδικασία μετάβασης της ρωσικής οικονομίας. Με την υποστήριξη τους έδωσαν σημαντική ώθηση στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της ρωσικής κυβέρνησης ενάντια στις έντονες αντιδράσεις της αντιπολίτευσης. Ιδιαίτερα από το 1995 και έπειτα, όπου η χρηματοδοτική ενίσχυση είναι αρκετά μεγαλύτερη, οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, και πρωτίστως το ΔΝΤ, αυξάνουν την επιρροή τους στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων για τα διαρθρωτικά μέτρα. Η συνεισφορά του ΔΝΤ για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετώπισε η Ρωσία μετά την κρίση στη ΝΑ Ασία ήταν σημαντική, ωστόσο οι επιλογές του οργανισμού δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν την κατάρρευση του 1998.

Μετά το 1998, η Ρωσία μπαίνει σε τροχιά εντυπωσιακής οικονομικής ανάπτυξης που κατά κύριο λόγο βασίζεται στην εξαγωγή ενεργειακών πόρων. Τα επόμενα χρόνια καλύπτει το χαμένο έδαφος από την οικονομική υστέρηση της προηγούμενης δεκαετίας και ανακτά σημαντικό μέρος του διεθνούς κύρους της που είχε απολύσει κατά την περίοδο του οικονομικού μετασχηματισμού. Όταν το 2005 αποπληρώνει τα δάνεια που είχε λάβει από το ΔΝΤ τη δεκαετία του '90, η Ρωσία παύει να είναι χώρα-οφειλέτης επομένως αποκτά τη δυνατότητα να αναλάβει ενεργό ρόλο στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

Θεμελιακή θέση της Ρωσίας είναι ότι οι εξελίξεις οδηγούν σε ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα και ότι η χώρα προορίζεται να αναλάβει ρόλο παγκόσμιας δύναμης σε αυτό. Ωστόσο, οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, κυρίως οι οργανισμοί του Bretton Woods, κάθε άλλο παρά επιβεβαιώνουν αυτήν την άποψη, καθώς η δομή τους αναγνωρίζει ως μόνο κυρίαρχο του διεθνούς συστήματος τις ΗΠΑ (που διαθέτουν δικαίωμα βέτο στις σημαντικές αποφάσεις του ΔΝΤ) και παρέχει μεγαλύτερη εξουσία στις χώρες του «δυτικού» κόσμου. Η παραπάνω προσέγγιση σε συνδυασμό με τη δυσάρεστη εμπειρία της δεκαετίας του '90, καλλιέργησε μια επιφυλακτικότητα απέναντι στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Η Ρωσία αποβλέπει σε αλλαγή της κατανομής ισχύος που θα της επιτρέψει να έχει αποφασιστικότερο ρόλο, ανάλογο με εκείνον που επιζητά στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Το ξέσπασμα της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008 αποτελεί κομβικό σημείο για τη στάση της Ρωσίας απέναντι στην Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση. Καταρχάς, η κρίση ανέδειξε τις αδυναμίες της ρωσικής οικονομίας και κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για την αντιμετώπιση τους. Δεύτερον, ενίσχυσε την πεποίθηση ότι οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί χρήζουν άμεσης

μεταρρύθμισης, κυρίως αναφορικά με το ρόλο των αναπτυσσόμενων χωρών. Σύμφωνα με τη ρωσική άποψη, η αδυναμία των τυπικών μηχανισμών της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης να αποτρέψουν την κρίση, οφείλεται στην αυξημένη ισχύ που διαθέτουν οι αναπτυγμένες δυτικές χώρες (από τις οποίες άλλωστε ξέσπασε η κρίση) στους μηχανισμούς αυτούς. Τέλος η ρωσική ηγεσία αντιλήφθηκε ότι πλέον η χώρα αποτελεί τμήμα της παγκόσμιας οικονομίας επομένως δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστη από τις διεθνείς εξελίξεις. Οι παραπάνω παράγοντες, οδήγησαν τη Ρωσία στο να διαμορφώσει μια περισσότερο συγκροτημένη πολιτική για τους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.

Αρχικά, η Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση θα πρέπει να προσαρμοστεί στο πολυπολικό διεθνές σύστημα που αναδύεται από τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Η προσαρμογή αυτή προϋποθέτει τον περιορισμό της ηγεμονικής θέσης των ΗΠΑ στους Οργανισμούς του Bretton Woods και την αλλαγή συσχετισμών ισχύος εις βάρος των, δυσανάλογα, υπερεκπροσωπούμενων αναπτυγμένων δυτικών χωρών και προς όφελος των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Παράλληλα, το διεθνές νομισματικό σύστημα θα πρέπει ομοίως να μεταρρυθμιστεί προς αυτήν την κατεύθυνση περιορίζοντας την κυριαρχία του αμερικανικού δολαρίου προς όφελος άλλων περιφερειακών νομισμάτων.

Ωστόσο, η Ρωσία αναγνωρίζει ότι η οικονομία της δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει στο έπακρο τις ρωσικές επιδιώξεις για αναβαθμισμένο ρόλο στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Για αυτό έχει εκπονήσει μια στρατηγική για την κοινωνικοοικονομική της ανάπτυξη, στο επίκεντρο της οποίας βρίσκονται η καινοτομία, η τεχνολογική πρόοδος και η επένδυση στον ανθρώπινο κεφάλαιο. Μέσα από αυτή τη στρατηγική, η Ρωσία στοχεύει στη διαφοροποίηση της οικονομίας της, στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Παράλληλα, συνασπίζεται με τις αναπτυσσόμενες χώρες μέσα από άτυπους θεσμούς όπως τα BRICS για να προωθήσουν από κοινού τη θέση για αναβάθμιση του ρόλου τους εντός των διεθνών οικονομικών οργανισμών. Γενικότερα, η Ρωσία κλίνει προς τους άτυπους θεσμούς για να επιτύχει τους στόχους της αναφορικά με την Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση. Ο βασικός λόγος για αυτή τη στάση είναι ότι οι άτυποι θεσμοί, ελλείψει συγκεκριμένων διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων, δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην πολιτική ισχύ οπότε η Ρωσία βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση από ότι στους τυπικούς οικονομικούς θεσμούς. Ως αποτέλεσμα, η Ρωσία συνεισφέρει σημαντικά στη μετατόπιση της ευθύνης πολιτικής διαχείρισης της

παγκόσμιας οικονομίας από τους τυπικούς προς τους άτυπους μηχανισμούς της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.

Η θέση της Ρωσίας απέναντι στους περιφερειακούς οικονομικούς οργανισμούς συνοψίζεται στον σημαίνοντα ρόλο που θεωρεί ότι μπορούν διαδραματίσουν στην επίτευξη των στόχων οικονομικής πολιτικής. Η ενδεχόμενη ένταξη της χώρας στον OECD θα ενισχύσει την προσέλκυση επενδύσεων που κρίνονται απαραίτητες στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού της ρωσικής οικονομίας και ανάπτυξης του τομέα υψηλής τεχνολογίας. Ταυτόχρονα, η εντατικοποίηση των σχέσεων με την APEC θα τονώσει την αναπτυξιακή πορεία των λιγότερο αναπτυγμένων ανατολικών επαρχιών, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των ρωσικών περιφερειακών ανισοτήτων. Επομένως με την επικουρία των περιφερειακών οικονομικών οργανισμών, η Ρωσία επιδιώκει να υλοποιήσει τους σχεδιασμούς για την ισχυροποίηση της οικονομίας της που αποτελεί απαραίτητη συνθήκη για έναν αναβαθμισμένο ρόλο στις δομές της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης.

Για την περιφέρεια των χωρών της πρώην ΕΣΣΔ, έχει αναπτυχθεί μια πολύ διαφορετική στρατηγική η οποία στηρίζει τη λογική της στον ηγεμονικό ρόλο που παραδοσιακά κατέχει η Ρωσία στην περιοχή. Η πρωτοβουλία για Τελωνειακή Ένωση και Ενιαίο Οικονομικό Χώρο με τη Λευκορωσία και το Καζακστάν στοχεύει στη δημιουργία ενός πόλου οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιοχή με πυρήνα τις πιο «πιστές», στη Ρωσία, πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Σταδιακά η ένταξη και άλλων κρατών του μετασοβιετικού χώρου θα σχηματίσει μια περιφέρεια όπου η Ρωσία θα έχει άμεση επιρροή ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο το κύρος της ως παγκόσμια δύναμη. Επίσης, διαμορφώνεται μια μεγάλη αγορά όπου θα απορροφήσει τα ρωσικά προϊόντα ενδυναμώνοντας τις ρωσικές βιομηχανίες. Η διάσταση αυτή είναι εξόχως σημαντική στο πλαίσιο εκπλήρωσης του στόχου για αύξηση των ρωσικών εξαγωγών σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας. Παράλληλα, η προοπτική καθιέρωσης του ρουβλίου ως νομισματική μονάδα του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου που δημιουργείται, θα αναβαθμίσει το ρόλο του ρωσικού νομίσματος στις διεθνείς συναλλαγές. Μια τέτοια εξέλιξη θα προωθούσε τη ρωσική θέση για περιορισμό της ηγεμονικής θέσης του δολαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα και ταυτόχρονη θέσπιση ενός πολυμερούς νομισματικού συστήματος.

Η Ρωσία τα τελευταία είκοσι χρόνια έχει διανύσει μια μεγάλη απόσταση αναφορικά με τη θέση της στην Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση. Από δέκτης προτάσεων πολιτικής στη δεκαετία του '90, η Ρωσία μετατράπηκε σε διεθνή δρώντα

που επιχειρεί να μεταβάλει τους συσχετισμούς ισχύος εντός των διεθνών οικονομικών οργανισμών αλλά και τις γενικότερες δομές της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης. Παρά τις αρχικές επιφυλάξεις απέναντι στο σύστημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Διακυβέρνησης που εν μέρει δικαιολογούνται από τη δυσάρεστη εμπειρία της περιόδου μετάβασης και από περιορισμένη επιρροή που διαθέτει σήμερα η Ρωσία στην παγκόσμια οικονομική τάξη, η ρωσική πολιτική ηγεσία δείχνει ότι κατευθύνεται προς μια πιο ενεργή συμμετοχή στους διεθνείς οικονομικούς μηχανισμούς. Η τάση αυτή καταδεικνύει ότι η ρωσική ηγεσία εκλαμβάνει την αναβαθμισμένη συμμετοχή ως την πιο ενδεδειγμένη επιλογή για την πραγμάτωση των οικονομικών αλλά και πολιτικών της στόχων.

ΠΗΓΕΣ

A. Πρωτογενείς πηγές

Asia-Pacific Economic Cooperation, *2012 Leaders' Declaration: Vladivostok Declaration – integrate to grow, innovate to prosper*

BRIC, *Joint Statement of the BRIC countries' leaders 2009*

BRIC, *BRIC Summit - Joint Statement 2010*

BRICS, *Sanya Declaration 2011*

BRICS, *Delhi Declaration 2012*

BRICS, *Durban Declaration 2013*

Eurasian Economic Community, *Report on formation of the legal framework for the customs union*

Eurasian Economic Community, *Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community*

G7, *Communique: Working Together for Growth and a safer World 1992*

G20, *Cannes Summit Declaration 2011*

G20, *Seoul Summit Leaders' Declaration 2010*

International Monetary Fund, *IMF Approves Stand-by credit for Russia*, Press release 1995/21

International Monetary Fund, *IMF Approves Three-Year EFF Credit for the Russian Federation*, Press Release 1996/13

International Monetary Fund, *IMF Approves Supplemental Reserve Facility*, Press Release 97/59

International Monetary Fund, *IMF Approves Augmentation of Russia Extended Arrangement and Credit under CCFF; Activates GAB*, Press Release 1998/31

International Monetary Fund, *Russian Federation Completes Early Repayment of Entire Outstanding Obligations to the IMF*, Press Release 2005/19

International Monetary Fund, *The IMF's 2008 Quota and Voice Reforms Take Effect*, Press Release 11/64

Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών, *Χάρτης της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (Устав Содружества Независимых Государств)*

Κυβέρνηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Καινοτόμος Ρωσία 2020 : στρατηγική για την καινοτόμο ανάπτυξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την περίοδο έως το 2020 (Инновационная Россия – 2020)*

Organization for Economic Cooperation and Development, *Council Resolution on Enlargement and Enhanced Engagement*, 16-05-2007

Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέχρι το 2020 (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года)*, Διάταγμα Νο. 537

Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Περί μέτρων εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής (О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации)*, Διάταγμα Νο. 605

Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας (με τις τροποποιήσεις και τις προσθήκες της 30^{ης} Δεκεμβρίου 2008)

Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας, *Αντίληψη για την Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Концепция внешней политики Российской Федерации)*

Β. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βλαχούτσικος, Χ., *Η Ρωσική Οικονομική Εμπλοκή: σύγκρουση αξιών*, Εκδόσεις Ι.Σιδέρης, ΑΘΗΝΑ 2000

Γκορμπατσώφ, Μ., *Περεστρόικα: νέα σκέψη για τη χώρα μας και τον κόσμο*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, 1987

Γκόρτσος, Χ., *Εισαγωγή στο Διεθνές Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο: το Διεθνές Τραπεζικό Δίκαιο μέσα στο Σύστημα του Διεθνούς Χρηματοπιστωτικού Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΘΗΝΑ 2006

Cohn, T.H., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: θεωρία και πράξη*, Εκδόσεις Gutenberg, ΑΘΗΝΑ 2009

Ζαχαριάδης – Σούρας, Δ., *Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί (με ιδιαίτερη και εκτεταμένη αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση)*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, ΑΘΗΝΑ 2004

Gilpin, R., *Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού: η παγκόσμια οικονομία τον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, ΑΘΗΝΑ 2007

Gilpin, R., *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία*, Εκδόσεις Ποιότητα, ΑΘΗΝΑ 2007

Κόντης, Α., Τσαρδανίδης, Χ. (επιμέλεια), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: θεωρία, δομή και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας*, Εκδ. Παπαζήση, ΑΘΗΝΑ 2005

Μαλκίδης Θ., *Πολιτική Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ρωσία*, Εκδόσεις Γόρδιος ΑΘΗΝΑ 2005

Μπαμπανάσης, Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Εκδόσεις Παπαζήση, ΑΘΗΝΑ 2004

Rodrik, D., *Το παράδοξο της Παγκοσμιοποίησης – Η δημοκρατία και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, Εκδόσεις Κριτική, 2012

Ρουμελιώτης, Π., *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, ΑΘΗΝΑ 2002

Ρουμελιώτης, Π., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, ΑΘΗΝΑ 2006

Ρουμελιώτης, Π., *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, ΑΘΗΝΑ 2009

Σκλιάς, Π., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: τα Βαλκάνια, η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και οι σχέσεις τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001

Στεφάνου, Κ. & Γκόρτσος Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΘΗΝΑ 2005

Stiglitz, J., *Η Μεγάλη Αυταπάτη*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, ΑΘΗΝΑ 2003

Trautmann, L., *Η Ρωσία ανάμεσα στη δικτατορία και τη δημοκρατία*, Εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, 2000

Ξενόγλωσση

APEC, *Priorities of Russian Presidency for 2012*

Aris, S., *Russia's approach to Multilateral Cooperation in the post-soviet space: CSTO, EurAsEC and SCO*, Russian Analytical Digest, 76

Aslund, A., *Russia and the International Financial Institutions*, Carnegie Endowment for International Peace, 2000

Barnett, M., Duvall, R. (edited), *Power in Global Governance*, Cambridge University Press, Cambridge 2005

Blum, Y.Z., "Russia takes over the Soviet Union's seat at the United Nations", *European Journal of International Law*, Vol. 3, No. 2, 1992

Boettke, P.J., *Why Perestroika failed: the politics and economics of socialist transformation*, Routledge, London 1993

Boughton, J.M., *Tearing down walls: history of the International Monetary Fund 1990-1999*, IMF, 2012

Commission on Global Governance, *Our Global Neighborhood*, Oxford University Press, 1995

Cooper, W.H., *Russia's Economic Performance and Policies and their Implications for the United States*, Report for Congress, Congressional Research Service, 2009

Kuchins, A.C., Beavin, A., Bryndza, A., *Russia's 2020 Strategic Goals and the role of International Integration*, Center for Strategic and International Studies, 2008

Dragneva, R., Wolczuk, K., *Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: cooperation, stagnation or rivalry?*, Russia and Eurasia Programme, Chatham House, 2012

Economides, S., Wilson, P., *The economic factor in international relations: a brief introduction*, I.B.Tauris, London 2001

Eichengreen, B., *Globalizing capital: a history of the International Monetary System*, Princeton University Press, 1996

Erixon, F., *Russia in the WTO: unriddling the mystery of Russia's trade policy*, European Centre for International Political Economy Bulletin No. 05/2012

Eurasian Development Bank, *Investing in Development and Integration*

European Bank for Reconstruction and Development, *Strategy for the Russian Federation 2013-15*

Frankel, J.A., *Regional Economics: in the world economic system*, Institute for International Economics, 1997

G20, *Priorities of Russia's G20 presidency in 2013*

G20, *The Russian Presidency in brief*

Gaddy, C., Ickes, B., "Russia after the Global Financial Crises", *Eurasian Geography and Economics*, 2010, Vol. 51 No. 3

Geraets, D., Wouters, J., *The G20 and the informal international lawmaking*, Leuven Centre for Global Governance Studies, Working Paper No. 86 – March 2012

Gerber, J., *International Economics*, Pearson Education Inc., Boston 2011

Grant, C., *Russia, China and Global Governance*, Centre for European Reform, 2012

Hanson, P., "The Russian economy and the Russian economic policies since 1991", *Russian Analytical Digest*, Center for Security Studies ETH Zurich, No. 109

International Monetary Fund, *Extended Fund Facility Factsheet*

International Monetary Fund, *Flexible Credit Line Factsheet*

International Monetary Fund, *Quotas Factsheet*

International Monetary Fund, *Special Drawing Rights Factsheet*

International Monetary Fund, *Stand-By Arrangement Factsheet*

International Monetary Fund, *Precautionary and Liquidity Line Factsheet*

International Monetary Fund, *Rapid Financing Instrument Factsheet*

International Monetary Fund. *Trade Integration Mechanism Factsheet*

Kura, A., *Russia's Transition: international help or meddling?*, Huntington Nova Science, New York 2001

LeRoy Bennett, A., *International Organizations: principles & issues*, Prentice-Hall Inc. 1991

Lukov, V., "Russia's G8 History: from Guest to President", *Russia in Global Affairs*, Vol.4, No.3, 2006

- Maswood, J., *International Political Economy and Globalization*, World Scientific Publishing, 2000
- Medish, M., Lucich, D., *Russia's turn to steer the Group of Twenty: an interim assessment*, Center on Global Interests, 2013
- Muradov, K., *Russia and APEC 2012: an imaginary engagement*, Asia Pacific Bulletin of East-West Center, No 141, 2011
- Nelson, R.M., *The G-20 and International Economic Cooperation: Background and Implications for Congress*, Report for Congress, Congressional Research Service, January 2013
- Odling-Smee, J., *The IMF and Russia in the 90s*, International Monetary Fund, 2004
- Peet, R., *Geography of power: the making of global economic policy* ZED Books, London 2007
- Pinto, B., Ulatov, S., "Russia 1998 revisited: lessons for financial globalization", *The World Bank Economic Premise*, No. 37, 2010
- Portansky, A., "Russia's Accession to the WTO: external implications", *Russia in Global Affairs*, 2011, No.2
- Putin, V., *A new integration project for Eurasia: the future in the making*, Εφημερίδα Izvestia 3 Οκτωβρίου 2011
- Remington T.F., *Politics in Russia*, Addison-Wesley Educational Publishing, New York 1999
- Rodrik, D., "Governance of Economic Globalization", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 14, 2000
- Sakwa, R., *Russian Politics and Society*, Routledge, London 2008
- Shleifer, A., Treisman, D., "A normal country: Russia after Communism", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 19, No. 1, 2005
- Sharma, R., *Breakout nations: in pursuit of the next economic miracle*, Allen Lane 2012
- Shirayev, E. *Russian Government and Politics: comparative government and politics*, Palgrave Macmillan, New York 2010
- Streeten, P., *Globalization: threat or opportunity* Copenhagen Business School Press Copenhagen 2001
- Treisman, D., "Loans for Shares" Revisited, National Bureau of Economic Research, Working Paper 15819
- Wilson Rowe, E. (επιμέλεια), *Russia's encounter with globalization: actors processes and critical moments*, Palgrave Macmillan, 2011
- World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2011-2012*

World Trade Organization, *Lamy hails Russia's WTO accession ratification*, Press Release 668, 23-07-2012

Ομάδα Ειδικών για την Επικαιροποίηση της Στρατηγικής 2020, *Στρατηγική 2020: νέο μοντέλο ανάπτυξης – μια νέα κοινωνική πολιτική* (Стратегия 2020: новая модель роста - новая социальная политика)

Γ. Διαδικτυακοί τόποι

- Διεθνές Νομισματικό Ταμείο www.imf.org
- Ευρασιατική Οικονομική Επιτροπή www.eurasiancommission.org
- Ευρασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης www.eabr.org
- Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης www.ebdr.com
- Εφημερίδα The Moscow Times <http://www.themoscowtimes.com/>
- Ιστοσελίδα για τη «Στρατηγική 2020» <http://2020strategy.ru/>
- Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών <http://www.e-cis.info/>
- Οικονομική Συνεργασία Ασίας Ειρηνικού www.apec.org
- Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ <http://www.un.org/en/ecosoc/>
- Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας www.worldbank.org
- Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης <http://www.oecd.org/>
- Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου www.wto.org
- Πρακτορείο Ειδήσεων Ria Novosti <http://en.rian.ru/>
- Προεδρεία της Ρωσικής Ομοσπονδίας eng.kremlin.ru
- Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη <http://unctad.org/>
- Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας <http://www.mid.ru/>
- Υπουργείο Οικονομικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας <http://www.minfin.ru/en/>
- G20 www.g20.org
- International Development Association <http://www.worldbank.org/ida/>
- International Finance Corporation <http://www.ifc.org>
- Multilateral Investment Guarantee Agency <http://www.miga.org/>